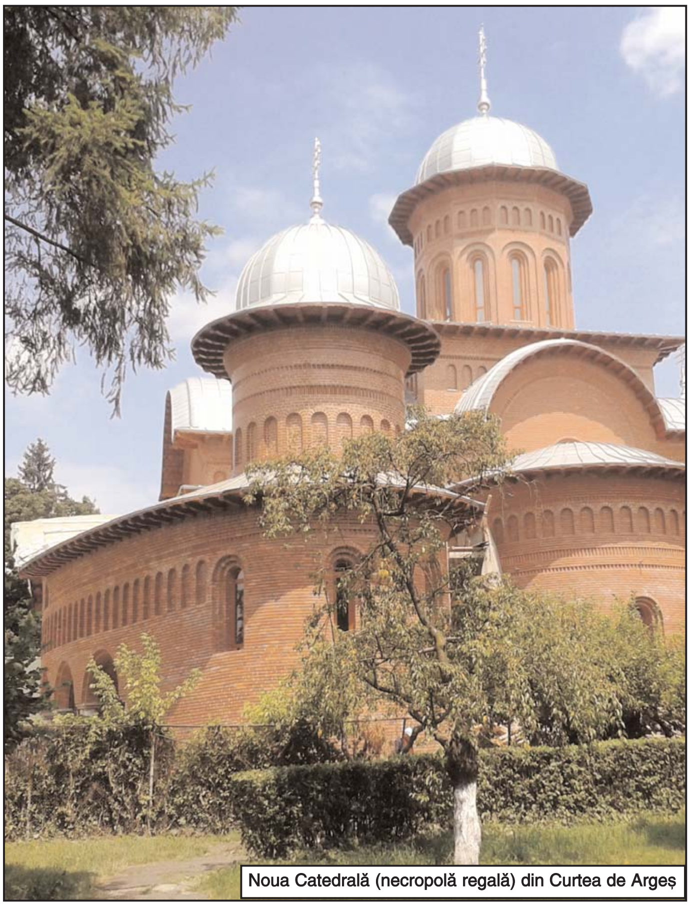
CURTEA DE ARGEȘ
ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VII ■ Nr. 9 (70) ■ Septembrie 2016

Noua Catedrală (necropolă regală) din Curtea de Argeș

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
(prin intermediul Centrului de Cultură și Arte)
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Regina Ana s-a mutat pe Argeș în Sus...

Gheorghe PĂUN

Wikipedia ne-o prezintă astfel: Principesa Ana de Bourbon-Parma (cunoscută și sub apelativul *Regina Ana*, prenume complet Anne Antoinette Françoise Charlotte Zita Marguerite; n. 18 septembrie 1923, Paris, Franța – d. 1 august 2016, Morges, Elveția) a fost soția fostului suveran Mihai I al României și fiica prințului René de Bourbon-Parma și a prințesei Margaret a Danemarcei. A fost strănepoata regilor Christian al IX-lea al Danemarcei (pe linie maternă) și Miguel I al Portugaliei (pe linie paternă) și nepoata de soră a împărătesei Zita de Bourbon-Parma.

Sună ca din cartea de literatură, ca din cartea de istorie.

Parte din istoria României, parte din istoria Europei – a aceleia cu ștaif și strălucire, cu implicare și sacrificii în vremurile grele (de-ar fi fost doar participarea viitoarei noastre regine la Războiul al Doilea Mondial, ca șofer de ambulanță și infirmieră, de partea generalului de Gaulle, de-ar fi fost doar exilul de după abdicarea impusă de comuniști în 1947), cu eleganță totdeauna, cu discreție-modestie-stil. Cu amurg nobiliar ca în *Ghepardul* lui Lampedusa...

În prima zi de august, Regina a plecat spre lungul ei șir de strămoși, din mai toate regatele Europei, mulți înrudiți cu voievozii noștri din veac, până spre întemeietorii de țară.

Iar la jumătatea lui august a fost zidită, ca o altă Ană, predestinată prin nume, la temelia unei noi catedrale – care se tot construiește și se tot construiește (prima piatră a fost pusă în primăvara lui 2009), fără a fi încă terminată, în poarta Mănăstirii Argeșului, a lui Negru-Vodă, a lui Manole, poate ar trebui să spunem *a Anei*, „mănăstire naltă, cum n-a mai fost altă”, ridicată acum fix o jumătate de mileniu (o vom sărbători în anul ce vine), în numai cinci ani. E adevărat, era atunci la porunca Sfântului Voievod, dar tot ar trebui ca noi, cei de azi, să ne lăsăm ochii în jos.

De-acum, fiecare dintre cele două catedrale are câte o Ană la temelie, „zidită” acolo înainte ca zidul să fie terminat, spre a-i da durată...

Dumnezeu s-o odihnească în pace pe Regina Ana!

Tot spre rușinarea noastră, a contemporanilor, aș adăuga: Dumnezeu să ne ierte, pe noi, meschinii și cârcotașii de azi, coborâți parcă în stradă direct din cartea lui Orwell, cel care își lua precauția de a sublinia că el vrea să avertizeze, nu să dea idei – dar cine să-l asculte?, *proli* reținând/ înțelegând din istorie exact atâta cât ne permite propaganda de toate felurile pe care am suportat-o în ultimele trei sferturi de secol, cât ne permit complexele și micimea sufletească și, poate, în cazul unora, „sarcinile de serviciu”. Că n-a fost nicio zi regină, că nu a învățat românește, că n-a trăit în România, că nu e ortodoxă... De aici, peste încă un pas, mic, dar total inoportun, vorbe despre Regele Mihai, despre monarhie, păreri ultimative, prejudecăți, trăncăneală, uneori prețioasă, de cele mai multe ori superficială și suficientă, clișee induse-impuse, defulări.

Privesc în jur, caut în timp și observ că în toate țările în care domnește un *rege,* soția acestuia se numește *regină.* Caut în dicționar și găsesc același lucru. Casa Regală a României (avem așa ceva, de fix 150 de ani, ani ai constituirii României moderne, i-am sărbătorit chiar anul acesta! – am putea adăuga la ei și cei 7 ani ai începuturilor, când pe tron a fost Cuza-Vodă și multe au fost atunci începute, dar făurirea României Mari rămâne legată de Carol I și de Ferdinand-întregitorul), Casa Regală, cea care stabilește protocolul în ceea ce o privește, vorbește despre Rege și Regină. *Punctum!* Numărul zilelor cât a domnit sau nu Regina Ana pot fi subiect de dezbatere dacă ar fi să-i calculăm pensia de regină, nu pentru un român care participă, fie și în fața televizorului, la funeraliile Reginei. Funeralii ortodoxe și catolice în același timp, așa cum a fost Regina, așa cum este România.

Evident, orice om are dreptul de a fi sau nu monarhist, are libertatea de a se exprima în această privință, nu despre asta e vorba aici, ci despre două lucruri (mai) simple: (1) *stilul* (care, se zice, „este omul”; ca omagiu Reginei francofone, reproduc și originalul, din discursul contelui de Buffon la primirea în Academia Franceză, la 25 august 1753: *Le style est l'homme même*) și (2) *momentul* (nu mai insist, tocmai pentru că încă o referire la Orwell nu se potrivește deloc contextului...).

Dumnezeu s-o odihnească în pace pe Regina Ana a României! Iar pe noi, contemporanii Ei, să ne ierte... și să ne povățuiască...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

O știre de cea mai mare importanță ne vine din Sofia. Cu toate că principele e constituțional, cu toate că guvernul demisionar al Bulgariei se bucură de majoritate în Adunare, plângerile continue în contra administrației, poate prea patriotice, l-au făcut pe principe să adreseze poporului bulgar o proclamațiune prin care amenință cu abdicarea în caz de-a nu găsi din partea țării un concurs suficient pentru îndreptarea stării de lucruri. (...)

Marea Adunare Națională de care vorbește principele în manifestul său și care ar avea a primi sau a refuza bazele unei organizări posibile a țării e precum se vede o Constituantă; cabinetul, format sub prezidenția generalului rus Ehrenroth, e un cabinet de tranziție, menit a garanta libertatea alegerilor și mai cu seamă neinfluențarea lor din partea patrioților de meserie, care se vor fi înmulțit repede și în Bulgaria. Trebuie să se fi înmulțit, căci, una, au avut exemplul luminos al Bosnagiilor și Caradalelor de dincoace de Dunăre, al doilea, formațiunea demagogiei merge repede într-o țară a cărei continuitate de dezvoltare istorică a fost nimicită prin dominațiunea străină și care este ea însăși o creațiune politică proaspătă. Când într-o țară trecutul n-a distins pe omul de merit de cel de rând, când conștiința publică și împrejurările sunt turburi și departe încă de cristalizațiune, ajung, ca la apa cea turburată, gunoaiele deasupra. A striga pe toate ulițele și pe toate tonurile *patrie, libertate, egalitate, fraternitate!* nu e un merit nici la noi, nici în Bulgaria, nici undeva în lume. Dar cine nu are altul își creează din asemenea strigăte un titlu de recomandație, precum Caligari își creează unul din proclamarea „Republicei Române” în depărtatul Paris.

Surpată din toate părțile de valurile demagogiei și de apetiturile nesățioase ale sectei patrioților de meserie, Bulgaria, după mărturisirea propriului ei Domn, are trebuință de-a recunoaște că un stat, pentru a exista, are nevoie de anume condiții organice, care nu pot fi nici produsul fantaziei, nici jucăria întâmplării, ci cată să răsară dintr-o limpede recunoaștere a funcțiunilor esențiale ale lui.

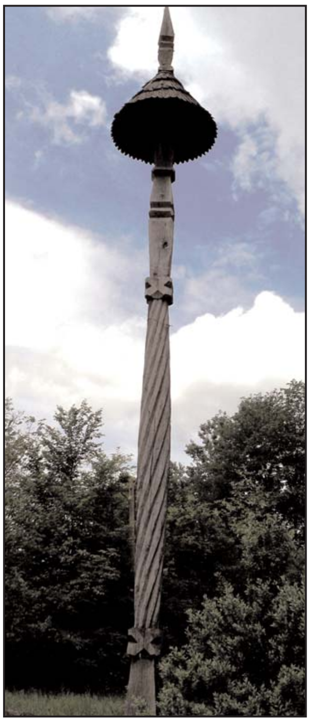
Dar ceea ce izbește vederea sunt analogiile care există între stările de lucruri de la noi și cele de dincolo de Dunăre. În orice caz (...) între ignoranța și nesățioasa demagogie română pe de o parte și între cea bulgară, recrutată din elemente cu totul asemănătoare, nu poate exista o deosebire esențială. Ai noștri sunt mai *practisiți,* iată totul. Demagogia aceasta are majoritatea în Adunare. Cu toate acestea, principele s-a convins de absoluta ei incapacitate de-a da o organizare sănătoasă statului, o convincție pe care și-o formase Vodă Cuza despre demagogia de la noi, și voiește să sustragă statul de sub dominațiunea exclusivă a elementelor acestora.

Și la noi lumea politică în genere, d. I. Brătianu îndeosebi, s-au convins că, cu organizarea actuală, țara poate fi un teren favorabil pentru colonii străine, dar e departe de-a întruni condițiile unei moșteniri istorice a poporului român. Cine suferă sub organizarea iscodită de d-nii C.A. Rosetti și Carada e mai cu seamă poporul autohton.

Cu toate acestea, conștiința publică viciată și lănțuită de miile de mijloace de corupție pe care le întrebuințează partidul demagogic a pierdut coarda unei puternice reacții contra acestui sistem de înjosire a caracterelor și de egalizare a ignoranței și apetiturilor cu adevăratele aptitudini de oameni politici.

D ar analogia cea mai mare există între ceea ce face principele Bulgariei acum și-ntre ceea ce un om politic, săvârșit din viață, propunea M. Sale Regelui la venirea sa în țară.

Acest bărbat politic îi spunea M. Sale că nu trebuie să primească cu ochii închiși o organizare pusă la cale într-o singură noapte de către doi demagogi, ci să ceară timp de reflecție, să studieze țara, să ceară consilii de la oameni obișnuiți cu conducerea statului și să propună acele modificări ale proiectului de Constituție care ar fi absolut necesare pentru o dezvoltare regulată și organică a țării. M. Sa părea la început dispus să asculte aceste consilii; dar, împins pe de-o parte de presiunea demagogiei, pe-atunci atotputernică, necunoscător de țară pe de altă parte, a primit proiectul astfel cum s-a votat de Adunare. Cu toate astea, e de natura oricărui pact ca amândouă părțile să puie reciproc condiții și ca stipulațiunea lui definitivă să fie rezultatul unor concesiuni reciproce.

Cu câțiva ani în urmă M. Sa a recunoscut că acel om de stat a fost singurul care a voit serios și binele țării și al tronului. Dar era prea târziu. Declasarea, ridicarea în sus a existențelor catilinare se consumase repede; statul român era condamnat de-a se vedea stăpânit de Caradale și de Costinești, de ignoranța împreunată cu specula intereselor publice.

(*Timpul,* 30 aprilie 1881)

A generaliza o aserțiune susținută numai în parte e o sofismă din cele mai comune. E adevărat că sofismele sunt atât de dese în gazete încât mai nu merită ca cineva să releveze erorile, parte intenționate, parte neintenționate, câte obvin în ele. Un cod al șiretlicului gazetăresc, al apucăturilor sofistice ale acestei bresle de negustori de vorbe, scris popular pentru înțelegerea fiecăruí, ar merita în adevăr acel nume pe care călugării-l dădeau în Evul Mediu logicei lui Aristotel: *medicamentum mentis.*

În unul din numerele trecute vorbisem de schimbările din Bulgaria și găsisem că manifestul tânărului principe de Battenberg avea, abstracție făcând de orice alte motive, un sâmbure sănătos.

În adevăr, orice stat are nevoie de o seamă de condiții indispensabile pentru ca să poată exista de pe o zi pe alta. La statele cu trecut istoric sau care și-au avut în curs de sute de ani obiceile lor juridice și administrative lucrul merge de la sine. Moravurile fără legi pot totul, legea fără moravuri aproape nimic. E un adevăr acesta, atât de general, aplicabil tuturor formațiunilor de stat, încât se va vedea că statele în care exista și mai multă justiție și mai multă libertate cetățenească sunt acelea unde obiceiul vechi, datina, ține loc legilor scrise, unde acea datină nici a fost codificată vreodinioară. Cu totul altfel în Bulgaria, lipsită din veacul al XIV-lea de o autonomie oricât de restrânsă, trecută prin focul și sabia cuceritorilor osmani, dreptul public și cel privat, tradiție și datină au fost îngropate sub ruinele Cetății de Spini, împreună cu dinastia Șismanizilor din Bdyn, încât mișcarea de emancipare a popoarelor orientale i-au găsit egalizați de sabia păgână, care tăiase orice cap răsărea deasupra puțin înțelegătoarei mulțimi.

Problema a fost și este cu totul alta decât în România, ale cărei părți constitutive aveau trecutul și tradițiile lor stabilite de la începutul secolului al XIII-lea și până la 1700. Alte condiții de existență ca stat are deci a propune Alexandru Bulgariei sale ca să existe în mod normal.

(*Timpul,* 22-23 mai 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judetene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă

Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail:
curteadelaarges@gmail.com
Website:
www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni) sau trimițând banii în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș (detaliile bancare apar mai jos) și o adresă poștală prin e-mail.

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești
editura.tiparg@gmail.com
www.tiparg.ro

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Manole sau imanenţa tragicului

Horia BĂDESCU

Nimic nu pare a da măsură mai exactă dimensiunii umane ca tragicul. Căci, dacă tragicul înseamnă un act de supremă conştiinţă, adică asumarea conştientă a limitei, în sensul activ al depăşirii acesteia, indiferent de consecinţe, el presupune aspiraţia omului spre infinit, cu alte cuvinte, instituirea dimensiunii cosmice a acestuia. Din cadrul unei stricte determinări, el tinde să-şi asume libertatea absolută a ilimitatului, tinde să-şi asume condiţia universului însuşi şi măreţia acestuia. Şi dacă omul se defineşte din şi numai în perspectiva conştiinţei, atunci natura tragicului este una imanentă şi necesară naturii umane. A trăi tragic, a trăi din perspectiva conştiinţei tragice înseamnă a da fiinţei cea mai înaltă valoare, înseamnă triumful omului asupra propriei lui finitudini. „Susţinem deci că sentimentul tragic al existenţei, neliniştea metafizică şi tensiunea sufletească mare – aspecte foarte puţin diferite ale aceleiaşi adânci şi permanente stări afective a conştiinţei – sunt izvor de foarte mare putere sufletească... Şi mai susţinem că puterea sufletească amintită e creatoarea celei mai mari libertăţi spirituale pe care omul o poate cuceri, în această lume. Libertatea activă, transformatoare de lume...” (D.D. Roşca, *Existenţa tragică,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 185).

În acelaşi timp, dacă tragicul, ca experienţă individuală sau colectivă, „dobândeşte conştiinţa de sine prin tragedie ca prilej cultural”, dacă „tragedia este experienţa tragică conştientizată într-o formă artistică” (Gabriel Liiceanu, *Tragicul, O fenomenologie a limitei şi depăşirii,* Bucureşti, Ed. Univers, p. 14), prezenţa acesteia ca expresie spirituală a unui etnos este însemnul unor valenţe umane superioare, al unei maturităţi de conştiinţă incontestabilă, al unei înalte concepţii despre om. A pune deci în evidenţă acest „prilej artistic”, prin care tragicul capătă conştiinţa de sine, în aria culturală a unui popor, este un act de umanism, înseamnă a-i reaminti Omului forţa şi măreţia sa firească şi perpetuă.

Poate că, raportându-ne la clasicii tragediei greceşti, spiritul *Meşterului Manole* se apropie cel mai mult de suflul tragic euripidian, aşa cum fusese el interpretat de Nietzsche: „În concepţia lui (a lui Euripide, n.n.), efectul produs de tragedie nu avea niciodată drept cauză anxietatea epică, puterea de atracţie a incertitudinii cu privire la subiectele peripeţiilor eventuale, ci scenele măreţe, pline de lirism retoric, *în care pasiunea şi dialectica eroului principal* (s.n.) se întindeau şi se umflau ca năvala de ape a unui fluviu. Totul era făcut să pregătească nu acţiunea, ci pateticul şi ceea ce nu pregătea pateticul era respins.” (Friedrich Nietzsche, *Originea tragediei*, în *De la Apollo la Faust,* Ed. Univers, Bucureşti, 1978, p. 1) Căci, chiar dacă retorica nu este una dintre „virtuţile” *Meşterului Manole,* ceea ce nu ni se pare o pierdere, ci, mai degrabă, un câştig, în mod evident pasiunea şi mai ales dialectica eroului principal există şi constituie osatura întregului scenariu dramatic. Nu atât acţiunea, cât mai ales ceea ce o precede şi o însoţeşte, mişcarea sufletească, zbuciumul nemăsurat, strigătul implorator sau tăcerea deznădăjduită formează sursa principală a spiritului său tragic. Nu ceea ce se întâmplă, ci mai ales ceea ce nu se întâmplă cutremură în *Meşterul Manole.* Nu fapta în sine ne înfioară, ca în tragediile lui Eschil, ci furtuna sufletească, acea stihie interioară din care şi pentru care aceasta se naşte.

O atare vocaţie interioară a tragicului ni se pare a fi o trăsătură caracteristică nu numai operei discutate aici, ci însăşi spiritualităţii româneşti. (...)

Nu vrem să spunem că *Meşterul Manole* este o tragedie (literar vorbind şi numai literar), în adevăratul înţeles pe care cuvântul îl presupune în determinantele sale prozodice. *Meşterul Manole* este o tragedie fără să fi fost „scrisă” ca atare şi fără să fi fost gândită pentru necesităţi scenice, o tragedie în esenţialitatea sa simbolică şi artistică, în spiritul său, în trama sa, în personajele sale, în alcătuirea articulaţiilor sale. (...)

Vorbind despre *Mioriţa*, Blaga o numea „imn cu pervaz de baladă”, sesizând necesitatea unor disocieri de specii şi genuri pe care literatura orală a românilor le cere. Căci literatura acestora, într-o anumită epocă, a fost orală şi populară numai din necesităţi istorice. Vrem să spunem că ea este încadrată, uneori fără a se ţine seama de această necesitate istorică, unor structuri compoziţionale ce sunt depăşite de substanţa şi ţesătura intimă a creaţiei, pentru simplul motiv că spaţiul cultural românesc al evului de mijloc a fost în cea mai mare măsură unul de manifestare orală şi populară. Ca atare, toate speciile liricului au fost încadrate în cântec, după cum tot ceea ce ţinea de mişcarea dramatică, de scenariul dramatic şi-a găsit locul pe osatura epică a baladei. Dar, niciodată această ciudată mixtură nu s-a aflat mai aproape de universul dramatic, de teatru, ca în capodopera analizată aici. Ceea ce ne îngăduie să spunem despre *Meşterul Manole – această tragedie cu pervaz de baladă!*

(Fragmente de la începutul şi finalul cărţii Horia Bădescu, *Meşterul Manole sau Imanenţa tragicului,* Ed. Viitorul Românesc, Bucureşti, 2001)

Privind pacea dinspre sănătate

Johan GALTUNG

Expunere şi rezilienţă. Sănătatea şi pacea sunt idei similare, *holistice;* ceea ce urmează se referă la *dialectica* lor comună. Există o eternă contradicţie între *expunerea* [solicitările], E, şi *rezilienţa* [elasticitatea, rezistenţa], R, corpului, minţii şi spiritului unei persoane. Stricăciunile produse de expunere – traume, microorganisme, poluarea din aer, apă, hrană – depind de rezilienţa corpului, minţii şi a spiritului. O componentă a lui R este sistemul imunitar al corpului uman.

Avem trei cazuri:

E > R: persoana suferă, se îmbolnăveşte, are un deficit de sănătate

E = R: persoana este plasată pe graniţă

E < R: persoana se bucură de o stare bună, are un surplus de sănătate.

Terapia curativă a bolii îndepărtează expunerea şi vindecă efectele în policlinici şi spitale – terapie primară şi secundară. Restaurarea şi creşterea rezilienţei – terapia ternară – se face acasă şi în „case” [de odihnă-recuperare], în convalescenţă. Toate astea, dacă sunt disponibile şi dacă ni le permitem.

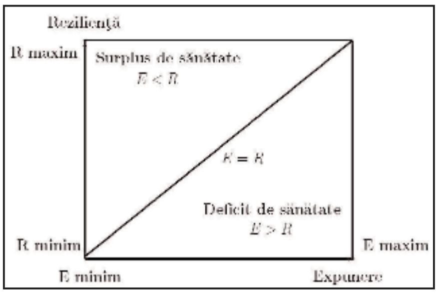
Terapia preventivă, anterioară bolii, este bazată pe profilaxia primară, descreşterea expunerii, şi pe profilaxia secundară, creşterea rezilienţei. Acest lucru se poate face la un nivel scăzut al celor două sau la un nivel ridicat, în ambele cazuri scopul fiind de a stabiliza relaţia R > E. Avem două cazuri:

Sănătate negativă: R > E, cu R atât de redus că sănătatea înseamnă doar absenţa bolii, şi

Sănătate pozitivă: R > E, cu R suficient de ridicat încât se poate face faţă bolii, ceea ce înseamnă o persoană puternică, cu un surplus de sănătate, chiar şi într-un mediu ostil.

Expunerea poate fi exogenă sau endogenă (un exemplu este situaţia congenitală), iar rezilienţa poate fi exogenă, bazată pe îmbrăcăminte, adăpost, dragoste, grijă, sau poate fi bazată pe factori endogeni, cum ar fi celulele albe (leucocite). Abordarea aceasta poate să circumscrie multe abordări din teoria şi practica sănătăţii, sau traiectorii individuale între zone de sănătate, boală, nesănătate, toate acestea ghidate sau nu de o *cultură a sănătăţii.*

Figura următoare sintetizează cele spuse.

Putem avea sănătate la combinaţii (E, R) ridicate sau scăzute, dar cel mai bine este, desigur, să avem un nivel înalt de rezilienţă, combinat cu un nivel scăzut al expunerii, pentru a avea un nivel ridicat de surplus de sănătate pe care să-l folosim dacă E creşte sau R descreşte. Dacă R = 0, chiar şi expuneri minore pot provoca cea mai gravă boală, moartea. Dacă E = 0, atunci organismul se deplasează de-a lungul segmentului de viaţă determinat genetic fără a-şi consuma resursa R, înglobată în *homo sapiens* filogenetic şi ontogenetic şi modificată de trăsăturile fiecărui individ particular. Când aceste trăsături sunt negative, ele sunt numite defecte congenitale, când sunt pozitive, conduc la o constituţie robustă.

Situaţia lui E şi R poate fi totdeauna modificată, de *sine* sau de *celălalt:*

– prin profilaxie primară, îndepărtând sau diminuând expunerea E,

– prin profilaxie secundară, crescând rezilienţa R.

Sfaturile/avertismentele sunt binecunoscute: „Fii atent!” (E), „Ai grijă de tine!” (R). Contează mult infrastructura sănătăţii – pentru terapia primară, secundară, ternară, şi cultura sănătăţii – pentru înţelegere. Dar cultura sănătăţii trebuie internalizată pentru a fi eficientă.

Omoloagele lui E şi R în teoria păcii-războiului sunt usor de identificat.

Un tip de expunere este *puterea distructivă,* D, a armelor, a celor de lovire, foc, explozie şi a celor de distrugere în masă (WMD).

WMD: arme atomice, biologice, chimice, DEW: îndreptate împotriva mediului, FAE, modificări genetice, laser, particule, radiologice, energie solară, raze X – un alfabet al nebuniei umane.

Rezilienţa constă în *invulnerabilitate,* I, opusă lui D, iar aceasta este de multe tipuri în multe contexte, explicând supravieţuirea noastră.

O trecere în revistă a factorilor de invulnerabilitate: *Spaţiul natural:* diverse ecosisteme simbiotice capabile să găzduiască oameni chiar şi după agresiuni militare asupra naturii şi după efectele secundare ale agresiunii militare asupra mediului creat de om.

Spaţiul uman:

– Corp şi minte: un nivel înalt de sănătate fizică şi mintală pozitivă pe care populaţia să se bazeze;

– Spirit: o dorinţă de a rezista dezordinii posttraumatice, cu proiecte de reconstrucţie şi cu noi construcţii, fără a ceda, fără a capitula.

Spaţiul social: sisteme sociale diversificate, simbiotice, echitabile, cu capacităţi interne de a transforma conflictele şi cu intenţia-capacitatea de a rezista agresiunilor din afară, inclusiv prin folosirea apărării defensive.

Spaţiul internaţional: relaţii intersocietale diversificate, simbiotice, echitabile, cu mecanisme intrinseci de transformare a conflictelor.

Spaţiul cultural: valori şi norme care să susţină o cultură a păcii.

Prin această translatare a abordărilor curative şi preventive omoloage, ambele tipuri de profilaxii, precum şi pacea negativă şi pozitivă, pot fi preluate în teoria păcii ca fructe gata coapte:

Pacea negativă: I > D, I atât de redus că pacea este doar absenţa violenţei.

Pacea pozitivă: I > D, cu I suficient de ridicat încât violenţa poate fi controlată.

Tenis - cine câștigă ultimul meci?...

Mihai NADIN

După Rio de Janeiro – Jocurile Olimpice în faza decadenței – septembrie aduce cu sine celebrul US Open. Totul devine tenis, aproape în întreaga lume. Pentru mine, aduce nostalgia anilor în care am învățat să joc, pe sub Tâmpa Brașovului, inevitabil cu Ion Țiriac și Guenther Bosch, mai apoi cu Ilie Năstase (încă nedecis dacă fotbalul sau tenisul îi erau mai importante). Ei au devenit campioni – celebrități. Eu am luat cu mine ceva ce în anii aceia nu aș fi putut formula.

Am jucat tenis cu plăcere. Niște teniși ieftini (fără de care accesul pe terenul cu zgură nu era permis), pantalonași cârpiți, nimic din ceea ce a devenit modă asociată cu sportul în zilele noastre. Țiriac, cu care jucasem și ping-pong, îmi era coleg de școală, locuia cu trei case mai jos, lângă Strada Sforii (pe care autoritățile o blocaseră). Era unul dintre cei cu care erai sfătuit să nu te încurci. Nu-i plăcea școala, bătea pe oricine i se împotrivea, dar găsise în sport supapa de siguranță. Îl admirasem pe terenul de hochei (iarna, terenul de tenis devenea patinoar natural – și era frig la Brașov în anii copilăriei mele!...). El m-a învățat să servesc, așa cum Bosch, sistematic și silitor, m-a învățat backhandul. Amândoi vor deveni antrenori ai lui Boris Becker, marele talent al unor ani în care învingătorii începuseră să câștige bani adevărați. Țiriac și Bosch au fost sportivi disciplinați – muncă multă, perseverență. Năstase se născuse talentat. L-am văzut și eu jucând cu sine însuși un tenis aproape absurd: trimitea mingea peste plasă, sărea ca să o ajungă aproape în zbor și să și-o trimită înapoi. Pentru cine cunoște legile fizicii, ceea ce făcea el era imposibil.

Dar, în acele zile, pe Tâmpa copilăriei mele, s-a cristalizat întrebarea: de unde știe un jucător bun unde va lovi mingea? Gogu Viziru, campion al României în anii aceia, nu câștiga prin forța loviturii, ci prin capacitatea de a ști unde va ajunge mingea. Năstase, mai târziu, va fi artistul imposibilului. Ghiceau? Sau erau isteți? Întrebarea a devenit, peste ani, centrul preocupărilor mele – cum se explică creativitatea? Ei erau jucători creativi, nu mașini de tenis (cum au devenit jucătorii de performanță în zilele noastre).

Un om pe care îl voi cunoaște mai târziu, care a vrut și el, așa cum am vrut eu, să joace tenis, dar care a înțeles, tot ca mine, că fără talent rămâi diletant, se va ocupa de fizica tenisului. I-am explicat de ce pentru mine anticiparea e mai importantă decât fizica – și a înțeles. Howard Brody a studiat la MIT (în Cambridge, Massachussetts) și a jucat tenis în echipa universității. Mai târziu, când a devenit profesor de fizică la University of Pennsylvania, a antrenat echipa lor. Cartea lui despre mișcarea atomilor (*Atoms in action*) a explicat ce înseamnă *top spin, backspin* și altele, secretele minunate ale lui Năstase (care n-avea habar că există fizica sau că formulele matematice sunt bune la ceva) și ale altor jucători creativi.

Howard a murit acum un an. E trist că a pierdut ultimul meci... *Oare există cineva pe pământ care îl poate câștiga?...*

Profilaxia construiește o pace negativă sau una pozitivă. Pentru profilaxia primară a WMD, e nevoie de eliminarea lui D. Profilaxia secundară bazată pe I înseamnă adăposturi, pastile antiradiație pentru toți etc.; asta funcționează însă numai pentru a proteja elitele și armele, nu și populația. A fi împotriva dezarmării nucleare este un simptom al antidemocrației.

Abordările standard ale păcii și războiului din studiile strategice și de securitate curente sunt deficiente intelectual, aproape în întregime orientate către D, neglijând I. Inventarele de situații strategice reduc pacea la „balanța puterii" (IISS, Institutul Internațional de Studii Strategice, Londra) sau la „dezarmare și controlul armamentului" (SIPRI, Institutul Internațional de Cercetare a Păcii de la Stockholm). Asta ar corespunde „înarmării" corpului uman cu microorganisme, neglijând sistemul imunitar și medicina curativă menită să vindece și să repare. Pace negativă numai, încercând să creeze o lume fără războaie și un corp fără boli prin echilibrarea agresiunilor...

Abordările care duc la pace pozitivă vor construi invulnerabilitate, în înțelesul de mai devreme, dar vor asigura și I > D, prin reducerea, eventual eliminarea D, în particular, prin eliminarea WMD. Cele două abordări nu se exclud una pe cealaltă, dar abordările de tip negativ pot duce cel mult la sănătate-pace de scurtă durată și pot fi contraproductive pe termen lung, la fel ca viața într-un mediu steril, sau într-o nișă socială securizată, sau stimulând cursa înarmărilor în numele echilibrului.

Fără invulnerabilitate, formula echilibrului puterilor devine o comparare simplistă a nivelurilor D. Luând în seamă invulnerabilitatea, obținem comparații mai sofisticate ale nivelurilor D – I, chiar ducând la apărarea defensivă mai mult orientată spre I, neprovocatoare, la nealiniere, autosusținere economică și la societăți utile unele altora. Aceasta este problema: vulnerabilitatea deschide cutia Pandorei nu numai arătând inutilitatea abordării centrate pe D, ci și a alternativelor.

Intelectualii militari ai SUA au văzut Vietnamul ca o putere D de rangul al cincilea, neglijând nivelul I înalt, într-o țară cu sate și locuitori autonomi, autosusținându-se. Și ei, americanii, au fost o putere de rangul al cincilea, dar încă sunt în aceeași situație, comit aceleași erori (Afganistan, Irak etc.).

Cele trei avioane din 11 septembrie 2001 s-au izbit de două clădiri, un D foarte ieftin, costând mai puțin de un milion de dolari, care a făcut pagube de miliarde, din cauza vulnerabilității ridicate a „statului avansat industrial". Echilibre ecologice instabile, capacitate scăzută de a face față disconfortului, oameni avansați în sănătatea negativă și precari în sănătatea pozitivă, politici centralizate și vulnerabile, sisteme de apărare ofensive și dependențe de tip exploatator-exploatat într-o lume tot mai globalizată, care generează conflicte, dar nepricepută la transformarea conflictelor – stilul modern de viață este patogenic, iar modernizarea bellogenică, acest stil este deficitar în ceea ce privește paxogenii I, bogată în bellogeni D.

Cealaltă parte știe că, folosind I-ul scăzut al inamicului ca un aliat în atacuri sinucigașe locale cu bombe, cum a fost în septembrie 2001, cu distrugeri enorme, este o strategie care dă roade. De aici isteria privind „terorismul": funcționează.

Profilaxia primară „caută și distruge microorganismele" devine „caută și distruge teroriștii", indiferent unde sunt ei: invazie-ocupare și drone-SEAL. Limitarea distrugerii la teritoriul altora.

Profilaxia secundară: a întări reziliența prin a face societățile moderne invulnerabile este fără sens; a face rachetele nucleare și centrele de comandă civile și militare invulnerabile în buncăre pe pământ sau în submarine care se deplasează la întâmplare, în moduri nici lor cunoscute, este și mai fără sens. Retranslatând în termeni medicali, asta ar însemna concentrarea numai pe reziliența inimii și creierului – tensiune arterială și colesterol – nu și asupra mușchilor, spiritului, ignorând echilibrul părților.

Asta explică precaritatea naturii sistemului inter-statal, inter-național. Problema nu este numai că D este atât de înalt, iar I atât de scăzut, ci că discursul oficial este atât de firav în ceea ce-l privește pe I și profilaxia secundară.

Ca în medicina curativă, care vindecă stricăciunile, o mai profundă profilaxie primară este necesară: reconciliere după traume, rezolvarea conflictelor, asigurarea echității și armoniei. QED.

Similaritățile dintre (E, R) și (D, I) pot fi folosite și pentru a compara surplusurile și deficiențele de pace și sănătate. Imaginați-vă o societate cu surplus de sănătate, diferența R – E ridicată pentru toți, indiferent de nivelul lui R.

Cine este deținătorul acelui surplus de sănătate? Statul, folosind indivizii cu surplus de sănătate ca soldați pentru distrugere? Capitalul, folosindu-i ca lucrători pentru producție? Societatea civilă, care să-i folosescă în beneficiul cetățenilor? Familia, spre binele membrilor ei? Indivizii, pentru propriul beneficiu?

Indiferent cine primește acest surplus, ar putea să trebuiască să plătească pentru deficite, dar ar putea și să adune și mai mult surplus. Socialismul lui Bismarck, corporatismul japonez, statele bunăstării nordice, familismul amoral și individualismul amoral sunt, cu toate, consecințe sociale ale răspunsului la aceste întrebări.

Cine este deținătorul unui surplus de pace, cum ar fi în cazul unui nivel scăzut de violență sau amenințare a violenței și a unor bugete militare reduse, „dividendele păcii"? Cetățenii, care vor avea taxele micșorate? Statul, care poate trece la ofensive cultural-economice, numite eronat „putere soft"? Piața, liberă să se concentreze numai pe consumerism? ONU, ca nivel superior? În principiu, toată lumea ar trebui să beneficieze de pe urma unui nivel scăzut al fricii de violență și de pe urma unor costuri reduse ale prevenirii și vindecării distrugerilor.

Dar, sănătatea și pacea, în surplus sau în deficit, bunele și relele sociale, toate sunt distribuite asimetric. Durata așteptată de viață este mai mare la cei plasați sus, iar deficitul de sănătate la cei plasați jos. În lume, țările cu un surplus intern de pace sunt în vârf, iar cele cu deficit intern de pace sunt jos, dacă luăm în seamă distribuția violenței. Clasele și țările de jos sunt cufundate în boală și violență, cu atât mai mult clasele de jos din țările de jos. Asta dă claselor de sus din țările de sus libertatea de a interveni asupra părții de jos din partea de jos. Și chiar o fac; încontinuu.

Pot studiile asupra sănătății, mai vechi și mai bine articulate, să beneficieze de pe urma studiilor asupra păcii, nu numai invers? Ar putea teoria invulnerabilității din studiul păcii să dea sugestii pentru teoria rezilienței în sănătate?

De pildă, sănătatea este mai mult reactivă, cu sistemul imunitar pus în acțiune atunci când este cazul; pacea este construită atunci când actorii interacționează în moduri producătoare de pace, proactiv, nu așteptând ca ceva să se întâmple. Ar putea oamenii să fie mai interactivi, stabilind relații mai bune cu microorganismele?

O altă întrebare: ar putea practica sănătății să devină mai puțin centralizată? Invulnerabilitatea prin descentralizare este bazată pe două idei: părțile se descurcă mai bine atunci când nu depind de un centru, iar distrugerea centrului poate paraliza întreaga societate, așa cum o fac atacurile cerebrale sau cardiace cu întregul corp.

Nu cumva ne concentrăm prea mult pe creier și inimă, în detrimentul altor părți ale corpului, și astfel am pierdut din vedere echilibrul acestora?

Deoarece pacea și sănătatea sunt atât de asemănătoare, o translatare a formulei holistice a păcii înspre sănătate poate fi semnificativă. Vom avea patologii la numitor – cele cronice, din trecut, și cele acute, din prezent – contracarate de terapii curative și preventive la numărător: echilibru psihosomatic, echitate între aspectele fizice și mintale, armonie socială cu ceilalți. (...)

Louis Pasteur s-a concentrat pe o cauză externă a bolilor acute, microorganismele; rivalul său, Antoine Bechamps, tot de la Universitatea din Strasbourg, s-a concentrat pe „mediul interior". Imunitate – echilibru. Avem nevoie de ambele perspective: promovarea numărătorului și contracararea factorilor de la numitor constituie un bun program pentru sănătate. La fel ca pentru pace.

(Fragmente din lucrarea *O teorie a păcii. Construind o pace directă, structurală și culturală,* numărul 10 în seria de cărți publicate de TRANSCEND University Press, 2013. Va urma.)

Homo sapiens

Martin Heidegger
(40 de ani de la trecerea în eternitate)

Dumitru PĂSAT

Motto: „Furtuna care traversează gândirea lui Heidegger – ca și aceea care, prin milenii, încă mai bate dinspre opera lui Platon – nu este una a veacului acesta. Ea vine de foarte departe, dinspre origini, și ceea ce lasă în urmă e o împlinire care, ca orice împlinire, readăpostește totul în originar.” (Hannah Arendt)

În 1909, după absolvirea gimnaziului, Martin Heidegger face teologia la Freiburg (Breisgau), iar în 1911 se transferă la Facultatea de filosofie, concomitent studiind matematica și științele naturii. La filosofie l-a avut ca profesor pe Edmund Husserl (creatorul fenomenologiei moderne). În 1913, Heidegger susține teza de doctor în filosofie. Devine profesor la Universitatea din Marburg, ca în 1928 să fie transferat la Freiburg, drept urmaș al lui Husserl la Catedra de filosofie. Peste câțiva ani, este numit rector al acestei instituții de învățământ, dar, pentru a se consacra scrierilor și sarcinilor didactice, demisionează. Organizează seminarii „privatissime”, pentru un număr limitat de doctoranzi aleși după cele mai stricte criterii. Printre doctoranzii și studenții lui, pe parcursul unui deceniu și jumătate, au figurat și filosofii români Alexandru Dragomir, Dumitru Cristian Amzăr, Nicolae Balcă, Walter Biemel, Virgil Bogdan, Constantin Floru, Vintilă Horia, Constantin Noica, Constantin Oprișan, Petre Pandrea, Chirilă Popovici, Stefan Teodorescu, Petre Țutea, Octavian Vuia. Aceștia, de altfel, erau foștii studenți ai lui Nae Ionescu de la București sau D.D. Roșca și Lucian Blaga de la Cluj. Profesorul Martin Heidegger li se adresa românilor care îi frecventau cursurile cu substantivul „die Lateiner” (latinii). În 1942, de exemplu, Walter Biemel (autorul de mai târziu al monografiei *Heidegger*) certifica: „Heidegger cunoaște România din buna reputație de a fi o țară a filosofilor, căci mereu îi vin de acolo studenți în filosofie... Pe când bulgarii vin la Freiburg să studieze economia politică, iar maghiarii medicina, românii își reprezintă țara pe frontul spiritual”. [1]

După sfârșitul războiului, Martin Heidegger este suspendat de la universitate, fiind reintegrat în corpul universitar în 1950, iar peste doi ani este pensionat.

A decedat la 26 mai 1976 la Freiburg și este înmormântat în cimitirul din Mebkirch, localitatea unde s-a și născut, la 26 septembrie 1889.

În creația lui Heidegger putem distinge două perioade/etape importante. Prima cuprinde anii 1927-1935, când au fost scrise lucrări ca *Ființă și timp* (1927), *Ce este metafizica?* (1929), *Kant și problema metafizicii* (1929), *Despre esența adevărului* (1930), *Introducere în metafizică* (1935), *Originea operei de artă* (1935). A doua perioadă începe cu anul 1936 și durează până la sfârșitul vieții. Vom enumera doar opurile apărute în timpul existenței pământești a autorului: *Nietzsche* (1936), *Scrisoare despre romantism* (1946), *Ce înseamnă a gândi?* (1951), *Întrebarea privitoare la tehnică* (1953), *Sfârșitul filosofiei și sarcina gândirii* (1964), *Heraklit* (1966-1967).

Chiar de la începutul carierei sale filosofice, marele savant și distinsul profesor german Martin Heidegger este posedat de întrebarea referitoare la sensul existenței ființei în timp, devenind cea dintâi și cea de pe urmă chestiune, care se transformă în interogația tuturor interogațiilor. Așadar, la originea gândirii heideggeriene stă întrebarea călăuzitoare a metafizicii: ce este ființarea? Asta ar însemna că imboldul cel mai profund al reflecției sale filosofice îl constituie *căutarea originalului.*

Antropologia, biologia, chimia, fizica, sociologia etc. sunt științe care abordează un anumit domeniu al ființării sau tratează același aspect/sferă de activitate, dar cu diverse formulări și metode. Într-o atare ordine de idei, devine clar faptul că științele, în general vorbind, nu pot răspunde cu exactitate în ce sens îl lasă pe individul uman „să fie ființător”, ele procedând, dacă e să ne exprimăm astfel, ca și cum omul, în lumea privită ca întreg, ar putea fi observat în paralel cu alte obiecte existente.

În prima lucrare editată, *Ființă și timp* (1927), M. Heidegger consideră că perplexitatea pe care o invocă Platon în dialogul *Sofistul* („Întrucât, așadar, noi am intrat în nedumerire, lămuriți-ne voi lucrurile, arătându-ne ce anume vreți să înțelegeți când vorbiți despre ceea ce este. Voi știți lucrurile astea de multă vreme, desigur, pe când noi credeam a le ști, iar acum am căzut în perplexitate.”) [2] persistă, însă nu dorim s-o recunoaștem, fiindcă ne facem a nu ști „despre ce este vorba atunci când spunem despre ceva că este ființător”. [3] Heidegger, astfel, face distincție între „ființare” și „ființă”: „ființarea își datorează existența ființei, iar ființa nu există decât ca ființare”. Constatăm, așadar, că lucrul decisiv pentru Martin Heidegger este faptul că „ființarea ascunde ființa”. Filosoful german ne oferă o expunere pe marginea întrebării referitoare la sensul ființei, deoarece lupta între „giganți” pentru ființă a impulsionat investigațiile lui Platon și Aristotel, căzând mai târziu în uitare. Heidegger spune că ne menținem, de la început și pentru totdeauna, în sfera unei obișnuite și vagi înțelegeri a ființei, iar întrebarea, ca atare, n-o putem dezvolta într-un mod satisfăcător: „Întrebarea pe care o avem în vedere a căzut astăzi în uitare, deși epoca noastră consideră drept un progres al ei reafirmarea metafizicii. Cu toate acestea, ea se crede scutită de sforțările (...) ce s-ar cuveni din nou stârnite.” Și totuși, întrebarea invocată nu este una oarecare. Ea nu a dat pace lui Platon și Aristotel, în căutările lor, pentru ca apoi, ce-i drept „ca întrebare tematică a unei investigări efective, să se stingă”. [4]

De aci pornind, Heidegger dezvoltă tema preeminenței ontologice a întrebării referitoare la ființă, demonstrând că, la nivelul onticului, sau al ființărilor, una dintre aceste ființări obține o preeminență doar în cazul când urmează a fi pusă întrebarea privitoare la ființă. Ființarea în cauză nu poate fi decât omul, în măsura în care el este *Dasein.* În viziunea lui Heidegger, Dasein-ul, potrivit „unui fel de a fi care îi aparține, are tendința să înțeleagă ființa proprie pornind de la Dasein-ul însuși, și astfel, în propria sa înțelegere a ființei, se află ceea ce vom evidenția ca fiind reflexul ontologic al înțelegerii lumii asupra explicitării Dasein-ului, ființare la care, prin esența lui, el se raportează în chip constant și în primă instanță, pornind de la *lume”.* [5] Volens-nolens, Dasein/existență înseamnă că noi, ca indivizi umani, nu doar suntem, ci și percepem că suntem. Atâta timp cât trăiește, Dasein-ul nu este finit, ci rămâne oricând plin de posibilități și mereu deschis spre viitor, fiindcă Dasein-ul nu este o simplă ființare care se raportează la propria-i existență, ci se raportează la ființa ființării în genere.

În opinia filosofului Otto Pöggeler, preeminența pe care o deține Dasein-ul heideggerian în raport cu celelalte ființări este triplă:

„1. Dasein-ul are o preeminență ontică – el este privilegiat în raport cu celelalte ființări, deoarece este determinat printr-o relație cu ființa, prin excelență;

2. Datorită acestei determinări, el este în el însuși ontologic, înțelegător-de-ființă, bucurându-se astfel de o preeminență ontologică;

3. Pe baza acestei înțelegeri a ființei, el își înțelege ființa proprie ca și pe aceea a ființării ce nu e Dasein, fiind în acest fel condiția ontic-ontologică de posibilitate a oricărei ontologii. Analitica existenței scoate la lumină orizontul în care este înțeleasă ființa ca ființă. Faptul-de-a-fi-în-lume (*das-In-der-Welt-sein*) este un fapt de a fi într-un complex de semnificativitate, iar timpul și felul în care aparține timpul sensului ființei sunt înțelese plecând de la temporalitatea Dasein-ului, timpul fiind dezvăluit ca aparținând sensului ființei însăși. Ființa și timpul apar îmbucate una în alta, raportându-se una la cealaltă. Ființarea își dezvăluie sensul ființei desfășurând unitatea structurii grijii în temporalitate – și invers”. [6]

Martin Heidegger considera, așadar, că Dasein-ul are ca miză propria putință de-a-fi-în-lume, miză care îi este proprie prin excelență, fiindcă cel care există are posibilități, iar cea mai existențială dintre ele, în orice clipă și în cele din urmă, este „certitudinea morții sale”, deoarece cel care există, ca finitate umană pe Terra, își descoperă ființa ca „ființă întru moarte”. Heideggerian vorbind/gândind, moartea nu este doar „un eveniment viitor”, nici ceva care „poate ne pândește”, ea „nu se află în viitor”, ci, ca posibilitate, ea „este încă de pe acum constitutivă existențialului”. Deci, vrem sau nu vrem, ființa-întru-moarte este ceea ce dă existentului posibilitățile sale, individul uman purtând rădăcinile cele mai adânci în teama de a muri, adică în aruncarea noastră în moarte, unde suntem cu toții egali, de la vlădică până la opincă. Orice am inventa, oricum ne-am strădui, în fața morții rămânem doar cu „posibilitățile noastre integrale”, dacă e să le numim astfel, de a fi/exista.

Existența umană, de altfel, mai înseamnă că noi nu doar suntem, ci și percepem că suntem, dându-ne seama, până la urmă, că suntem ceea ce devenim, iar întrebarea la ființa ființării este cea cu privire la adevăr, ea reprezentând chintesența/nucleul demersului heideggerian. Reiese, indubitabil, că Martin Heidegger încearcă să găsească (și îi izbutește) precondițiile oricărei căutări/cercetări adevărate a adevărului ca interogație asupra ființei ființării.

Paragraful 40 al opului amintit, semnificativ prin subiectul tratat, ne pune la dispoziție o analiză detaliată a stării afective de angoasă. „Angoasa, opinează celebrul filosof german, face manifestă în Dasein ființa întru putința ei de a fi, adică faptul-de-a-fi-liber pentru autenticitatea ființei sale ca posibilitate care este din capul locului. Însă, în același timp, aceasta este ființa căreia Dasein-ul i s-a remis ca fapt-de-a-fi-în-lume. Lucrul pentru care angoasa se angoasează se dezvăluie ca lucru de care angoasa se angoasează: faptul-de-a-fi-în-lume.

Identitatea lucrului în fața căruia survine angoasa cu cel pentru care ea se angoasează ajunge să cuprindă însuși faptul-de-a-te-angoasa. Căci ca situare afectivă faptul-de-a-te-angoasa este un mod fundamental al faptului-de-a-fi-în-lume. Identitatea existențială a deschiderii cu ceea ce este deschis, astfel încât prin aceasta din urmă lumea este deschisă ca lume, iar faptul-de-a-sălășlui-în, ca putință-de-a-fi individualizată, pură și aruncată, atestă că, odată cu fenomenul angoasei, o situare afectivă privilegiată a devenit tema interpretării.

Homo sapiens

Angoasa individualizează și deschide astfel Dasein-ul ca „solus ipse”. Însă acest „solipsism” existențial nu strămută câtuși de puțin un lucru – subiect izolat în vidul indiferent al unei surveniri lipsite de lume; dimpotrivă, într-un sens extrem, el tocmai că aduce Dasein-ul în fața lumii sale ca lume și, astfel, pe sine însuși în fața lui însuși ca fapt-de-a-fi-în-lume”. [7] Mai simplu spus, angoasa este „regina” din umbră a stărilor afective și trebuie deosebită de frică, deoarece frica este îndreptată spre ceva determinat și este limitată, spre deosebire de angoasă, care este, precum lumea, nedeterminată și nemărginită. În angoasă, Dasein-ul experimentează stanietatea lumii și propria libertate, ceea ce ar însemna „teama de lume și teama de libertate”. [8]

Martin Heidegger ne dă de înțeles chiar de la bun început spre ce se îndreaptă totul: „interpretarea timpului ca orizont posibil al oricărei înțelegeri a ființei”. Rezultă, evident, că sensul ființei e timpul. Să ne întrebăm acum de ce e nevoie de fenomenul temporalității ca să putem înțelege sensul ființei? Întru clarificarea gândurilor, Heidegger afirmă că „așa cum ochiul fizic are nevoie de un luminător pentru a vedea, la fel, orice cunoaștere filosofică poate să dezvăluie ființa numai dacă aceasta a primit o străluminare specifică (...). Ceea ce lumina Soarelui este pentru văzul sensibil, este pentru gândirea științifică, în special pentru cunoașterea filosofică, ideea binelui”. [9] Dacă stăm să cântărim/clarificăm esența pasajului citat, ne dăm lesne seama că ceea ce s-a dovedit a fi ideea binelui pentru filosofia antică, pentru fenomenologia lui Martin Heidegger rămâne a fi fenomenul timpului.

Problemele asupra cărora autorul se oprește ocupă un câmp foarte vast, rămânând însă legate de una dintre interogațiile fundamentale ale cărții, cea care privește relația dintre Dasein și ființă.

Heidegger promulgă ideea că în întrebarea despre sensul ființei „nu se află un cerc în demonstrație, ci o remarcabilă retrospectivă și perspectivă a interogatului (Ființa) cu privire la interogare ca mod de a fi al unui fiind”. [10] În optica acestui celebru reprezentant al culturii germane și universale, „ființa ființării este în centrul preocupărilor fenomenologiei, în acest sens fenomenologia este ontologie, mai precis, ontologie fundamentală, ontologia nu este posibilă decât ca fenomenologie. Înțelegerea ființei inerente Dasein-ului însuși ajunge să cunoască sensul autentic al ființei, precum și structurile fundamentale ale ființei Dasein-ului. Fenomenologia Dasein-ului este hermeneutică în semnificația originară a cuvântului, potrivit căreia el desemnează activitatea explicitării”. [11]

În gândirea marelui filosof german nu trebuie văzută doar o nouă filosofie, ci e necesar să evidențiem și faptul că ea are propria ei semnificație potrivit istoriei ființei, deoarece traseul heideggerian în filosofie este unul ce caută să audă „glasul Ființei” și să-i „înțeleagă chemarea”. „Într-adevăr, trebuie să ne punem această întrebare: dacă gândirea care meditează asupra adevărului ființei determină esența lui *humanitas* ca existență, pornind de la apartenența acestui *humanitas* la ființă, rămâne atunci oare această gândire doar o reprezentare teoretică a ființei și a omului sau, în același timp, dintr-o astfel de cunoaștere se obțin îndrumări destinate să ne ajute în viața practică? Răspunsul sună astfel: această gândire nu este nici teoretică, nici practică. Ea precedă această distincție. În măsura în care este, această gândire este gândire a ființei și nimic altceva. Aparținând ființei, deoarece este aruncată întru păstrarea și adeverirea adevărului ei și revendică pentru această păstrare, ea gândește ființa. O astfel de gândire nu duce la un rezultat anumit. Ea nu produce niciun efect. Ea își satisface esența în măsura în care ea este. Însă ea este în măsura în care își rostește cauza ei (*seine Sache*). Cauzei gândirii îi aparține doar o singură rostire – cea care este pe măsura acestei cauze. Valabilitatea în raport cu cauza acestei rostiri este cu mult mai mare decât validitatea științelor pentru că ea este liberă. Căci ea lasă știința să fie”. [12]

Ființă și timp pune astfel bazele ontologiei fundamentale, prin care se rupe cu tradiția sistemelor ontologice care dăinuiau încă de la Aristotel și Platon. Gânditorul german vorbește chiar de la bun început despre „necesitatea reluării întrebării privitoare la ființă”, ceea ce ar însemna că demersul său este, indubitabil, unul ontologic, el venind în continuarea ontologiei lui Platon și Aristotel. În centrul „ontologiei fundamentale” heideggeriene, însă, stă Dasein-ul uman (*das-In-der-Welt-sein,* adică faptul de-a-fi-în-lume). De aici pornind, întrebarea referitoare la ființă ia forma întrebării privitoare la ființa unei ființări determinate. La drept vorbind, dezbaterile privind natura ființei s-au reliefat întâia oară „în contextul seriei permenideene de dihotomii logice între ființă și neființă (*me om*); ceea ce este nu poate să nu fie; ceea ce nu este nu poate să fie – enunțuri ce echivalează cu negarea schimbării și a mișcării”. [13]

Heidegger, așadar, vine cu întrebarea esențială asupra sensului existenței individului uman, care nu ar fi fost tratată îndeajuns în ontologia clasică. Chiar dacă Aristotel prezintă în *Metafizica* sa o sistematizare a categoriilor ființei, el tematizează sensul existenței, care duce la înțelegerea diversității ontologice. În calitatea sa de ființă umană, omul, evident, are totdeauna o reprezentare asupra ideii de existență care, la rându-i, poate fi asimilată cu reprezentarea pe care o posedă asupra obiectelor. Cunoștința în cauză este denumită „ontică”, fără a cerceta relațiile sale cu obiectivele, iar problema existenței obiectelor este denumită „ontologică” sau chiar „pre-ontologică”, în măsura în care se pune problema sensului existenței. Intenția lui Martin Heidegger consta în a „demonstra rolul coordonatelor temporale ca orizont transcendent al căutării sensului de a fi”, din care rezultă sensul unitar al structurii temporale în cele trei dimensiuni ale sale: viitor, prezent, trecut. E o concepție heideggeriană care a marcat o cotitură importantă în filosofia europeană, sub a cărui influență s-au îmbogățit curente ca *existențialismul* și *deconstructivismul.*

Călușul

Tot în *Ființă și timp* Martin Heidegger afirmă despre Immanuel Kant că a fost „primul și singurul care a mers o bucată de drum către investigarea dimensiunii temporalității ființei”, ca peste doi ani să apară cu așa-numita „carte despre Kant”, intitulată *Kant și problema metafizicii*, care are la bază discuția extinsă din prelegerea *Interpretare fenomenologică a Criticii rațiunii pure* (1925). O face pentru a scoate la iveală un Kant „metafizician”, adică unul dintotdeauna preocupat de problema ontologică a metafizicii. Heidegger încearcă să demonstreze că facultatea imaginativă este „timpul însuși”, ceea ce înseamnă că determinarea ființei umane pornește de la timp. Vorbindu-se mereu despre „finitudinea omului”, descoperim că în această „carte despre Kant” determinarea terminologică nu mai e tot atât de strictă ca în *Ființă și timp.* Gânditorul vorbește acum despre „Dasein-ul din om”. Nu se mai putea ști dacă Dasein înseamnă omul însuși sau o „facultate” a sa, fapt surprinzător pentru acea vreme. Era, probabil, un semn că proiectul filosofic din *Ființă și timp* începuse să suporte unele modificări mai radicale, până când filosofia heideggeriană, în anii ’50 ai sec. XX, va cunoaște o „răsturnare” spectaculoasă.

După 1950, temele abordate s-au dovedit a fi istoria metafizicii ca destin al Occidentului, esența tehnicii ca realizare a metafizicii (cu posibilitatea de a se depăși pe sine însăși), esența limbajului și funcția poeziei (ca posibilitate de a ajunge la conștiință și la evadarea din superficialitate). Printre operele importante ale lui Martin Heidegger din perioada dată le amintim pe următoarele: *Ce înseamnă a gândi* (1951), *Tezele lui Kant asupra ființei* (1963), *Asupra tratatului lui Scheling despre esența libertății umane* (1971). Mai specificăm faptul că cea mai importantă scriere publicată de Heidegger în ultimii săi ani de viață pare a fi textul conferinței ținute la Freiburg în anul 1962, intitulată *Timp și ființă*, ceea ce vrea să semnaleze că „gândirea din *Ființă și timp* a fost continuată”. Aici își face apariția pentru prima dată termenul–cheie al filosofiei heideggeriene târzii, *Ereignis,* care, ca și Dasein, este unul intraductibil, însă specialiștii-traducători îi redau semnificația prin formula „evenimentul revelării propriului”.

Neîndoielnic rămâne și faptul că Heidegger a mers împotriva nihilismului/atitudinii de negare absolută, de pe direcția sugerată de predecesorul și companionul său întru neam și gândire, Nietzsche.

Reflecțiile/meditațiile lui Martin Heidegger pentru cultura contemporană sunt consistente, el fiind unul dintre cei mai semnificativi și influenți filosofi ai zilelor noastre, precum și personalitatea cea mai reprezentativă a filosofiei existenței, iar întreaga sa operă rămâne, după acad. Alexandru Boboc, „una dintre participările majore la creația teoretico-filosofică și la redimensionarea modernă a domeniilor acesteia”. [14]

Note

1. Walter Biemel. *Heidegger.* În *Universul literar,* 1942, dec.
2. Platon. *Sofistul,* 244a.
3. Rüdigger Safranski. *Heidegger și opera lui.* București, Humanitas, 2004, p. 147.
4. Martin Heidegger. *Ființă și timp.* București, Humanitas, 2003, p. 5.
5. *Idem,* p. 23.
6. Otto Pöggeler. *Drumul gândirii lui Heidegger.* București, Humanitas, 1998, p. 41.
7. Martin Heidegger, *op. cit.*, p. 255.
8. Rüdigger Safranski, *op. cit.*, p. 147.
9. Martin Heidegger. *Problemele fundamentale ale fenomenologiei.* București, Humanitas, 2006, p. 454.
10. Martin Heidegger. *Ființă și timp,* p. 49.
11. *Idem.*
12. Martin Heidegger. *Scrisoare despre umanism.* În *Repere pe drumul gândirii.* București, Editura Politică, 1988, pp. 336-337.
13. Fransis E. Peters. *Termeni filosofici grecești.* București, Humanitas, 1997, pp. 202-203.
14. Alexandru Boboc. *Filosofie contemporană. Orientări și stiluri de gândire semnificative.* București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p. 148.

Homo sapiens

Mituri comune lui Brâncuși și lui Eliade

Sorin Lory BULIGA

Lucrările lui Brâncuși prezintă în majoritatea lor diverse aspecte ale sacrului, sugerând totodată întoarcerea la originile mitice, la starea paradisiacă a unității primordiale și, implicit, la Marele Timp al începutului și al creației (se știe că o întrebare care-l urmărea mereu pe Brâncuși era: „Ce-a fost la început?”). În acest fel, ele exprimă și mitul eternei reîntoarceri care va fi, mai târziu, o adevărată cheie de boltă în opera lui Mircea Eliade.

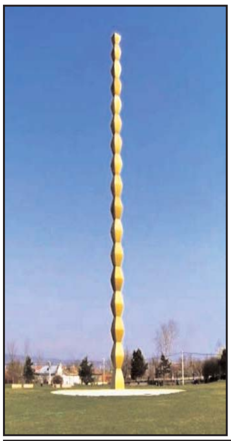
Brâncuși a fost un artist-filosof cu o gândire mito-religioasă de sorginte arhaică și tradițională, care pare să provină din straturile profunde ale tradiției mito-religioase specifice spațiului sud-est european și carpato-dunărean (Buliga 1, p. 336). Studiindu-i viața și creația plastică, am putut constata că Brâncuși era un exemplu tipic de „homo religiosus”, care regăsea și trăia direct acest „timp sacru al originilor” atunci când se adâncea în munca lui de creație. Iar faptul că el reușea să transmită operelor sale sacralitatea pe care căuta s-o aducă în primul rând în viața sa, ar putea explica și atracția puternică pe care acestea o exercită în permanență, dincolo de stranietatea sau simbolismul lor. Cum el considera pe artist un „preot anonim” care „oficiază transmutația profanului în «sacru»”, „munca de creație un «act religios»” (Giedion-Welcker, p. 43) și că „arta nu este o evadare din realitate, ci o intrare în realitatea adevărată, în singura realitate valabilă” (apud Georgescu-Gorjan, p. 46), am putea crede că timpul în care artistul își elabora operele, meditând îndelung asupra „spiritului materiei” pe care dorea să-l redea în arta sa, devenea unul calitativ diferit și cumva sanctificat (așa cum este, de exempu, timpul liturgic al Bisericii).

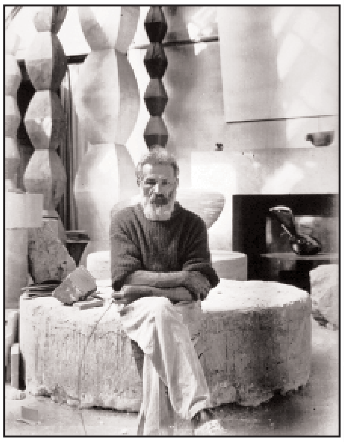
De fapt, concepția despre lume a lui Brâncuși provenea în mod esențial din credința sa, care era chiar creștinismul țărănesc al românilor, pe care Eliade îl numea „creștinism cosmic”, adică unul caracterizat de prezența a numeroase elemente religioase arhaice (păgâne), specific de altfel Europei Orientale. Influența Bisericii Ortodoxe Române aupra lui Brâncuși este un fapt cert. În copilărie, Brâncuși a mers adesea la Mănăstirea Tismana și a fost puternic influențat de spiritualitatea acesteia (duhul athonit al Mănăstirii Tismana a fost adus acolo de Sf. Nicodim de la Athos, în 1377), ceea ce explică de ce el îi spunea lui P. Pandrea că, la Paris, a deschis o „biată filială a Tismanei în Impasse Ronsin” (apud Pandrea, p. 98). Se mândrea (față de V.G. Paleolog) că moșii săi au durat biserici. A fost, de asemenea, ajutat și financiar, Epitropia Bisericii Madona Dudu sprijinind studiile lui Brâncuși în Craiova și la București (Brezianu, pp. 239-241).

Dar cea mai importantă legătură în acest sens o constituie faptul că el fost cântăreț în biserică: la strană în satul său, la Biserica Madona Dudu din Craiova, la Biserica Mavrogheni din București, iar la Paris, în 1904, a fost angajat ca paracliser la biserica română din strada Jean de Beauvais. După moartea mamei sale (născută Deaconescu și provenind dintr-o familie de diaconi, ea a sperat mult timp ca el să ajungă preot), în 1919, Brâncuși a dat în permanentă pomelnice la biserica română și a împărțit colivă în amintirea acesteia, ceea ce arată respectul său față de datinile creștin-ortodoxe. În ultimele sale zile de viață refuză internarea, spunând că-l așteaptă pe Bunul Dumnezeu acasă, și a dorit să fie „mărturisit de episcop român”, deoarece și-a „închinat viața României și a slujit Bisericii românești” (David, pp. 325-327).

Credința sa strămoșească se regăsește și în arta sa, un exemplu clar fiind preluarea de către Brâncuși a unor elemente plastice folclorice arhaice (precreștine), așa cum ar fi cele prezente în cimitirele unei Românii încă tradiționale la sfârșitul secolului al XIX-lea: stâlpi de mormânt (adesea ciopliți sub forma unui șir de elemente rombice) împodobiți la partea superioară cu „pasărea sufletului”, care reprezintă spiritul defunctului în ascensiunea sa spre cer.

Aceste elemente tradiționale explică în mod coerent atât originea, cât și semnificația *Coloanei fără Sfârșit* și a *Păsărilor* brâncușiene, deoarece artistul obișnuia să pună

pe socluri romboidale (foarte asemănătoare stâlpilor funerari amintiți, dar și *Coloanelor* din atelierul său) *Pasărea Măiastră* și *Pasărea de Aur*. Practic, operele brâncușiene respective au avut la origine astfel de stâlpi și păsări din lemn, transformate și stilizate conform esteticii artei moderne din Parisul începutului de secol XX. Aceasta explică și de ce Brâncuși spunea, refuzând să fie încadrat în vreun curent avangardist al vremii: „Eu nu sunt nici sur-realist, nici cubist, nici baroc, nici altceva de soiul ăsta. Eu, cu noul meu, vin din ceva foarte vechi” (apud Russu-Șirianu, p. 60) și „Sunt imbecili cei ce spun că lucrările mele sunt abstracte; ceea ce califică ei drept abstract este tot ce poate fi mai realist, căci reală nu este forma exterioară, ci ideea, esența lucrurilor” (apud Georgescu-Gorjan, p. 125).

Coloana fără Sfârșit, ca stâlp funerar (stilizat și monumentalizat în amintirea eroilor gorjeni) reprezintă Columna Cerului, după cum remarca Eliade, sau *Axis mundi*, care se găsește în Centrul Lumii, lângă ea omul putând comunica cu puterile cerești. *Păsările* reprezintă o „esență a zborului” (care l-a obsedat pe artist întreaga sa viață) sau „zborul magic”, ele simbolizând, ca și *Coloana*, ascensiunea, transcenderea, depășirea condiției umane și, evident, fericirea (Eliade, p. 22).

Se pare că Brâncuși a fost influențat de ideile platoniciene din *Banchetul,* privind mitul androginului (care provine însă dintr-un fond comun universal al „arhetipurilor”). Chiar *Sărutul* din 1907 (care reprezintă debutul sculpturii moderne) poate fi o expresie plastică a androginiei: cele două corpuri îmbrățișate par să se contopească într-o singură ființă, cu mâinile strânse pe lângă corp, cu gură și cu un singur ochi (format din unirea ochilor celor două personaje), cu părul separat printr-o cărare pe mijloc, de-o parte și de cealaltă a capului.

Același lucru se poate spune și despre *Sărutul* din 1910, aflat în Cimitirul Montparnasse, remarcându-se suplimentar faptul că și poziția picioarelor personajelor dă impresia că acestea aparțin unei singure persoane, strânse însă, întocmai ca mâinile, lângă corp, amintind flagrant și de poziția *Cuminţeniei Pământului* (este interesant că Brâncuși însuși se fotografia stând pe masa rotundă din atelierul său, cu brațele strânse și picior peste picior, cu una dintre *Coloanele* sale pe fundal, care pare să-i țâșnească din creștet, și cu *Peștele* așezat pe o masă din spatele lui, aranjamentul fiind realizat pentru a transmite, fără îndoială, un mesaj). Acest cuplu androgin va fi simplificat progresiv, până când va ajunge motivul rotund (secționat) de pe Poarta *Sărutului* din Târgu-Jiu, care reprezintă, de fapt, așa cum însuși artistul mărturisea, imaginea mărită a ochiului unificat al fiecărui cuplu de personaje, dintre cele 40 aflate pe arhitrava lucrării.

După Eliade, „Dacă s-a putut vedea, în opera lui Brâncuși, o solidaritate structurală și morfologică cu arta populară românească, dar și analogii cu arta neagră sau cu statuara preistoriei mediteraneene și balcanice, aceasta s-a datorat faptului că aceste universuri plastice sunt cultural omologabile: «sursele» lor se găsesc în paleoliticul inferior și în neolitic” (Eliade, p. 16).

Influențele exercitate de Școala de la Paris „ar fi suscitat o anume anamneză conducând neapărat la auto-descoperire. Întâlnirea cu creațiile avangardei pariziene sau cu lumea arhaică (Africa) ar fi declanșat o mișcare de «interiorizare», de întoarcere la un tărâm secret și de neuitat, fiind în același timp tărâm al copilăriei și al imaginarului. [...] Geniul lui Brâncuși a constat în aceea că a știut unde să își caute adevărata «sursă» a formelor pe care se simțea capabil să le creeze. În loc de a reproduce universul plastic al artei populare românești sau africane, el s-a preocupat, așa zicând, să își «interiorizeze» propria sa experiență vitală. El a reușit astfel să regăsească «prezența în lume» specifică omului arhaic, fie el vânător din paleoliticul inferior sau agricultor al neoliticului mediteranean, carpato-danubian sau african” (*Ibidem*, pp. 15, 16).

Astfel, „După ce a înțeles «secretul» central – anume că nu creațiile folclorice și etnografice sunt susceptibile de a reînnoi și îmbogăți arta modernă, ci descoperirea «surselor» acestora – Brâncuși s-a adâncit în căutări fără sfârșit, curmate doar de moartea lui” (*Ibidem*, pp. 18, 19).

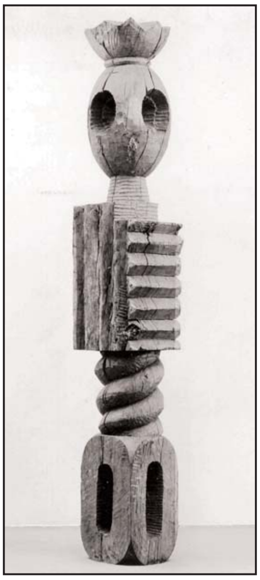
→

Homo sapiens

Dar „analogiile" și „omologările" culturale pot fi extinse pe spații mult mai ample, așa cum savantul constata în perioada sa indiană (1928-1931): „Acolo, cred, în Bengal, am văzut cât de bine se înțelege folclorul românesc sau sud-est european, când se înțeleg izvoarele acestor civilizații asiatice. De acolo am reluat firul cu istoria, mai precis cu protoistoria neamului românesc" (interviu cu Adrian Păunescu).

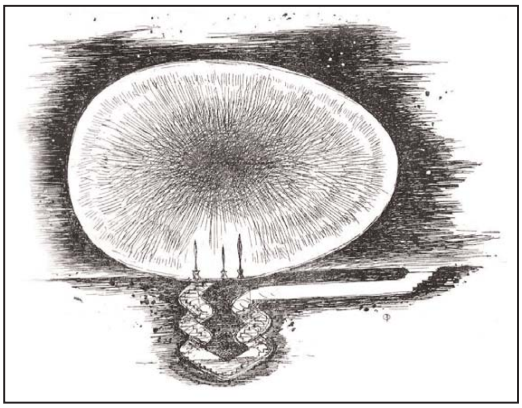
Este foarte interesant că și Brâncuși regăsea în India (unde ajunge în ianuarie 1938, iar Eliade cu un an înainte; nici aici și nici mai târziu, la Paris, cei doi titani nu s-au întâlnit) tocmai acea „filosofie a naturalității eterne" moștenită de la Hobița, după care se ghida mereu în viață și în arta sa: „Ah, India! Mă simt în India ca la mine acasă. [...] Ceea ce admir în India este vitalitatea enormă, vitalitatea copleșitoare, obișnuită negrilor și asiaticilor. [...] În India am găsit înțelepciunea mea păstrată sub ploile Occidentului și stupidităților Parisului: *la paix* et *la joie!"* (apud Georgescu-Gorjan, p. 153). Ceea ce găsea Brâncuși în India era o formă de *Philosophia Perennis,* adică o înțelepciune primordială, mereu și pretutindeni consecventă cu sine însăși, foarte asemănătoare însă cu credința animist-panteistă precreștină, a unei naturi însuflețite, a țăranilor români. De altfel, acest lucru reiese din chiar spusele sale, care relevă concepția unui cosmos magic: „orice lucru, ființă sau neființă, are un suflet" (apud Russu-Sirianu, p. 63) și „Dumnezeu e peste tot, de multe ori o simt în inimă" (apud Antonovici, p. 100).

Referitor la spusele lui Brâncuși despre India, S. Al-George consideră că acesta, concomitent cu sentimentul comuniunii celor două lumi, marcase totuși un anumit decalaj: „Menționând «ploile Occidentului» și «stupiditățile», se referea la un proces care, pe de o parte, a efectuat o coroziune ducând la fragmentarea și anihilarea unor părți din ansamblul moștenirii noastre spirituale, iar, pe de altă parte, ca o consecință directă, a aruncat asupra-i un văl de neînțelegere și discreditare. Deși mediul nostru rural, ca și cel al altor state din răsăritul Europei, deține o cultură folclorică cu puternice – poate cele mai puternice – atașe în experiența simbolică a lumii arhaice, din această experiență nu ne-au rămas decât în artă și în praxisul ritual o sumă de imagini și gesturi lipsite de sensurile miturilor din care descind: de aceea, deși tardiva noastră cultură citadină era deschisă în principiu spre recuperarea folclorului, totuși nu s-a putut valida spiritul, ci ornamentul și litera acestui fond arhaic; în măsura în care, lipsite de sensul lor, fragmentele acestui fond străvechi contraveneau unei realități concepute doar pe dimensiuni citadine, unele dintre acestea erau discreditate și chiar repudiate ca pernicioase superstiții absurde. Originea sătească a lui Brâncuși, dintr-o regiune de munte oltenească, pătrunsă de o mare tradiție, ca și puterea intuiției sale, i-au permis sculptorului gestul marelui curaj cultural de a regăsi sensul primordial nu numai în ornamental, dar chiar și în acest fond considerat discreditat și irecuperabil. [...] Dacă nu ar fi accedat la aceste înțelesuri inexplicite, încifrate doar în supraviețuirile folclorice, Brâncuși nu ar fi putut dobândi sentimentul unei comuniuni de dincolo de milenii cu India. [...] Arta sa presupune nu numai o coborâre spre originile comune și spre sensurile simbolice primordiale, dar totodată și o ridicare spre ceea ce se află implicat în acestea, ca ontologie și filosofie a formei estetice. Brâncuși reface astfel, singular, drumul pe care l-ar fi parcurs o cultură istorică românească, dacă ar fi dezvoltat coerent și organic, virtualitățile existente pe treapta ei primordială și anistorică. O atare continuitate între aceste două trepte privind mai ales arta simbolică nu a existat decât în marile culturi orientale, ca cea indiană și chineză; este firesc deci ca pe un asemenea parcurs, opera sculptorului să-și poată regăsi propriile ei consonanțe în spiritualitatea indiană. *Oul, Pasărea, Cuplul, Stâlpul* și chiar *Țestoasa*, aceste teme dominante în universul plastic al artistului fac parte dintre simbolurile primare ale lumii, întrucât sunt prezente din preistorie pe întreaga Eurasie, tot așa ca și în Africa, Australia și America precolumbiană. În India însă putem afla de ce aceste imagini l-au obsedat pe Brâncuși ca și pe omul de pretutindeni. În textele cele mai vechi ale culturii indiene, cele vedice, unde respectivele teme le găsim în aceeași solidaritate ca în repertoriul lui Brâncuși, ne vom putea da seama totodată că această solidaritate se explică prin participarea lor la câmpul simbolic al reprezentărilor cosmogonice" (Al-George, pp. 23-25).

Dacă până acum ne-am situat în domeniul omologărilor și confluențelor culturale, există însă unele lucrări care denotă în mod cert cunoașterea de către Brâncuși a filosofiilor și religiilor indiene.

De exemplu, prin lucrarea *Spiritul lui Buddha* (*Regele regilor*) Brâncuși a dorit să pună în evidență microcosmosul uman subtil, așa cum este descris în tratatele mistice indiene, a cărui structură este o reflectare în mic a structurii macrocosmosului (ambele având în centru „Arborele Vieții" sau *Axis Mundi*). Se sugerează chiar posibilitatea depășirii întregului Cosmos pentru a se ajunge la Spiritul Universal, aflat dincolo de spațiu și timp (vezi detalii în Buliga 2).

Templul ovoidal pe care Brâncuși plănuia să-l ridice la Indore trebuia să fie o reprezentare plastică a miticului Ou al Lumii. Interiorul său poate fi asimilat cu grota inițiatică, dar și cu caverna inimii (corespondenta grotei respective în ordine microcosmică). Dacă tunelul și labirintul subteran au însemnat în general o pregătire a inițierii, spațiul interior al ovoidului constituie în mod logic locul unde se înfăptuiește inițierea propriu-zisă. Aceasta are loc în chiar Centrul Lumii, adică locul unde se efectuează comunicarea atât cu Infernul (labirintul subiacent din templu), cât și cu Cerul (bolta ovoidului).

Actul final al transcendenței este sugerat de Brâncuși prin raza soarelui la zenit (simbolul divinității) care luminează brusc *Pasărea de aur.* Acest moment de frumusețe sublimă trebuia să constituie revelația faptului că sufletul omenesc este consubstanțiabil cu cel divin și, de asemenea, să sugereze cu putere ascensionalitatea sufletului care transcende Cosmosul (ieșind prin deschiderea din bolta templului care întruchipează Cerul, dar care este echivalentă în om cu *brahmarandhra* din creștetul capului) și care apoteotic se unește cu Dumnezeu (vezi Buliga 2).

Cuminția Pământului este o lucrare enigmatică, dar poziția ei (cu mâinile și picioarele strânse, ceea ce trimite la lucrarea *Sărutul*), ochiul frontal (între sprâncene) și șanțul cvasiliniar de pe spatele lucrării sunt elemente care pot fi citite de asemenea prin grila filosofiilor indiene.

În concluzie, există numeroase teme mitice comune lui Eliade și Brâncuși: *Coloana Cerului* (*Axis Mundi*), *Androginul* (ce exprimă conceptul de *coincidentia oppositorum*), *Labirintul, Oul Lumii, Drumul spre Centru, Marea Trecere* (transcendența) etc. Acestea apar în numeroase lucrări brâncușiene: *Sărutul, Coloana fără Sfârșit,* ciclul *Păsărilor*, ciclul *Ovoidelor, Cuminția Pământului, Spiritul lui Buddha* (*Regele regilor*) sau în *Templul de la Indore* (opera neînfăptuită însă în plan fizic). Brâncuși a încifrat în lucrările sale unele idei, credințe și mituri esențiale (multe dintre ele subsumate în fapt mitului eternei reîntoarceri), care au fost cercetate mai târziu și independent, din prisma istoriei religiilor, de către Mircea Eliade.

Este interesant faptul că în lucrarea *Spiritul lui Buddha* și în planul *Templului de la Indore,* Brâncuși s-a folosit de simboluri arhaice din arta populară românească, în ciuda faptului că operele exprimă (prin chiar onomastica lor) preceptele filosofiilor și religiilor indiene (în special budism, hinduism și brahmanism). Artistul a creat în acest fel posibilitatea decriptării simbolurilor folclorice românești respective în cheia filosofiilor indiene, tocmai cu scopul de a arunca o nouă lumină asupra înțelegerii lor, deoarece semnificația reală a acestora s-a pierdut, atât datorită trecerii timpului, cât și intransigenței culturii occidentale, în special de la Renaștere până în prezent, care a aruncat în derizoriu elementele sacre arhaice ale vechilor civilizații europene.

Simbolurile plastice folosite de Brâncuși au, de asemenea, un caracter universal, regăsindu-se și în India, ceea ce demonstrează atât confluența celor două civilizații, indiană și românească (deoarece ambele au atașe puternice în lumea arhaică), cât și poziția de punte culturală și spirituală a României între Orient și Occident.

Bibliografie

1. Sergiu Al-George, *Arhaic și universal. India în conștiința culturală românească*, Editura Universal Dalsi, București, 2000.
2. Constantin Antonovici, *Brâncuși maestrul. Mărturii, amintiri, exegeze,* Editura Semne, 2002.
3. Barbu Brezianu, *Brâncuși în România,* Editura Bic All, București, 1998.
4. Sorin Lory Buliga, 1, *„Spirit" și „materie" în viziunea unui artist-filosof: Constantin Brâncuși,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2010.
5. Sorin Lory Buliga, 2, *Simbolistică sacră în opera lui Constantin Brâncuși. Cuminția pământului, Regele regilor (Spiritul lui Buddha), Templul din Indore,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2009.
6. P.I. David, Aniversări-comemorări, *Biserica Ortodoxă Română* (București), anul XCIV, nr. 3-4 (1976), pp. 325-327.
7. Mircea Eliade, Brâncuși și mitologiile, în *Mărturii despre Brâncuși,* Editura Fundației „Constantin Brâncuși", Târgu-Jiu, 2001.
8. Sorana Georgescu-Gorjan, *Așa grăit-a Brâncuși,* Editura Criterion Publishing, București, 2010.
9. Carola Giedion-Welcker, *Constantin Brâncuși,* Editura Meridiane, București, 1981.
10. Petre Pandrea, *Brâncuși. Amintiri și exegeze,* Editura Meridiane, București, 1976.
11. Adrian Păunescu, Scriu în limba română, limbă în care visez, *Contemporanul,* nr. 11 (1972), p. 2.
12. Vintilă Russu-Sirianu, *Vinurile lor. Ore petrecute cu George Enescu, Constantin Brâncuși etc.,* Editura pentru literatură, București, 1969, pp. 30-72.

Istoria de lângă noi

Cultul eroilor, ieri și azi

Marian NENCESCU

Interpretat modern mai degrabă drept o „estetică a dispariției", după fericita expresie a lui Jean Baudrillard (*Obiectele singulare. Arhitectură și filosofie,* Ed. Paideia, 2015), cultul eroilor rămâne, în spațiul autohton, un substitut funerar al vechilor practici de omagiere a strămoșilor, metamorfozați în ipostaze de *moși* ai neamului, pomeniți la sărbători, „o modalitate tradițională de a reface legăturile cu trecutul, de a vindeca rănile colective și de a rezolva favorabil *negocierea cu moartea*" (David Sutton, *Ritual. Continuity and change,* în *History of Antropology,* 2004, p. 99).

Pătruns la noi, susțin specialiștii (Andi Mihalache, *Mănuși albe, mănuși negre,* Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2007), mai degrabă pe filieră neo-grecească, fiind un produs importat de luptătorii greci pentru libertate, de la mijlocul veacului al XIX-lea, cultul eroilor a găsit în spațiul românesc o fericită compatibilitate cu tradiția religioasă ortodoxă, reunind astfel antichitatea greacă cu modernitatea europeană (*op. cit.*, p. 8). În acest fel, ortodoxia și-a asumat rolul de „mamă purtătoare a durerii colective", asociind reprezentările despre moarte cu „gestualitatea" specifică, fapt remarcat, între alții, și de Regina Maria care, în *Însemnările* sale zilnice, relatează o „ceremonie" de acest gen, petrecută la 1 ianuarie 1922, într-o „mahala" bucureșteană: „Locuitorii au ridicat o cruce de lemn în memoria celor căzuți în război și m-au rugat să vin să o dezvelesc, ceea ce am și făcut. Am stat nemijlocit printre oamenii simpli care erau în semicerc în jurul meu, cu *pomenile* alături de ei: pâine, cozonac, vin și lumânări subțiri puse peste toată această mâncare și pe care încercau zadarnic să le protejeze de vânt. Femeile și, desigur, văduvele și orfanii, care alcătuiau grupul principal, stăteau în picioare, cu fețele resemnate și răbdătoare, pentru că *oamenilor sărmani le sunt dragi ceremoniile pentru morți* (*Însemnări zilnice,* București, Ed. Albatros, 2005, p. 23). Desigur, această ceremonie, simplificată, relatată de o voce autorizată, ne conduce spre ideea că, în mentalul colectiv, recunoașterea faptului inevitabil al morții este compensată de perpetuarea memoriei sociale a celui pierdut. „Pretextul dolorist", cum îl numesc specialiștii, este, așadar, dublat de o „latură ludică", o ceremonie socială care amestecă eroii naționali cu conducătorii „în exercițiu" într-o formă de sociabilitate care trădează, în esență, „plăcerea gratuită de a fi împreună unii cu alții" (George Simmel, *Sociologia modernității,* Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2003, p. 119 și urm.).

Cu mențiunea că, în cazul cultului eroilor, nu sociabilitatea este esențială, semiotica manifestărilor fiind mult mai complexă, vom observa că orice solemnitate publică de la noi este un amestec de ludic și de gravitate și că, înainte de orice, în capul listei de priorități stau, alături de decorul floral și de nelipsitul Te Deum, ospețele de după slujbă, semn că sacrul românesc este puternic grefat pe gesturile profane. Prezent recent într-o capitală baltică, la o ceremonie de comemorare a deportărilor staliniste din 1941, am remarcat nu doar simplificarea comemorării în sine, cât un anume mod de a pune în scenă emoția colectivă. Concluzia acestui contact cu o lume care nu poate fi suspectată de lipsa sincerității în relațiile interumane este că, pentru multe popoare, comemorarea minimalistă a eroilor este un mod de a răspunde (indirect) la ceea ce istoria exaltă și complică adesea. Fără intenția de a demitiza, la rândul meu, un ritual public în care *vizibilitatea* ține adesea loc de *probitate*, voi pleda, pe cât posibil, pentru spontaneitate și naturalețe, dar mai presus de orice, pentru *adevăr,* convins că modernitatea nu a reușit încă să egaleze practicile satului românesc tradițional, care avea grijă ca „dalbul călător" să fie cât mai bine primit și integrat în lumea „de dincolo" și totodată să se împace și să se solidarizeze cu cei rămași. În acest sens, mă voi opri asupra a trei moduri de raportare la cultul eroilor, semnalând evenimente care nu au intrat poate suficient în mentalul colectiv, dar care pot, oricând, constitui exemple concurente.

La 3 mai 1873 murea, după 7 ani de exil, într-un hotel din Heidelberg, Germania, Alexandru Ioan Cuza, primul domn al Principatelor Unite, erou rămas în amintirea românilor drept un reformator altruist, un conducător care a făcut „numai bine" și a fost răsplătit cu rău. Moartea sa, printre „străini", departe de țară și de prieteni, în loc să fie „o moarte bună", a fost considerată drept un accident neferici t, care a suprapus biografia *eroului* peste biografia *sfântului.* În mentalul colectiv, Cuza-Vodă a devenit, în acest context, un „mediator" între Dumnezeu și nație („Trimite cerurilor strigătele noastre de

durere și imploră de la sufletul lui Alexandru Cuza să roage Providența pentru Țară și poporul Român care l-au iubit", scria în ziarul *Reforma*, din 6(18) mai 1873, un admirator devotat, poetul Gheorghe Baronzi, care nu se sfia, de pildă, să-l compare pe defunct cu Napoleon al III-lea, făcând o paralelă istorică între moartea în exil a domnului Unirii și moartea în condiții cvasisimilare a susținătorului său francez). În aceste condiții, se produce *un transfer* de simpatie de la monarhia de drept, reprezentată prin Regele Carol I, către Cuza-Vodă, fenomen care nu a scăpat necomentat de istoriografia comunistă. În context, i s-a reproșat Regelui că ar fi refuzat onorurile publice cuvenite defunctului predecesor și că ar fi ordonat trupelor de dorobanți să limiteze accesul publicului la manifestări (v. Gh. Chiriță, *Presa și opinia publică la moartea lui Cuza Vodă*, în *Studii,* 3/1973, p. 549).

Realitatea este cu totul alta, Regele însuși ordonând onoruri militare și trimițând văduvei, respectiv Elenei Cuza, o scrisoare *olografă* de condoleanțe, dar pentru public a persistat ideea relei credințe a autorităților. Analizând atitudinea Regelui Carol I și a familiei regale față de moartea predecesorului, istoricul Andi Mihalache constată că „nu e vorba de o ranchiună personală, ci de un cod diplomatic al reticenței ce obligă persoanele cu funcții publice să nu se implice suplimentar în acțiuni ce nu-i privesc direct" (*op. cit.,* p. 45). În fapt, lamentațiile postume de care s-a bucurat real Cuza-Vodă la înmormântarea de la Ruginoasa, din 16/29 mai 1873, din care nu au lipsit elemente de scenografie tradițională – sicriul deschis, trupul dus pe *năsălie* de țărani, sărutatul sicriului și a mâinii mortului, coroane, gardă militară, sobor de preoți și 21 de salve de artilerie – au consolidat, paradoxal, prestigiul familiei domnitorului. Despărțirea de trecut, „doliul" public, regretele și compătimirea pentru fostul domnitor, odată consumate, au permis reevaluarea rolului noului conducător al Statului, restabilind echilibrul social.

Ca dovadă că *lecția Cuza-Vodă* a fost bine însușită de familia regală stau comemorările din 1904, inițiate de Spiru Haret, în memoria lui Ștefan cel Mare, primul jubileu care confirmă că, singură, culpabilitatea resetează sentimentul de recunoștință sau, cum spunea Nicolae Iorga: „Dacă vom fi răi și neînțelegători, și fără priință unul către altul, plângerea va fi mai rea decât acum și în ziua când vom împlini 500 de ani de la moartea marelui Ștefan – respectiv la 2 iulie 2004, n.a. – nu vom cuteza a sta în fața străbunului care-și va întoarce fața de la noi" (N. Iorga, *Pomenirea lui Ștefan cel Mare*, București, Ed. Minerva, 1905, p. 106).

Patru decenii mai târziu, respectiv în iulie 1945, un tânăr istoric cu studii făcute la Moscova, Mihai(l) Roller (1908-1958), *reseta* practic istoria modernă publicând un *studiu* de nici 20 de file, intitulat *Pagini ignorate din istoria României,* în care supunea istoria „științei materialismului dialectic și istoric, întemeiat de Marx și Engels și îmbogățit de Lenin și Stalin". Articolele sale, care au continuat ca o avalanșă, reunite în 1947 în lucrarea *Probleme de istorie* (ediția I, 55 p.), au constituit, în opinia istoricului Aurel Pentelescu (n. 28 noiembrie 1939, Poiana Stampei, Suceava), un adevărat „program de acțiune", fiind transpuse inițial în manualele școlare și mai apoi în masiva lucrare *Istoria României,* „cartea de căpătâi a zilelor noastre, o prețioasă școală de învățătură și de adevărat patriotism" (v. studiul *Mihai Roller și stalinizarea istoriografiei române*, în *Timp revolut*, Buzău, Ed. Echigraf, 2015, p. 15).

Teza rolleriană, care corespunde etapei stalinizării masive a țării, este aceea că istoria, ca știință, e „parte a întregului", respectiv o secvență din regimul politic general, care funcționează la un moment dat într-o țară, astfel încât rolul ei se limitează la a sluji regimul, respectiv, „să nimicească clasele exploatatoare și să făurească statul de democrație populară". Concret, Mihai Roller introduce în lucrările sale de bază, *Istoria Românilor,* edițiile 1947 și 1948, și *Istoria R.P.R.,* edițiile 1955 și 1956, normele *obligatorii* ale dogmei staliniste: periodizarea istoriei pe principiul orânduirilor sociale, principiul luptei de clasă ca „motor" al evoluției istorice, rolul maselor populare în făurirea istoriei și rolul revoluțiilor ca „locomotive ale istoriei", la care adaugă și principiul „ireconcilierii" dintre exploatați și exploatator, imprimând astfel ceea ce s-a numit „un suflu nou" în cercetarea istorică, „pe baze marxist-leniniste".

Convins că, la scara istoriei, constituirea socialismului și a comunismului e lege, Mihai Roller a deschis calea *reinterpretărilor* istorice, pe principiul funcționării ineluctabile a *luptei de clasă* – teză reiterată periodic, sub diverse formulări ideologice. Astăzi, ideile sale poartă un nume mult mai prozaic – *mistificări* – unele dintre ele fiind chiar periculoase și ostile ordinii de drept din România. Cum să explici altfel interpretarea potrivit căreia Unirea din 1918 este etichetată în termeni ca: „În urma tratatelor de pace, România... *capătă* Transilvania, Banatul, Maramureșul, Bucovina și Sudul Dobrogei" (*Manual unic de Istoria României,* ed. a III-a, 1947, p. 630), ori că înăbușirea „revoluției" comuniste a lui Bella Kun, din 1919, de la Budapesta, de către trupele române, a însemnat „răsturnarea guvernului revoluționar maghiar " (*Ibidem*, p. 620)? Dacă azi, mulți istorici, între care și Aurel Pentelescu, sunt de acord că „greaua moștenire" a istoriografiei contemporane este tocmai denaturarea și falsificarea adevărului istoric, rezultă că despărțirea de Roller nu este definitivă și că, sub diferite forme, spiritul său continuă să planeze peste unele instituții fundamentale ale statului de drept.

Conjectura Swinburne

Radu PINTEA

> *Nu te mira pentru cine clopot răsună –*
> *E pentru tine, aceeaşi poveste să-ţi spună...* (1)
> după John Donne – *Insulă nimeni nu e*

Se spune că poetul englez Algernon Charles Swinburne ar fi declarat că dacă ar fi fost constrâns – ce romantic! – să aleagă între a-şi trăda ţara şi a-şi trăda un prieten, ar fi ales mai degrabă să nu-şi trădeze prietenul.

De ce? Răspunsul – pe scurt, fiindcă oamenii de azi nu mai au răbdare nici cu alţii şi nici cu ei înşişi – este că un prieten are o faţă, pe când ţara nu, un om este o fiinţă concretă, o bucată de pământ este ceva concret. Cele două categorii sunt diferenţiate la toate nivelurile. Poetul de regulă reuşeşte să simtă fibra ultimă a naţiei în care s-a născut şi uneori s-o şi redea mai pregnant sau mai eliptic în funcţie de disponibilitatea sa sufletească de moment.

Sensibil la cuvinte şi la ce se ascunde dedesubtul lor, el înţelegea că nu poţi amesteca lucrurile concrete cu cele abstracte, şi încă şi mai puţin atunci când te-ai mai fi apucat să tragi concluzii moralizatoare dintr-o astfel de nepotrivită, sforăitoare şi până la urmă absurdă operaţie, prin care se bagă în aceeaşi oală concepte total diferite, pentru a le ierarhiza într-un fel de natură a scandaliza doar minţile neglijente sau cele nedeprinse a rumega bine de tot ceea ce văd, dar mai ales ceea ce aud.

Am auzit cu toţii că, joi 23 iunie 2016, poporul englez a decis să iasă din… să iasă din ce? – nici nu ştiu cum s-o numesc pentru a fi cât de cât exact, cel puţin la fel de exact (şi adorabil de cinic) ca John Donne (alt mare poet englez) ale cărui câteva stihuri, în tălmăcirea care se vede, le-am găsit ca nimerite. Să iasă, deci, …să iasă, deci …dintr-un fel de *aranjament* în care desigur avea drepturi, dar şi obligaţii de care evident s-au săturat şi au decis, suveran, să se extragă.

Uite că am trăit s-o vedem şi pe asta. Nu e de mirare că, ştergând-o „englezeşte”, după cum miezos se şi spune, mai mult ca probabil pe bună dreptate, au rezolvat conjectura Swinburne. La urma urmei, e o chestiune de blazon de familie. Şi, în plus, ce mai exerciţiu didactic pentru rubrica „Aşa da!”

Eu zic că dacă a izbucnit taman acum, chestia cocea mai demult. Undeva în fibrele alea prime în care e împănuşat caracterul unei naţii, englezului „teoretic” i-a ajuns muştarul la nas când a auzit alaltăieri, a auzit ieri, a auzit azi, că – pe scurtătură – regina lui englezoaică trebuie să asculte de nişte butoane apăsate în altă parte decât în Anglia, ba mai mult, să mai şi contribuie cu masochism la o astfel de puşculiţă generală şi n-a mai avut la un moment dat stomac să digere şi una ca asta.

Cu efect de turnesol instantaneu, scrutinul cu denumire de calambur (umor englezesc, sadea) BREXIT-ul (un cuvânt compus din verbul *break* = a rupe şi *exit* = a ieşi, adică, la un loc, „rupere cu ieşire”, sau de la BR(itain)EXIT ar fi o altă variantă de interpretare) a scos la iveală stofa de gală a unei ţări care vrea să continue a se afirma ca o monarhie suverană ce este, pentru care steagul naţional, *Union Jack,* cum numesc patrioţii lor cele trei cruci, ale sf. Andrei, sf. Gheorghe şi sf. Petru, puse una peste alta pe fond albastru, nu este doar un abţibild de paradă, ci ceva de care chiar că merită să fii mândru (aviz celor care doresc refacerea scrutinului pe motiv că n-au ştiut ce fac: subconştientul lor colectiv a votat pentru ei aşa cum se cuvenea). De aici avem ce învăţa cu toţii cei ce doresc să înveţe sau cei cărora nu le e ruşine să mai înveţe şi altceva în afară de cele cu care le împuiază capul presa în fiecare zi. La fel cum prietenul lui Swinburne cel de acum un secol era cineva concret, în vreme ce ţara era ceva abstract, pentru englezii de azi ţara lor li s-a părut mult mai „concretă” decât o Europă formal-abstractă, sufocată într-un păienjeniş de ordonanţe, reglementări, recomandări, instrucţiuni, avertismente şi altele asemenea.

Trebuia trasă o linie şi englezii au tras-o, drept expresia cea mai simplă şi mai elocventă a dorinţei de a avea mai curând o Anglie englezeazcă decât o Anglie globalistă şi globalizabilă în numele mercantilizării absolute. A fost zvâcnetul intim al tradiţiei contra modernismului. Tradiţia *şi* modernismul înseamnă cu totul altceva decât tradiţia *sau* modernismul. Prima formulă înseamnă toleranţa vigilentă la derapaje în care cele două tendinţe trebuie să existe împreună şi să conlucreze oricât de mari ar fi riscurile de schizofrenie, cea de-a doua formulă e una extremist–reducţionistă, cu un potenţial convulsiv ce nu trebuie desconsiderat nicio clipă. Aceşti doi vectori (tulburător de apropiaţi ca valoare absolută în scrutin) sunt cei care aspiră, fiecare legitim în felul său, la cucerirea sufletului britanic, fiecare cu argumentele sale mai tari sau mai şubrede, mai profunde sau mai superficiale, după cum e capul înfierbântat de sub pălărie.

Nu pot să nu-mi aduc aminte aici de cuvintele regelui Carol (al României, că şi noi am avut regi şi încă mai avem, lungească-le Domnul zilele!…): „Prin noi înşine.”

Instinctul colectiv al insularilor a simţit nevoia unui recul. Fie doar şi pentru a-şi aminti lor şi tuturor că sunt ceea ce sunt şi cine sunt în caz că acest lucru s-a uitat. Dar cel mai mare câştig al acestei lecţii de demnitate în această lume în care totul pare a fi digitalizat şi evaluat financiar, ca orice vită de povară în oborul de odinioară, este reapariţia în câmpul de percepţie a lumii întregi a noţiunii sacre de stat, şubrezită până la evanescenţă sub asaltul furibund al pragmatismului pus în solda unei tot mai agresive orientări şi filosofii globaliste de esenţă pur mercantilă. Dar „câinele moare de drum lung şi prostul de grija altuia” glăsuieşte un vechi proverb românesc. Să lăsăm englezilor rezolvarea problemelor englezeşti şi noi să ne vedem mai bine de amarul din laturile căminului nostru. Să lăsăm cluburile de combinatori să jeluiască după graficele lor Gantt cu predicţii stricate şi iţe încurcate şi brokerii (sau intermediarii în potlogării virtuale) să se azvârle în cap de la ce etaj au chef fiindcă jocul cifrelor nu mai urmăreşte stupidele lor evaluări globaliste din cauză că un mare jucător a avut tupeul să-şi ia jucăriile şi să se care în cel mai pur stil „englezesc”.

Din fericire, există şi istorici lucizi, care consideră, pe bună dreptate, că decizia din 25 ianuarie 2006 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, care s-a abţinut, la recomandarea Partidelor Comuniste din Grecia şi Franţa, să condamne public crimele, inclusiv ideologice, ale regimurilor totalitare, este nedreaptă faţă de sacrificiul multor popoare din Est, fiind mai degrabă o dovadă de „indiferenţă” decât de corectitudine politică. Chiar dacă scriitorul francez Stefane Comtois a numit acest gest, în cartea sa *Comunism şi totalitarism,* o dovadă că „stânga europeană şi-a pierdut onoarea”, spiritul celor care pretind că România merită să se bucure de minime drepturi în poziţia sa de „Ţară martirizată” nu a pierit. Între acestia se situează şi Florin Şinca (n. 26 mai 1970, Brebu, Prahova), poliţist de profesie şi istoric de vocaţie, autor, între altele, al masivei lucrări *Martirii Poliţiei Române,* carte unicat în peisajul nostru publicistic şi, din păcate, insuficient valorificată şi popularizată. Lucrarea lui Florin Şinca nu este doar „un document”, ci mai ales „o pomenire”. Este, după cum remarcă şi Dan Puric, unul dintre susţinătorii lui Florin Şinca, gestul unui om decis „să facă curăţenie”, mai ales acolo unde „procesul comunismului” a acţionat *timid,* respectiv la Interne. „A vorbi despre patimile şi răstignirea Poliţiei Române, întărea şi prinţul Dimitrie Sturdza în alocuţiunea sa din 21 martie 2014, ţinută în holul Ministerului de Interne, înseamnă a deschide un amplu şi necesar proces de asanare morală.”

Cu totul, Florin Şinca a identificat un număr de peste 400 de poliţişti arestaţi, umiliţi, marginalizaţi de regimul comunist. Concret, dintr-un efectiv de aproape 16.400 de funcţionari, câţi avea Poliţia Română în 1944, peste 12.300 au fost eliminaţi din sistem până în 1945, iar în Corpul Detectivilor „curăţenia” a fost şi mai aspră, din 2.816 angajaţi fiind menţinuţi doar 57! O situaţie similară întâlnim şi în şcolile de agenţi, unde, în 1952, din 800 de cadre-instructori, nu mai făcea parte niciun poliţist de dinainte de 1944. Mai grav, partidele politice ale vremii, inclusiv cele istorice, „n-au mişcat un deget în apărarea poliţiştilor”. Pasul următor epurării a fost, firesc, arestarea. Începând cu noaptea de 26/27 iulie 1948 au început raziile. Sute de foste cadre de poliţie au fost căutate la domiciliu ori prin sate, pe la rude, pe unde se ascundeau, şi, luaţi cu dubele, au fost internaţi, iniţial la Piteşti, iar apoi, după triere, în majoritatea închisorilor din ţară. Treptat, fenomenul s-a extins, astfel încât în 1952 simpla acuzaţie de „poliţist” putea aduce internarea.

Dintre multele cazuri cu adevărat dramatice, mă voi limita a aminti pe cel al fostului poliţist Vasile Daşchievici (n. 27 decembrie 1880, Marniţa, Basarabia – d. 1955?, Cernica), fondator şi director al primei reviste de poliţie din ţara noastră, *Paza.* Arestat/internat în 1952, pentru vina de a fi fost „chestor de poliţie”, dar şi pentru acuzaţia frecventă de „atitudine duşmănoasă faţă de regimul comunist”, Vasile Daşchievici, călugărit între timp sub numele de Vladimir la Mănăstirea Cernica, de lângă Bucureşti, a fost anchetat şi închis la Văcăreşti şi Jilava. Avea 74 de ani şi era ofiţer în retragere din 1941. Ca o curiozitate, Florin Şinca menţionează că a căutat mormântul fostului călugăr în cimitirul de la Cernica, dar nu l-a găsit.

Concluzionând, ne punem întrebarea firească: ce este un erou? Este un martir jertfit pentru credinţă şi datorie. Toţi eroii neamului au drept de acces în Panteonul naţional, instituţie simbolică, dar care ar trebui să funcţioneze inclusiv într-o Românie prăduită. Chiar dacă, prin firea noastră, încă ne mai fascinează spectacolul public, principalul mod de a ne cinsti martirii rămâne exerciţiul libertăţii.

Istoria de lângă noi

Nu degeaba a apărut și nu dintr-odată s-a petrecut acest divorț. Generalul de Gaulle afirma că între popoare nu poate exista o alianță dezinteresată, că popoarele pot fi aliate doar atât timp cât au interese comune; odată ce interesele comune au încetat să mai existe, alianța dispare și ea în mod firesc, fără acuzații de lipsă de loialitate sau de trădare a „cauzei”. Interesul este, de asemenea, cel care țipă împotriva cutremurului nu atât naționalist, cât statal, cu epicentrul în Albion. Interesul multinaționalelor este de a traversa tot mai multe granițe „în numele comerțului” și de a nu plăti deloc niciun fel de impozit niciunei părți geografice anume tocmai pentru motiv că e „multi”, „trans”, „meta” și orice altceva, dar nu național. Normal că acestei caracatițe ipocrite deghizate sub justificarea modernității care ar trebui acceptată din oficiu nu-i convine revenirea la paradigma statului tradițional față de care ar avea obligația să plătească pentru performanțe ca orice contribuabil de rând; ori multinaționalele de azi, toate, fără excepție, s-au obișnuit atât de mult să se amestece peste tot și cu impunitate, să facă tot ce au chef, încât nu mai pot să suporte o mișcare de histerezis social care să le diminueze influența și nicio altă entitate, fie ea și statală, în fața căreia să răspundă și la vistieria căreia să și verse fără să le tremure mâna ceva din japca agonisită.

Națiunea s-a mai cutremurat o dată și, speriată că nu a știut ce face, cere cu fervoare reluarea scrutinului. Dramatic demers. Instinctul să-ți dicteze soluția corectă, pentru ca zvâcnirea obișnuinței să încerce să preia din nou controlul, pentru a fi „politicește corect” față de celelalte entități ale unei Europe abstracte în care – ce s-o mai dăm pe după vișin – drepturile omului au devenit tot mai mult un lux pe care noua democrație nu ni-l și/sau și-l mai permite, un topos în care oamenilor li se vâră pe gât tot felul de tâmpenii cu denumiri criptice și rosturi dubioase doar–doar or trece cu vederea noul sclavagism tehnologic în care lumea pare a juisa cu *plus que romantique* abandon de sine.

Tectonica spiritului unei națiuni a clintit însă toate. De jos de tot, din străfunduri, amintind de lucruri străvechi, de lucruri dragi, de lucruri pentru care odinioară, până nu demult, oamenii mureau în înverșunate încleștări povestite în ditirambi de aezi, menestreli, poeți și dramaturgi.

Nimeni nu e cazul să se teamă; insulele britanice n-au s-o apuce aiurea fiecare de capul ei; ele vor rămâne tot acolo, cu oamenii lor cu tot, cei care au avut curajul să-și pipăie jugulara ca să constate, și odată cu ei noi toți, că pe acolo încă pulsează fluidul vital, baza a tot ce contează. „A bate șaua să priceapă iapa” e un alt proverb românesc care își are tâlcul lui în a noastră scriere. Întrebarea e: mai știe iapa de șa sau șaua care e sau unde mai e iapa?...

Iete, că taman mă proprii în uluca gardului să mestec eu grija englezilor, după ce tot eu ghiceam soarta câinilor la drum lung. Eh, am fost și noi martori la o poveste frumoasă, în care nimeni n-a avut nimic de pierdut (acum chiar c-aș fi de tot sărac cu duhul dacă m-aș apuca să le plâng eu de milă multinaționalelor care țipă de mama focului că niște săgeți sunt îndreptate în jos în loc să fie îndreptate în sus!).

Dar cu toții, privitori și ascultători, am avut ceva de câștigat. Chiar mult. E scris pe manșeta tuturor tricourilor judecătorilor – pardon, *jucătorilor* (multi) naționalelor care se înfruntă zilele acestea pentru titlul de „cea mai cea” echipă națională din Europa – echipă de fotbal, vreau să zic, dar voi la ce vă gândeați? E un singur cuvânt: Respect.

Noroc cu Brexit-ul că l-a scos din nou la lumină, mai înainte de a fi dispărut cu totul din uz, din dicționar și din amintire.

Pentru lume, Anglia a plecat învinsă (la fotbal) – pentru mine ea e campioana în ceea ce merită cu adevărat. Dacă n-aș fi atât de timid, aș recomanda conducerii FIFA să ridice pe viitor pentru echipa de fotbal a Angliei obligația de a coase pe manșeta tricourilor de joc petlița pe care stă scris „Respect”. Pentru că pur și simplu, în cazul lor, după 23 iunie 2016, nu mai e nevoie; ei înșiși sunt incarnarea a ceea ce stă scris acolo, îl respiră prin tricou și prin numărul de pe tricou, prin jambiere și prin șireturile ghetelor și crampoanelor, prin frizură și prin zâmbetul lor.

Prin noi înșine, cum a zis regele Carol (al nostru), adică „Prin ei înșiși”, fiindcă în propoziție e vorba despre englezi, care, simțind pericolul ca o abstracție să ia locul a ceva concret, au reacționat instinctiv, ca acum un secol Swinburne, poetul, a cărui atitudine multiplicată la scala unei națiuni întregi se păstrează, iată, și azi neclintită în vâltoarea halucinantă a zilelor noastre, spre a ei laudă, precum stâncile albe, semețe din Dover.

Din 23 iunie MMXVI, altfel uita-se-vor la Anglia ochii care vor să vadă. Și chiar dacă presa de pe întregul glob părintesc va avea grijă să îngroape sub șuvoiul altor fapte diverse zilnice și fierbințeala altor știri cele petrecute către sfârșitul lunii lui Cireșar, dacă vor reuși în cele din urmă să împingă încet-încet în ceață, umbră și uitare acest vot vrednic de epopee, încărcat de mustul tradiției acolo unde doar o privire ageră și îndrăzneață după mult și răsplătit efort poate spera a pătrunde, lucrurile se vor întrezări așa cum trebuie ele să fie în alcătuirea lor primordială. Fiindcă, în astă viață, fiecare facem ce putem, însă, din când în când, bine e a ne strădui să facem ceea ce trebuie – tot unul de-al lor a zis-o, Churchill pe numele său.

Anglia a ales ceea ce era de ales, a făcut ceea ce trebuie făcut. Cel mai mare divizor al ei comun, fibra ei cea mai veche a zvâcnit reflex întru refacerea asietei unei lumi deșucheate, dezmățate și dezechilibrate de isterii comerciale, amenințând tot mai mult a deveni tot mai monocrom preocupată doar de ratele de schimb valutar în timp real, la care maniacal mașinist reduce totul. Iar dacă până azi nu eram sigur dacă statistica pentru consumul mondial de lame de ras prin indicele său staționar venea să confirme sec faptul, deja observabil, al apariției bărboșilor chelioși care – prin compensație parcă – găsesc de cuviință să se radă în cap, de-acum încolo m-am liniștit; Anglia a făcut să scârțâie din nou țâțâna lumii. Eroii puțini salvează până la urmă pe seama celor mulți ordinea cea frumoasă a lumii. Cu cât mai puțini, cu atât mai mari, cu atât mai exemplari.

Anglia și-a dat în 23 măsura nepereche a exemplului ei. Am avut un *déjà vu* din lecturi clasice, doar că aici n-a mai fost literatură veche, ci o foarte înaltă și prezentă tensiune, aproape electrică; una tulburător de similară celei de la un scrutin, din Canada însă, descris cu febrilă acuratețe de altul de-al lor, Arthur Hailey, în romanul său *Pe culmi* (*In high places*, în original), apărut pe la 1960.

Departe de a se simți dezbinate, ambele părți se pot privi cu mândrie una pe cealaltă și se pot chiar îmbrățișa. Este proporția corectă a celui mai serios și mai dramatic discernământ, este aliajul cel mai de preț dintre două elemente care par nemiscibile în nicio stare de agregare, este modul în care se primenește la momente epice renumele unei națiuni în concertul celorlalte, este mărturia oculară la felul în care se forjează caracterul noilor generații de cetățeni ai acesteia și care, prin botezul de foc al acestei noi conștiințe de sine, încep iavaș–iavaș a se deprinde a purta cu destoinicie și demnitate și pe mai departe greaua sarcină a unui destin asumat.

Acest recul este dovada prezenței în străfunduri a unui instinct statal atavic, încă viu, încă suficient de puternic pentru a putea smulge insula din păienjenișul unor rețele invizibile pe cale de a transforma în vasal modern un regat străvechi și mândru, odinioară inima unui mare imperiu.

Pe scurt, insularii, fiecare în legea lui, au simțit că regina Angliei nu poate fi și nu trebuie condusă de la butoanele din Bruxelles. Și au transmis acest tulburător mesaj de reafirmare a identității statale epurat de abjecte și ipocrite pretexte globaliste, care au în spate cinice combinații financiare ale companiilor multinaționale care, în râvna lor de a nu plăti datorii fiscale statului, sunt în stare să declare disoluția *de facto* a granițelor și în orice caz grăbirea lucrurilor într-acolo prin toate mijloacele posibile.

Reculul Angliei, admirativ și cu obstinație repet, are în el ceva deopotrivă majestuos și tragic; sufragiul exprimat a fost brusc, iar reacția emoțională, fără amestecul gândirii, îl face foarte uman, foarte cald. I-a luat complet pe nepregătite pe combinatorii care făceau de zor calcule pe seama ei; probabil încă de demult. Lucrurile nu s-au întâmplat dintr-odată. Ele s-au acumulat de-a lungul anilor. Ele n-au mai fost aceleași ca în urmă cu cincizeci de ani; ele nu s-au mai tradus la fel; sau au dispărut complet din limbaj, din uz și din dicționar.

Conjectura Swinburne e portabilă. Și mai acut prezentă ca oricând. Mai bine o Anglie concretă și colțoasă, care, iată, a developat turnesolul, decât o Europă abstractă, înșăilată într-o urzeală ipocrit–unificatoare de *anschluss*-uri mercantile în care tradiția și națiunea sunt privite ca două simple artefacte de muzeu care demult nu mai contează.

Asta a fost lecția de engleză. Urmează oare cea de germană? Sau cea de rusă? Nu contează ce scrie la orar. Românașul e multilingvist din ADN. Și nu e prost – doar al dracu'. Nu se poate să nu simtă că simplul fapt de a ține timona e un act de bravură. Să mai ai și cât de cât idee încotro plutești, e aproape divin, iar cei puțini care trudesc fiecare în felul său și la una și la alta merită întregul respect al celor mulți care, de pe margine, chibițează mai mult sau mai puțin avizat, și bine fac, pentru că și să chibițeze e în firea nepervertită a omului. De trei ori „Hip hip, hooray!” cum se strigă pe la ei, *Bravo, națiune!* cum s-ar exclama pe la noi. Cu jind.

Pentru popoarele Europei *forma de guvernământ cea mai potrivită este monarhia. Numai coroana este în stare să adune în jurul ei partidele care, de multe ori, prea înverșunate în lupte fratricide, ajung pe punctul de a submina însăși integritatea statală. Monarhia este singura în stare să țină laolaltă unite sub un singur sceptru toate aceste forțe care tind să sfâșie țara pentru a putea face față împreună vâltorilor vremurilor ce or să vină* – am citat din memorie din reflecțiile unui om care a scris peste o mie cinci sute de cărți și șase mii de articole. Acest om a fost Nicolae Iorga. Brexit-ul Angliei de azi este dovada justeței și profundei clarviziuni a celor spuse de marele savant român acum 75 de ani. În punctul critic, forțele centripete au fost mai mari decât cele centrifuge.

Notă: (1) Sentință exprimată de poetul John Donne și aleasă de Ernest Hemingway ca motto pentru romanul său *Pentru cine bat clopotele*, despre Robert Jordan, un american care s-a apucat să lupte în războiul civil din Spania, un război care nu era al lui. Cinism, sarcasm sau clarviziune?

Clipe de neuitat

Victor TOMA

Victor Toma (n. 14 aprilie 1922, Leova-Cahul, Rep. Moldova – d. 26 noiembrie 2008, București) a construit calculatorul CIFA (model și pentru calculatorul bulgar Vitoșa), primul din țările socialiste, exceptând URSS. Membru de onoare al Academiei Române (1993; Secția de Știința și Tehnologia Informației) și al Academiei Bulgare (2008).

L-am cunoscut pe prof. Moisil în toamna anului 1952, cu ocazia unei reuniuni organizate de Academie la casa de odihnă de la Căciulați. Eram pe atunci un modest cercetător la Institutul de Fizică, devenit ulterior Institutul de Fizică Atomică, și mă ocupam cu aparate electronice pentru măsurări de radioactivitate. Am participat și eu la acea reuniune și astfel, timp de câteva ore, m-am aflat în mijlocul unei societăți alcătuite din vârfuri ale intelectualității românești. Se purtau discuții deosebit de interesante în domeniul literaturii cu Tudor Vianu și Alex. Rosetti, în domeniul artelor cu prof. Zambaccian, fondatorul muzeului care-i poartă numele, în domeniul numismaticii cu acad. Moisil tatăl etc. Eram de-a dreptul uimit de competența lor și tot timpul n-am rostit un cuvânt. În schimb, interlocutorii lor, printre care academicienii Simion Stoilow și Grigore Moisil, deși aveau altă specialitate, demonstrau o erudiție și o cultură deosebite. Aceasta le permitea să-și prezinte părerile proprii bazate, în cazul prof. Stoilow, pe o profundă cunoaștere a marilor muzee din capitalele europene, sau, în cazul prof. Moisil, pe numeroase citate în versuri în limba franceză.

Așa mi-a rămas în minte prima imagine a prof. Moisil, un intelectual deosebit de erudit, cu un larg orizont cultural. Prin formația sa, prof. Moisil era matematician. În perioada anilor '50, școala matematică românească se bucura de un prestigiu deosebit, atât în țară, cât și în străinătate. În calitate de profesor la Facultatea de Matematică a Universității din București, prof. Moisil afirma cu mândrie că din această facultate făceau parte aproximativ 10 membri ai Academiei Române, iar pe lista înaintașilor figurau nume ilustre, ca Gh. Țițeica sau D. Pompeiu.

Prof. Moisil era îndrăgostit de matematică. Pe un disc realizat de Electrecord, din seria *Personalități de seamă ale culturii românești,* el declara: „Despre frumusețea matematicilor se poate vorbi comparând o teoremă matematică, o demonstrație matematică sau o teorie matematică cu o operă de artă, de exemplu, cu o operă de arhitectură."

Prof. Moisil a studiat mai multe domenii ale științelor matematice. Pasiunea lui cea mare a fost totuși pentru domeniul algebrei logicii, aplicate în teoria algebrică a mecanismelor automate. De aici a apărut terenul comun al automatizărilor, în general, și al calculatoarelor electronice, în particular, pe care ne-am întâlnit în viață.

Proiectul logic al mult discutatei mașini CIFA-1, calculatorul electronic al Institutului de Fizică Atomică, a fost prezentat la Simpozionul internațional de tehnică de calcul care a avut loc la Dresda, în noiembrie 1955. Era primul calculator electronic realizat în țările foste socialiste. Delegația română la simpozion era formată din prof. Moisil și subsemnatul, în calitate de autor al comunicării. La Dresda a ajuns însă numai prof. Moisil, eu fiind probabil considerat prea tânăr pentru a primi o viză pentru R.D.G., într-o perioadă în care comunicația între R.D.G. și R.F.G. era practic nestingherită. (...)

Doi ani mai târziu, în 1957, a avut loc tot în R.D.G., la Erfurt, o consfătuire C.A.E.R. tot în domeniul tehnicii de calcul. Delegația română era formată din nou din prof. Moisil și subsemnatul. De această dată, zarurile au fost favorabile, astfel că mi-a ieșit mie viza, deși în metroul din Berlin se anunța la un moment dat: „Atenție, aceasta este ultima stație de pe teritoriul R.D.G." Cine voia sau nu era atent se pomenea imediat „dincolo".

Nu-mi amintesc ce s-a discutat la această conferință, interesantă mai curând prin programul turistic auxiliar, în schimb am reținut concluzia exprimată de prof. Moisil: „Lucrul cel mai important la o ședință C.A.E.R. este să se fixeze data și locul ședinței următoare. Și, din acest punct de vedere, scopul acestei conferințe a fost atins."

Tot împreună am fost și la Moscova, de două ori, profesorul fiind însoțit și de doamna Moisil. Prima dată în 1956, la Conferința despre construcția calculatoarelor electronice sovietice. Atunci a fost prezentată mașina BESM, care realiza „fantastica" viteză de 5.000 de operații pe secundă, prin folosirea de memorii operative pe tuburi catodice. Cu această ocazie l-am cunoscut pe acad. Liubomir Iliev, care reprezenta Bulgaria, matematician și prieten personal al prof. Moisil, care s-a interesat foarte mult de realizările noastre în domeniul calculatoarelor electronice.

Ulterior, în 1960, am participat la Congresul internațional de automatică I.F.A.C. Din delegația română mai făceau parte doi specialiști, Hanganut din Cluj și Popov din București. În cursul unei excursii organizate cu acest prilej, l-am cunoscut pe Norbert Wiener, întemeietorul ciberneticii, știința care era mult atacată în presa sovietică, pe teme ideologice, fiind considerată o pseudo-știință americană. La acest congres, prof. Moisil a prezentat o comunicare, spre surprinderea mea, în limba rusă. Aceasta a fost prima și ultima dată când l-am auzit vorbind, nu citind, rusește. Când, mai târziu, am citit despre Nicolae Iorga că a învățat limba turcă într-o noapte, trebuind, în calitate de prim-ministru, să răspundă la prezentarea scrisorilor de acreditare de către ambasadorul Turciei, atunci mi-am amintit cum vorbea prof. Moisil rusește, prezentând această comunicare într-o limbă pe care o învățat-o probabil tot într-o noapte.

La întoarcerea în țară, prof. Moisil a organizat cu toți membrii delegației române o serie de conferințe la București, Iași și Cluj, cu titlul „Ce-am reținut de la Congresul Internațional I.F.A.C.", în care fiecare membru al delegației a prezentat ceea ce era mai important în domeniul său de activitate. Materialele respective au fost publicate. Un astfel de exemplu ar putea fi urmat și în alte împrejurări similare.

În aceeași perioadă au avut loc în țară numeroase manifestări științifice, atât cu caracter național, cât și internațional. O manifestare deosebită a școlii matematice românești a constituit-o Congresul internațional de matematică, ținut la București în toamna anului 1956, la care au participat mai mulți matematicieni renumiți de peste hotare. În calitatea sa de președinte al Societății Matematice din România, prof. Moisil a avut un important rol organizatoric. Între altele, a organizat pentru participanții la congres vizite de informare la laboratorul de calculatoare electronice de la I.F.A. Măgurele.

Calculatorul CIFA-1 era deja construit și urma să intre în funcțiune câteva luni mai târziu, în aprilie 1957. Pentru mulți dintre matematicienii ale căror preocupări erau eminamente teoretice acesta era un domeniu nou și vedeau pentru prima dată un calculator electronic. Iar licăririle lămpilor indicatoare cu neon care marcau efectuarea unui șir de operații aritmetice cu numere din câte 10 cifre zecimale produceau un efect magic, fiecare gândindu-se că și în creierul propriu se produc fenomene similare. Bineînțeles că aceste vizite suscitau numeroase discuții, în special cu privire la aplicațiile viitoare ale calculatoarelor electronice, iar prof. Moisil, în calitate de moderator al discuțiilor, se simțea în elementul său. Dânsul urmărise cu o curiozitate nativă evoluția construcției primului calculator electronic românesc, participase și la congrese de specialitate, iar din punct de vedere teoretic se ocupase ani îndelungați de teoria algebrică a mecanismelor automate, astfel că dispunea de toate datele necesare unor discuții competente. Trebuie să subliniez că atmosfera de atunci era total diferită de cea de astăzi, când calculatoarele s-au vulgarizat și când până și copiii știu măcar să se joace cu un calculator. Pe atunci, un asemenea instrument era o raritate și erau cazuri când chiar și cunoscuți matematicieni nu aveau o idee prea clară despre calculatoare, despre posibilitățile lor de folosire, despre evoluția viitoare posibilă, despre conexiunile cu științele matematice. Astfel, se spune chiar și despre acad. Simion Stoilow că, atunci când a auzit că fiica sa, studentă la Facultatea de Matematică, dorește să se specializeze în programare (software), ar fi răspuns că nu are nimic împotrivă, dar că personal ar fi preferat ca ea să facă „matematică". Din acest punct de vedere, prof. Moisil era mult mai apropiat de domeniile tehnice, chiar dacă formația sa era tot matematica.

Prof. Moisil era un mare sprijinitor al tineretului, pentru care manifesta o afecțiune deosebită. De fapt, era destul de îngăduitor și încadra în rândul tinerilor chiar și pe cei care nu mai erau chiar foarte tineri. Îmi amintesc, de pildă, spusele lui: „Ce frumos este să ai vârsta de 40 de ani, fiindcă știi că ai în față cel puțin 25 de ani de activitate științifică". Iar atunci când sprijinea pe cineva despre care credea că merită, o făcea din tot sufletul, folosind toată puterea sa de convingere. Astfel, când, de exemplu, un reprezentat al colectivului care construia calculatorul MECIPT-1 din Timișoara, mă refer la inginerul Lowenfeld, venea la București pentru indiferent ce problemă, primul căruia i se adresa pentru sprijin era prof. Moisil. Cu toate acestea, simpatia sa totală era în primul rând pentru studenții săi, și anume pentru cei merituoși, cu care continua relațiile, sprijinindu-i și după absolvirea facultății.

Chiar înainte de punerea în funcțiune a calculatorului CIFA-1, prof. Moisil a sesizat necesitatea activității într-un domeniu nou, al programării calculatoarelor, și în acest scop a susținut repartizarea la I.F.A. a unor studenți merituoși ai Facultății de Matematică, din seria anului 1956 făcând parte D. Vaida, I. Zamfirescu și N. Moldovan, iar din seria următoare G. Martin, B. Cristoriu și alții. Sarcina matematicienilor nu era deloc ușoară: ei trebuia să identifice problemele care puteau fi rezolvate folosind mijloace automate de calcul, să stabilească algoritmi corespunzători pentru calculul numeric, să programeze problemele în cod mașină, cum se lucra în acea perioadă, și să rezolve efectiv problemele propuse. În plus, trebuia să țină cursuri de programare cu beneficiarii, pentru ca aceștia să-și soluționeze singuri problemele. Prin munca lor intensă într-un domeniu nou, acești tineri matematicieni au pregătit terenul în vederea introducerii tehnicii de calcul în România. Deși nu era specialist în software, prof. Moisil urmărea cu mult interes aceste activități și știa să le încurajeze.

În anul 1957 prof. Moisil inițiază ținerea unor cursuri facultative la Facultatea de Matematică a Universității din București. Au fost invitați să prezinte aceste cursuri colegul meu Edmond Nicolau, pentru calculatoare analogice, și subsemnatul, pentru calculatoare numerice. Prof. Moisil a fost prezent la toate prelegerile ținute și făcea pentru aceasta un efort deosebit. Într-adevăr, datorită orarului curselor de autobuze Universitate – I.F.A. Măgurele, nu puteam ține aceste cursuri decât dimineața, între orele 8 și 10. Prof. Moisil lucra din obișnuință până noaptea târziu și totuși, cu prețul unui efort deosebit, era prezent de fiecare dată la ora 8 dimineața. (...)

După aceste cursuri de inițiere în domeniul calculatoarelor, la propunerea prof. Moisil, a luat ființă, în 1961, la Facultatea de Matematică, o secție de mașini de calcul la care erau înscriși aproximativ 25 de studenți.

→

Moisil - 110

În anul următor, 1962, se înființează Centrul de calcul al Universității din București, tot din inițiativa prof. Moisil, care deține și funcția de director o perioadă de câțiva ani. După propria sa declarație, acest centru de calcul urmărea două obiective: să pregătească profesori de programare, care să știe, la nivel universitar, să învețe pe alții să facă programare, iar în al doilea rând să facă cercetare științifică, întrucât nu poate fi un profesor bun cineva care nu are preocupări în domeniul cercetării.

Pentru îndeplinirea acestor deziderate, Centrul de calcul trebuia să fie dotat cu un calculator electronic numeric, astfel că a fost comandată la I.F.A. mașina CIFA-3. Construcția a fost terminată în 1961, a fost rodată la I.F.A. timp de un an, iar în 1962 a fost instalată la Centrul de calcul al Universității. În legătură cu aceasta, am constatat că, în anumite împrejurări, prof. Mosil știa să fie și autoritar. Astfel, la predarea mașinii, care timp de un an era în garanție, a avut loc următorul dialog:

Prof. Moisil: *CIFA-3 trebuie să funcționeze fără defecțiuni. Totuși, în cazul în care apare o defecțiune, în timp de două ore să fie remediată.*

Interlocutor: *Dar, să vedeți, noi suntem la Măgurele, iar mașina este în București. Cum să se deplaseze o echipă să identifice și să remedieze un defect în două ore?*

Prof. Moisil: *Nu contează. Dacă construiți mașini de calcul, să le faceți să meargă bine. Iar dacă se defectează, în două ore să le reparați.*

Interlocutor: *Dar poate veți lucra și în regim de 24 de ore pe zi. O defecțiune poate surveni oricând, doar sunt 800 de tuburi electronice. În plus, poate fi și o eroare datorită programului, iar programele nu le facem noi.*

Prof. Moisil: *Dacă e o eroare de program, aceasta o rezolvăm noi. Dar dacă e o eroare de natură tehnică, aveți la dispoziție două ore să o remediați. Altfel, veți suporta penalizări.*

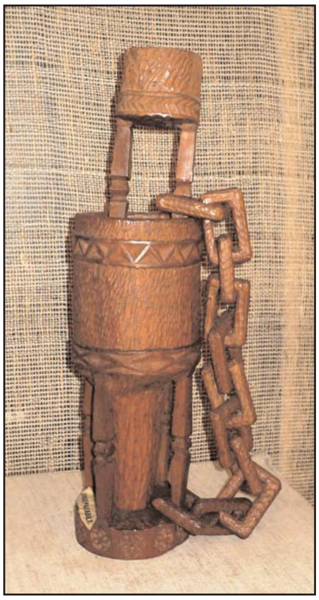
Fără comentarii.

Cert este că CIFA-3 a funcționat la Centrul de calcul al Universității aproximativ 5 ani, cu un grad de disponibilitate de 95%. Abia după această perioadă centrul s-a dotat cu un calculator IBM seria 360/30, din generația a 3-a. Iar prof. Moisil, în calitate de președinte al Comisiei de Automatizare a Academiei Române, nu a ezitat să propună pentru Premiul de Stat pentru anul 1962 construcția calculatoarelor CIFA-1, CIFA-2 și CIFA-3. Printre argumentele de sprijinire a acestei propuneri, prof. Moisil menționează: „Este meritul incontestabil al conducerii Institutului de Fizică Atomică de a fi înțeles importanța acestor preocupări și de a fi sprijinit această construcție. Este meritul incontestabil al ing. Victor Toma de a fi realizat aceste trei calculatoare." Din păcate, propunerea a rămas la stadiul de nominalizare.

Prof. Moisil era un mare amator de călătorii, care constituiau prilej de studii și de instruire, dar și de dezvoltare a relațiilor cu oamenii de știință, de prezentări de conferințe, de contacte culturale. Mijlocul de transport preferat era trenul. Chiar și pentru distanțe mari, de exemplu București-Tokyo, prefera să traverseze timp de o săptămână un continent întreg cu transsiberianul, contemplând diferitele peisaje care defilau la fereastra vagonului de dormit, decât să stea 17 ore încordat în fotoliul unui avion. Probabil că era și o reminiscență a timpurilor când circulația aeriană era considerată mai periculoasă decât circulația terestră sau marină. De altfel, timpul petrecut în tren nu era pierdut, căci putea citi sau scrie, iar „glasul roților de tren" îi stimula activitatea. Cu toate acestea, chiar și în tren avea uneori un sentiment de anxietate. Astfel, când călătorea spre Iași, la Bîrnova era întotdeauna obsedat de marele accident de cale ferată care avusese loc cu ani în urmă.

Dar și folosirea automobilului îi făcea prof. Moisil o plăcere deosebită. Pentru a schița puțin culoarea locală, aș reaminti celor mai în vârstă și i-aș informa pe cei mai tineri că în acea perioadă circulația automobilelor din București, și mai ales a celor particulare, era extrem de redusă. Majoritatea celor care aspirau la sentimentul de independență pe care-l creează conducerea unui vehicul motorizat utilizau motocicleta. În 1956, beneficiind de un generos premiu de inventator oferit de Academie, am devenit posesorul unei mașini marca IFA, din întâmplare inițialele Institutului de Fizică Atomică. Timp de 10 ani am colindat țara în lung și în lat cu această mașină, astfel că unii binevoitori afirmau că Toma are două mașini, una IFA de plimbat în țară și una CIFA de plimbat în străinătate. Adeseori am călătorit împreună cu prof. Moisil la munte sau la mare. În special când voia să organizeze excursii pentru delegați străini, în loc să recurgă la mașinile Academiei, greu de obținut și întotdeauna grăbite după ce erau obținute, prof. Moisil prefera să invite pe Nicolae Cristescu cu Wartburgul, pe Mircea Malița cu Moskviciul sau pe mine cu IFA. Posesorii acestor mașini erau considerați nu numai conducători auto, ci și interlocutori competenți. Mulți ani mai târziu a devenit și prof. Moisil posesor al unei mașini Trabant, pe care o conducea soția sa.

În anul 1960 a fost singura dată când am ieșit cu mașina mea IFA în străinătate. Răspunzând invitației adresate de Academia Bulgară de științe de a ține o serie de conferințe la Institutul de matematică condus de prof. L. Uiev, am plecat împreună cu prof. Moisil și cu doamna Moisil la Sofia. Nu a fost o simplă cursă București-Sofia, ci o călătorie de cunoaștere a unei țări vecine. Astfel, am făcut lungi escale la Ruse și în istoricul oraș Tîrnovo, ne-am oprit la Monumentul Popoarelor din Pasul Shipka, am înnoptat în centrul industrial și turistic Gabrovo, în ziua următoare ne-am oprit la Kazanlîk, iar la insistența prof. Moisil s-a obținut telefonic de la Sofia autorizația de a vizita mormântul soldatului trac din sec. IV, care fusese recent descoperit. În multe localități ne opream într-un loc central, lumea se aduna în jurul nostru ca la urs (o mașină din România constituia o raritate), iar prof. Moisil improviza pe loc un fel de conferință de presă. Subiectele preferate aveau caracter istoric și se refereau la tradiționalele relații de prietenie dintre cele două popoare.

La Sofia a urmat un program intens de contacte cu oamenii de știință și de vizite cu caracter cultural și turistic organizate de prof. A. Balevsky, președinte, și de prof. L. Iliev, prim secretar al Academiei Bulgare de Științe. Am prezentat o serie de conferințe publice, prof. Moisil în domeniul teoretic al algebrei logicii, iar eu în domeniul mai practic al calculatoarelor electronice, unele dintre ele fiind publicate. S-au pus bazele colaborării viitoare dintre cele două academii, introducându-se în Acordul de colaborare tehnico-științifică pe anii 1961 și 1962 tema *Mașini electronice de calcul.* În acest cadru a fost construit la Centrul de calcul al Institutului de matematică din Sofia primul calculator electronic bulgar din generația I, mașina Vitosha, pe baza documentației calculatorului CIFA-3 și cu asistență tehnică din partea română. (...)

Prof. Moisil era un om sensibil și susceptibil. Putea fi rănit în amorul său propriu chiar și cu un singur cuvânt. Așa ceva mi s-a întâmplat și mie și regret până în ziua de astăzi acest lucru. Țineam împreună la Sofia o conferință publică. Prof. Moisil a vorbit primul despre schemele cu contacte și relee, iar eu am urmat, vorbind despre realizările în domeniul calculatoarelor numerice la I.F.A. Au urmat întrebări și discuții. La un moment dat, mi s-a adresat întrebarea: „În proiectarea calculatoarelor construite ați folosit metodele teoretice prezentate de prof. Moisil în conferința precedentă?" Luat prin surprindere, am răspuns NU, ceea ce de fapt era adevărat. Totuși, cu puțină prezență de spirit, puteam să dau un răspuns mai diplomatic. Profesorul nu mi-a spus atunci nimic, dar am aflat mai târziu că în adâncul sufletului l-a nemulțumit răspunsul meu.

În cursul celor două săptămâni petrecute la Sofia, am avut și un necaz cu mașina pe un traseu montan. Deși prof. Moisil nu era atunci cu mine și cu toate că mașina a fost reparată ulterior, totuși, din prudență, a revenit la București cu trenul.

În anul 1987 am participat, de data aceasta singur, la aniversarea unei perioade de 25 de ani de la înființarea Centrului de calcul al Institutului de matematică din Sofia. Numele marelui absent, prof. Moisil, a fost adesea amintit, cu un deosebit respect.

În aceeași perioadă, și Centrul de calcul al Universității din București a sărbătorit 25 de ani de existență. Bineînțeles că a fost subliniat încă o dată rolul predominant al prof. Moisil, care a întemeiat, a condus și a îndrumat acest centru de calcul.

Profesorului Moisil îi plăcea societatea, care-i dădea prilejul să-și manifeste inteligența scăpărătoare și observațiile sale tăioase. Uneori, totuși, prefera să fie singur, de exemplu, la vizitarea unui muzeu. Într-o astfel de împrejurare nu accepta nici măcar compania soției sale. „De ce să ne enervăm reciproc? Fiecare are dreptul să-și aleagă poziția cea mai convenabilă pentru a contempla o operă de artă, să se oprească mai mult sau mai puțin asupra ei, să-și formeze părerea proprie fără să fie influențat."

Bineînțeles, era singur și atunci când lucra. În această privință, prof. Florin Ciorăscu povestea: „Când se vorbește despre prof. Moisil, prima imagine care îmi vine în minte este un anumit local din Iași, unde putea fi deseori întâlnit, întotdeauna la aceeași masă, cu un teanc de hârtii în față și cu o halbă de bere mai mult sau mai puțin plină."

Într-adevăr, profesorului Moisil îi plăceau localurile și unul dintre cele preferate și des folosite era Casa Oamenilor de Știință din București. În sala de sus se țineau, de obicei săptămânal, seminariile cu grupul său de studii de logică matematică. Acestea aveau loc după-amiaza, discuțiile se prelungeau până seara și se continuau în sala de jos, la restaurant. Era cunoscut obiceiul său ca fiecare să-și plătească consumația, cu excepția băuturii, care trecea integral pe nota de plată a profesorului. Aceasta dădea naștere, din partea participanților, nu la excese, ci, dimpotrivă, la moderație.

În această perioadă, frecventam și eu, destul de des, mai ales seara, acest restaurant. Pe atunci, prețurile nu erau prohibitive ca astăzi, iar conducerea localului nu anunța vizitatorii că trebuie să consulte mai întâi lista de prețuri, chiar și pentru o cafea. În felul acesta, un cercetător al Academiei își permitea să viziteze acest local fără ca aceasta să constituie un dezastru financiar. Și totuși, de multe ori, sala restaurantului era aproape goală. În această privință, prof. Moisil avea o teorie proprie: „Orice local are nevoie de un client permanent sau aproape permanent. Acesta este un stâlp care reprezintă, din punct de vedere psihologic, rațiunea de a fi a localului respectiv. Este la fel ca în cazul unui profesor la al cărui curs participă un număr restrâns de studenți. Dar dacă participă măcar unul, profesorul trebuie să-și țină cursul în mod normal. Nu poate să o facă dacă nu participă nici unul, căci atunci ar spune lumea că a înnebunit domnul profesor și vorbește la pereți. Dar dacă un singur student este prezent, este obligat să-și facă datoria ca și când ar fi sala plină."

Umorul profesorului Moisil era fin, era o formă de exprimare voalată a unor critici mai mult sau mai puțin incisive, constituia întotdeauna un prilej de reflecție. Unele dintre aforismele sale au devenit proverbiale, de exemplu, cu privire la previziunile meteorologice: „Se demonstrează statistic faptul că aceste previziuni se adeveresc în 30% din cazuri. Atunci e suficient să interpretezi aceste previziuni exact invers pentru ca să se adeverească în 70% din cazuri."

Iar altă dată povestea cu seninătate: „Am avut ieri un vis foarte frumos. Se făcea că participam la o ședință foarte interesantă a Academiei. Și dintr-o dată m-am trezit și am constatat cu stupoare că visul a devenit realitate: mă aflam chiar la o ședință foarte interesantă a Academiei." (...)

(Text apărut pentru prima dată în *Academica,* anul VI, numărul 65, din luna martie 1996. Aici este reluat, cu unele omisiuni, din volumul *Grigore C. Moisil și continuatorii săi,* Ed. Academiei Române, București, 2007, editat de A. Iorgulescu, S. Marcus, S. Rudeanu, D. Vaida, pp. 77–85.)

Mihai Drăgănescu la Academia Română

Acad. Florin Gheorghe FILIP

În acest an se împlinesc 25 de ani de la fondarea Secției de Știința și Tehnologia Informației a Academiei Române de către academicianul Mihai Drăgănescu. Evocarea de față are ca scop să prezinte atât concepția acestuia privitoare la Academia Română, cât și acțiunile concrete întreprinse și rezultatele obținute de acesta în și pentru instituția noastră, așa cum le-am perceput în urma rememorării unor fapte și episoade la care am participat direct, dar, mai ales, studiind o parte dintre documentele (publicate sau comunicate) existente. Textul prezent este o versiune actualizată a celui publicat în volumul *Mihai Drăgănescu in media res,* publicat de Editura Academiei Române în anul 2004, avându-i coordonatori pe Dan Tufiș, Gheorghe Tecuci, Adrian Rusu și Ionuț Isac.

Momente principale. Profesorul Drăgănescu a fost ales membru corespondent al Academiei Române în anul 1974. Această alegere răsplătea rezultatele științifice conținute în lucrările sale din domeniul dispozitivelor semiconductoare, crearea unei școli românești de dispozitive electronice semiconductoare și microelectronică, precum și activitatea de pregătire și conducere a *Programului național pentru circuite integrate, calculatoare electronice și informatică.* În anul alegerii sale în Academie, era șeful Catedrei de Dispozitive, Circuite și Aparate Electronice din Facultatea de Electronică și Telecomunicații a Politehnicii bucureștene. În perioada 1967–1971, a fost secretar permanent al Comisiei guvernamentale pentru dotarea economiei naționale cu calculatoare electronice și automatizarea prelucrării datelor, perioadă în care au fost înființate majoritatea întreprinderilor și institutelor reprezentative pentru domeniile electronicii și informaticii (IIRUC, ICE, ITC, ICI, ICCE etc.), multe centre de calcul teritoriale și licee de informatică [19].

În anul 1990, este ales membru titular și președinte al Academiei Române renăscute. În acel moment, instituția mai avea 33 de membri titulari și 59 de membri corespondenți, iar personalul ei era redus la șapte salariați [6, 7]. În anul 1992, înființează Secția de Știința și Tehnologia Informației, al cărui președinte este ales, funcție pe care o deține până în anul 1994, când devine, pentru doi ani, ambasadorul României în Regatul Belgiei, unde și-a continuat preocupările științifice [9]. În anul 1998 este ales din nou președinte al Secției de Știința și Tehnologia Informației și președinte al Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnologiei (CRIFST). În anul 2000 primește Diploma „Meritul Academic", conferită de Academia Română.

Academia Română în concepția academicianului Drăgănescu. Oricine analizează cu atenție scrierile și acțiunile concrete întreprinse de către academicianul Drăgănescu în Academia Română poate distinge un set de idei, preocupări și obiective urmărite cu consecvență. În continuare, se vor prezenta unele dintre ideile exprimate de-a lungul timpului de către profesorul Drăgănescu privind principalele atribute care caracterizează Academia Română: a) menire, b) compoziția Adunării Generale, c) modalități de lucru și d) relațiile cu alte elemente constituente ale societății românești.

Cu ocazia aniversării a 125 de ani de la înființarea instituției, profesorul Drăgănescu arăta că aceasta trebuie să fie „un for al adevărului, al nivelului științific înalt, al civilizației în sensul ei contemporan global, [...] o componentă importantă a vieții intelectuale din țara noastră, unde valoarea și responsabilitatea se îmbină pentru a contribui la ridicarea rolului românilor în civilizația universală" [7]. Cu aceeași ocazie, el arăta că Academia Română „își va spune cuvântul sub formă de consilierat în diferite probleme ale vieții contemporane, folosind inteligența și înțelepciunea oamenilor de valoare care lucrează, sub o formă sau alta, în sau pe lângă Academie". Acest rol de consiliere și, în ultimă instanță, de influențare în mod pozitiv a societății face parte din „vocația românească (națională) a instituției, alături de celelalte două roluri tradiționale" care privesc „vocația consacrării marilor valori culturale și științifice naționale" și „vocația cercetării și creației" [8].

Percepția profesorului Drăgănescu asupra *menirii* Academiei Române a fost nuanțată și detaliată și cu alte ocazii. Trei elemente merită, în opinia noastră, a fi menționate în mod deosebit în momentul de față. Acestea sunt: a) considerarea conceptului de cultură în sens larg, pentru a cuprinde atât „cultura umanistă" (literatura, arta, istoria, filosofia), cât și pe cea „științifică" (știința, tehnologia, cunoașterea științifică) [14], b) spectrul larg de domenii de interes și menținerea tradiției interbelice privind preocuparea față de tot ce ar putea interesa societatea românească, „de la studiul solului românesc, [...] până la realizarea marilor opere prevăzute de întemeietorii Academiei Române" [7], c) atenția acordată valorificării moștenirii culturale, concomitent cu preocuparea pentru pregătirea marilor deschideri ale viitorului, „în cadrul firesc euroatlantic".

În privința *compoziției* corpului membrilor Academiei Române (Adunarea Generală), profesorul Drăgănescu a insistat pe trei elemente, după cum urmează:

- *Calitățile morale și umane* pe care trebuie să le posede cineva care aspiră la calitatea de membru al Academiei Române, pe lângă rezultatele în plan științific și cultural. Astfel, în cuvântul său la alegerea ca președinte al Academiei, el arăta că „valoarea membrilor Academiei trebuie să fie împlinită prin calități morale și umane, pentru ca Academia să reprezinte cu adevărat o parte strălucitoare a spiritualității românești" [5]. Mai târziu, el dezvoltă ideea și propune în programul său electoral, prezentat cu ocazia Adunării Generale de alegeri din 16 ianuarie 1998, ca „Academia Română să contribuie la reintroducerea civilizației morale în viața românilor" [11].
- *Asigurarea unei largi reprezentativități* a Academiei Române pentru națiunea noastră, prin chemarea în rândurile ei a „marilor personalități de origine română de peste hotare" și „atenția îndreptată spre personalitățile tinere care se conturează ca oameni de știință sau de cultură, promițând în perspectivă să devină membri ai Academiei [5, 7].
- *Recunoașterea meritelor* membrilor Academiei plecați din lumea pământeană și preocuparea pentru realizarea unor reparații față de spiritualitatea românească prin alegerea în calitatea de membri post-mortem ai Academiei a unor personalități din trecut, care fie au fost excluși în mod abuziv la începutul perioadei comuniste, fie au avut o contribuție științifică majoră care nu a primit consacrarea cuvenită la vremea ei [6, 7].

În ceea ce privește *modul de lucru* în Academia Română profesorul Drăgănescu este preocupat de: a) rolul central al Adunării Generale, b) deschiderea Academiei Române către societate și c) modul democratic de adoptare a deciziilor. Astfel, el susține ideea că, în contextul stabilit de menirea Academiei Române, Adunarea Generală trebuie „să redevină parlamentul spiritual pentru marile probleme ale cercetării fundamentale și avansate, pentru problemele culturii și ale limbii române, pentru ceea ce implică ființa națională și viitorul european și global al românilor" [11].

Ideea unei activități transparente și a deschiderii către societate a Academiei apare de mai multe ori în scrierile profesorului Drăgănescu consacrate Academiei Române. Chiar de la alegerea sa ca președinte al Academiei Române, arăta că „viața academică va fi deschisă" [5], pentru ca, în primul număr al revistei *Academica,* al cărui director fondator este, să susțină imperativul „ieșirii din altar în mijlocul poporului și intelectualilor săi" (Drăgănescu, 1990).

În cuvântul său la încheierea mandatului de președinte al Academiei, profesorul Drăgănescu [4] identifică, pe lângă „vocațiile tradiționale" ale instituției, altele noi, a căror existență o pune pe seama „vremurilor noi pe care le trăim": a) vocația simbiotică, de a realiza colaborări și unități de cercetare în comun cu învățământul superior, cu alte instituții, ministere, și b) „vocația europeană, euroatlantică și globală, prin colaborări cu academiile lumii și prin relații directe între institutele noastre și institutele din străinătate, prin relații directe între oamenii de știință și cultură de la noi și din alte țări".

Ideile de colaborare cu alte instituții de cercetare și deschiderea științei românești către Europa și către lume au fost prezente și în alte scrieri ale profesorului Drăgănescu [5, 7, 10]. El a fost atent și la relațiile instituției cu alte elemente constitutive ale societății românești, militând constant pentru statutul de for independent din punct de vedere politic al Academiei. Astfel, chiar în primul număr al revistei *Academica*, el arată că „a sosit momentul să facem și această separare între cultural și științific, pe de o parte, și politic, pe de altă parte" [4]. În același timp, el încurajează stabilirea de relații cu principalele partide parlamentare și instituții ale statului, cu condiția ca aceste relații să se bazeze pe „înțelegerea rolului național și spiritual al Academiei, dincolo de interesele unui ciclu parlamentar sau altul" [11].

Realizări. Contribuțiile practice ale profesorului Drăgănescu în și pentru Academia Română au fost aduse atât în calitatea sa de om de știință, cât și ca lider de opinie, președinte al instituției și al Secției de Știința și Tehnologia Informației. Ca lider de opinie i se pot recunoaște multe inițiative și realizări. Dintre acestea, menționăm:

- Eforturile depuse pentru scoaterea la lumină a contribuțiilor membrilor Academiei și ale altor oameni de știință români, de-a lungul timpului. Articolul despre Augustin Maior [3] a fost primul dintr-o serie lungă de lucrări publicate sau manifestări organizate și conduse direct, având ca scop recunoașterea unor priorități românești și evocarea unor mari personalități culturale sau științifice ca: Daniel Danielopolu, Ștefan Odobleja, Paul Postelnicu, Tudor Tănăsescu, Aurel Avramescu, N. Georgescu-Roegen, Ioan Inocențiu Micu Klein, George Barițiu, Mihail Kogălniceanu, Onisifor Ghibu, Nicolae Iorga, Virgil Madgearu, Nicolae Titulescu, Emil Racoviță, Ștefan Milcu. Activitatea începută în anul 1983 ca membru al Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnologiei (CRIFST), al cărui președinte a fost ales în 1991 și reales în 1998, și cea de director al volumelor NOESIS se înscriu pe aceeași linie.

→

In memoriam

• **Promovarea unor concepte** și direcții de acțiune moderne în cadrul Academiei a fost materializată prin definirea riguroasă a domeniului științei și tehnologiei informației (în Adunarea Generală din 24 noiembrie 1998), clarificarea conceptelor privitoare la *societatea cunoașterii* și propunerea conceptului de *societate a conștiinței*. De altfel, obiectivul de „promovare a societății cunoașterii bazate pe știință, tehnologie și protejare a mediului" a fost inclus în articolul 4 din noul Statut al Academiei Române (AR, 2002) la propunerea sa. Pe aceeași linie se înscrie fondarea (în 1993) a unui centru de cercetări avansate în învățarea automată, prelucrarea limbajului natural și modelarea conceptuală și transformarea acestuia în Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială (ICIA), în anul 2002.

• Ca prim președinte al Comisiei „Forumul pentru societatea informațională", pe care a fondat-o în anul 1997, a inițiat și condus desfășurarea unor dezbateri interesante privind probleme actuale, ca de exemplu „Comerțul electronic", „Problema anului 2000", „Realitatea virtuală", „e-learning", „Cartea electronică". Forumul, care este compus din personalități din diferite domenii de activitate din societatea românească, a avut inițiative importante de sensibilizare a factorilor de decizie în favoarea construirii societății informaționale bazate pe cunoaștere în România. Foarte multe idei și inițiative propuse în manifestul pentru construirea societății informaționale în România, elaborat pe baza dezbaterii în cadrul Forumului din ianuarie 2000 [17], au devenit deja realități în numai câțiva ani. Toate aceste acțiuni au continuat în mod natural inițiativele promovate și conferințele organizate pe timpul când era vicepreședintele Comisiei Academiei Române pentru „Revoluția științifică și tehnică contemporană" (1978–1990).

• Preocuparea statornică pentru dezbaterea tuturor problemelor care privesc Academia într-un cadru cât mai larg, în Prezidiu și în Adunarea Generală. Propunerile sale de îmbunătățire a Statutului Academiei Române (în special cele privitoare la rolul esențial al Adunării Generale) au fost adoptate și incluse în noua formă a documentului care reglementează funcționarea instituției noastre (AR, 2002).

Ca prim președinte al Academiei Române ales după 1989, profesorul Drăgănescu a contribuit la renașterea instituției. Se pot remarca următoarele rezultate obținute din inițiativa și prin aportul său direct sau sub coordonarea sa:

• Redactarea, alături de acad. Ilie Murgulescu, acad. Ștefan Milcu și prof. Gheorghe Manole, a Decretului–Lege nr. 4 din 5 ianuarie 1990, privind organizarea și funcționarea Academiei Române [7, 21]. Decretul, care reda instituției denumirea de Academia Română, îi asigura autonomia în ceea ce privește alegerea membrilor și a conducerii, adoptarea Statutului, stabilirea de relații internaționale și prevedea dreptul de a avea institute proprii și finanțarea activităților de la Bugetul statului.

• Reconstituirea și împrospătarea compoziției Adunării Generale prin alegeri bazate pe valoare și realizarea de reparații morale față de vechii membri ai Academiei împotriva cărora s-au luat măsuri abuzive în regimul trecut. Astfel, în timpul președinției sale și cu sprijinul său, au fost primiți în Academie 125 de noi membri corespondenți, au fost promovați ca titulari 38 de membri corespondenți și au fost reconsiderate o serie de personalități eliminate din Academie în anul 1948 (Lucian Blaga, Ion Petrovici, Gheorghe Brătianu, Iuliu Maniu, Iuliu Hossu, Nicolae Bălan etc.). Alte reparații au constat în alegerea ca membri post-mortem a unor personalități ca Nichita Stănescu, Marin Preda, Ion Barbu, Constantin Brâncuși, Constantin Noica etc. [6, 7, 8].

• Redeschiderea Academiei Române către lume și către diaspora românească, prin alegerea ca membri de onoare a unor oameni de știință de vază din străinătate (J.Y. Custeau, Francois Chamoux, Frederico Mayor, Joseph Juran, Anghel Rugină, Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Andrei Andrieș etc.).

• Înființarea Secțiilor XIII (Artă, Arhitectură și Audio-Vizual) și XIV (Știința și Tehnologia Informației).

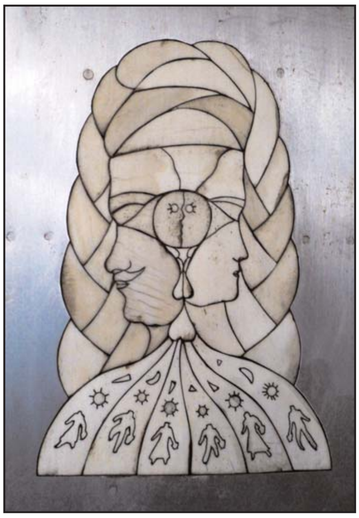
• Revenirea la Academie, reînființarea și individualizarea a peste 60 de institute, centre, laboratoare și colective de cercetare, care constituie o rețea similară cu cea a Societății Max Plank din Germania sau a CNRS din Franța [6].

• Hotărârea Adunării Generale din 31 ianuarie 1991 de redezbatere a problemelor ortografiei limbii române a fost urmată de restabilirea în anul 1993 a ortografiei clasice adoptate inițial tot de Academia Română, în anii 1904 și 1934. În acea Adunare, a prezentat comunicarea „Asupra unor îndreptări ale ortografiei limbii române actuale".

• Reluarea tradiției discursurilor de recepție, primul fiind chiar al academicianului Drăgănescu la 6 septembrie 1990 [2].

• Recuperarea unor bunuri ale Academiei (Casa Oamenilor de Știință, bunurile Fundației Elias) și obținerea Casei Academiei, care găzduiește în prezent principalele institute de cercetare din București, și începerea construcției noii clădiri a Bibliotecii Academiei Române, în anul 1992.

• Elaborarea și promovarea împreună cu acad. A. Țugulea și dr. D. Popescu, în anul 1991, a Hotărârii de guvern pe baza căreia s-a realizat RNC (Rețeaua națională de calculatoare pentru cercetare, la ICI), prima rețea prin care comunitatea științifică românească a avut acces la EARN, apoi la Internet [18].

Aprecieri. O serie de personalități ale vieții științifice și politice românești au apreciat favorabil activitatea profesorului Drăgănescu, ca om de știință și lider în și pentru Academia Română. În continuare sunt prezentate câteva dintre afirmațiile care au fost consemnate în diverse publicații și sunt relevante pentru tema acestei evocări. Activitatea lui Mihai Drăgănescu ca om de știință este poate cel mai bine caracterizată de acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga. În Cuvântul său de răspuns la Discursul de recepție al acad. Drăgănescu, din 6 septembrie 1990, se arată: „[…] om de știință de cea mai modernă formație (în materia fierbinte a electronicii și informaticii), [...] Domnia sa se numără printre acele spirite superioare, neliniștite, mereu supuse propriilor întrebări despre lume și viață, despre existență și sens, căutând răspunsuri pentru sine și pentru ceilalți... Urmărind succesiunea lucrărilor originale ale academicianului Drăgănescu în toate domeniile pe care le-a abordat, observi într-adevăr pretutindeni evoluția de la praxis-ul științei magistral stăpânite la gândirea teoretică, la încercarea de explicații majore pentru fiecare din ramurile științifice pe care le slujește [...]" [16]. Angajarea în efortul de renaștere a Academiei a fost observată și recunoscută. Astfel, acad. Nicolae Simionescu arăta: „Academia Română a trebuit să fie refăcută fizic și moral printr-un prelungit și nu simplu proces, al cărui succes este meritul conducerii ei din perioada 1990–1993 și îndeosebi al președintelui, acad. Mihai Drăgănescu." [20].

Continuitate. Profesorul a plecat la cele vesnice în anul 2010. Academia păstrează și azi structura pe care a proiectat-o Mihai Drăgănescu în 1990. A continuat opera de reparațiuni morale față de cei excluși din instituție de către regimul comunist, prin reprimirea lor în rândul membrilor Academiei. Secția pe care a fondat-o în 1992 e acum completă. Institutul pentru Inteligență Artificială și Prelucrarea Limbajului Natural al Academiei Române a primit în 2013 numele celui care a fost fondatorul său și continuă să obțină rezultate excelente. Aceleași lucruri se pot spune despre Institutul pentru Informatică Teoretică Iași. În Biblioteca Academiei Române a fost înființat Cabinetul „Academician Mihai Drăgănescu", care cuprinde colecțiile de cărți și reviste ale Profesorului donate cu generozitate de doamna Nora Rebreanu, soția sa. Colecțiile Bibliotecii se extind și în lumea digitală sub formă de *expoziții virtuale* [21], transpunând în realitate o parte din viziunea Profesorului prezentată în volumele de studii prospective realizate în Academie [22] referitoare la *Societatea bazată pe cunoaștere.* Două dintre cele 11 teme de studii prospective ale Academiei Române începute în 2015 („Societatea bazată pe cunoaștere" și „Securitatea cibernetică") se realizează în coordonarea unor membri ai secției pe care acad. Mihai Drăgănescu a fondat-o. Ideile Profesorului sunt, începând cu anul 2014, dezvoltate în cadrul „Colocviilor Mihai Drăgănescu". În semn de prețuire a operei și de recunoaștere a actualității ideilor celui care a fost primul președinte al Academiei Române renăscute, Prezidiul instituției a aprobat în anul 2014 instituirea Premiului „Mihai Drăgănescu", care a fost acordat în același an.

Bibliografie

1. *Statutul Academiei Române*, Editura Academiei Române, București, 2002.

2. M. Drăgănescu, *Tensiunea filosofică și sentimentul cosmic* (Discurs de recepție, 6 sept. 1990), Editura Academiei Române, București, 1991.

3. M. Drăgănescu, „Augustin Maior", *Scânteia tineretului,* 13 decembrie 1976.

4. M. Drăgănescu, *Gânduri de început,* editorial la apariția revistei *Academica, Academica,* 1, 1990, 1–3.

5. M. Drăgănescu, *Cuvânt la alegerea ca președinte al Academiei Române*, în *Academia Română, Anuar 1990,* Editura Academiei, București, 1991.

6. M. Drăgănescu, *Academia Română după revoluția din decembrie 1989* – în loc de prefață, în: Ștefan Pascu, *Istoricul Academiei Române, 125 de ani de la înființare,* Editura Academiei Române, București, 1991, 5–15.

7. M. Drăgănescu, „De la nașterea la renașterea Academiei Române", comunicare la sesiunea solemnă dedicată aniversării a 125 de ani de existență a Academiei Române, București, *Academica*, 12, 1992.

8. M. Drăgănescu, „Renașterea Academiei, expunere la încheierea mandatului de președinte al Academiei Române", 18 ianuarie 1994. În M. Drăgănescu, *Cariatidele gândului,* Editura Academiei Române, București, 1996, 226–230.

9. M. Drăgănescu, „Le retour de la langue roumaine dans son espace latin", *Bulletin de l'Academie royale de la langue et de la litterature françaises,* Tome LXXII, No. 3–4, Bruxelles, 1994, 343–358.

10. M. Drăgănescu, „Românii și Academia", în: M. Drăgănescu, *Cariatidele gândului,* Editura Academiei Române, București, 1996, 153–164.

11. M. Drăgănescu, *Cuvânt în Adunarea Generală de alegeri.* Adunarea Generală a Academiei, 16 ianuarie 1998.

12. M. Drăgănescu, „Societatea informațională si a cunoașterii. Vectorii societății cunoasterii", în [22], 43–112.

13. M. Drăgănescu, *Colegiul de conștiință al Academiei Române* – propunere, 2001.

14. M. Drăgănescu, *Știința, cultura și societatea românească*, notă deschisă, 2002.

15. M. Drăgănescu, *CV extins,* 2002.

16. Z. Dumitrescu-Bușulenga: „Cuvânt de răspuns la discursul de recepție", în [2], 35–39.

17. F.G. Filip, M. Drăgănescu, I. Trandafir, „Carta construirii societății informaționale în România", în [22], 523–526.

18. F.G. Filip, I. Popa, „Rețele de calculatoare pentru cercetare-dezvoltare", *Academica*, VI, 12 (72), 1996, 10–13.

19. F.G. Filip, M. Guran, „La technologie de l'informatique", *Academica,* III, 9 (33), 1993.

20. N. Simionescu, „Măsuri pentru îmbunătățirea cercetării științifice în Academia Română", *Academica,* iunie 1994, 16.

21. F.G. Filip, „Colecțiile de patrimoniu în era digitală", *Biblioteca,* LXVII (3), 2015, 68–71.

22. F.G. Filip (coord.), *Societatea informațională – Societatea cunoașterii. Concepte, soluții și strategii pentru România,* Editura Expert, București, 2001.

Geometria, rădăcina mea

Acad. Petru SOLTAN

La mijlocul lunii iulie, ne-a părăsit Petru Soltan, academician, personalitate de excepţie a matematicii, culturii şi vieţii politice din Republica Moldova, membru de onoare al Academiei Române, un mare prieten al revistei noastre. O prezentare a sa poate fi găsită în numărul din iunie 2012 – aceasta fiind luna sa de naştere: 29 iunie 1931. Ultima carte de literatură pe care a publicat-o a apărut la Editura Zodia Fecioarei, din Piteşti: *Poveştile Nistrului,* 2012. Reluăm din volum un capitol, reamintindu-ni-l astfel şi dorindu-i drum bun printre dimensiunile, geometrice sau nu, prin care va fi călătorind acum. (N. red.)

Orientarea în spaţiu, precum aflu, e o chestiune ereditară. Cred că de aici vine predispoziţia mea spre geometrie, de aici vine imaginaţia topologică.

N-am să descriu rezultatele obţinute de mine în colaborare cu discipolii şi colegii mei, ci doar câteva detalii, pe care le-aş numi folclorice, din cariera mea de matematician.

Cele mai importante realizări ale mele ţin de aceste obiecte. Fac cercetări şi în alte domenii ale matematicilor, iar dacă unul ar fi mai lesne înţeles, ar fi vorba de aplicaţii, bunăoară în economie. Rezultatele în aceste două discipline, topologia şi geometria, cred că multor reprezentanţi ai lor le-ar fi dificil să le prindă esenţa.

S-ar cere a menţiona o chestiune specifică nu numai mie, ci şi marilor mei profesori. Orice expunere publică din matematici, în special în cele două discipline menţionate, o fac cât mai accesibilă, coborând chiar la demonstraţii elementare. Aici simt o analogie cu raportul meu faţă de orice persoană. De intru în contact cu cineva, aş zice, „de la opincă până la vlădică”, inconştient o fac de pe picior egal, chiar cu un handicap faţă de unii dintre aceştia: dacă desconsideri persoana respectivă, n-o să priceapă ce ţii să spui. (...)

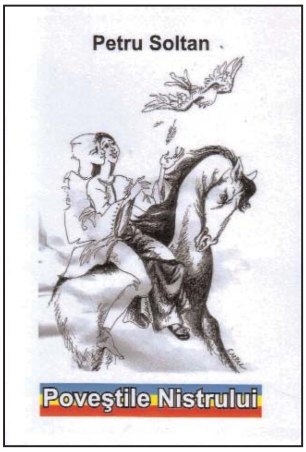
În 1991, sunt invitat la Cluj ca oaspete cunoscut în ştiinţă. Când mi se propune să ţin o prelegere în aula cu aspect de amfiteatru, „Tiberiu Popoviciu”, am căutat să fiu înţeles. Pornit spre aulă, pe perete văd un anunţ „Academicianul…” Era vorba de această prelegere. Acolo, lume peste lume. Toţi matematicieni. Se anunţă tema. Eu scot vestonul, îl îmbrac pe speteaza unui scaun de pe podium. Iau creta şi tot explic, scriind expresii simple. Un profesor de la galerie, de-acum regretat, se ridică şi, impulsiv, pronunţă cu glas tare: „Iată, aşa s-ar cere să vorbim!” Alte complimente n-am avut nici în timpul prelegerii, nici după asta. (...)

Pe când eram în Parlament (1990–1994), ne face o vizită un academician cu o postură înaltă în Guvernarea României. Fiind unicul ce ţinea de această postură în Prezidiul Parlamentului nostru, mi se propune să-l însoţesc la toate întâlnirile, inclusiv în excursii. Aflându-ne în doi într-o maşină luxoasă şi ţinând drumul spre Orheiul Vechi, dânsul încearcă să mă „citească” – cine sunt şi cu ce mă ocup. Aflând multe, îmi spune: „De-acum ştiu că vii des la Bucureşti. Să-mi aduci acasă dosarul matale pentru a te recomanda Academiei Române”. Peste scurt timp, eram la Bucureşti şi i-am dat un telefon la serviciu, pentru o problemă importantă – să se dea o Hotărâre a Guvernului Român pentru a acorda burse românilor din Ucraina: din cele două mii de burse pentru Republica Moldova, la indicaţia mea, dădeam posibilitatea de a face studii şi celor din Sudul Basarabiei, din Bucovina de Nord etc. După ce practic se rezolvă această problemă, dânsul mă coboară la limuzina sa de serviciu, care ne duce la spaţioasa dumnealui casă, ascunsă într-o pădure de brazi înalţi. Îmi face cunoştinţă cu tânăra sa soţie. La o cafea, dânsul îmi cere dosarul. Apoi, soţia sa, cu o maşinică elegantă, mă duce la hotel. Printr-un coleg, mi s-a transmis că în 15 mai 1992 problema va fi rezolvată, chiar în ziua când la Cluj urma să mă onoreze cu titlul de DHC. Preşedintele AR, la o întâlnire, îmi spune „Matematicienii v-au respins”. Am înghiţit un nod amar, cu zâmbet gustând cafeaua comandată de Preşedinte.

Peste vreo cinci ani, la Facultatea de Matematică şi Informatică, la care îmi fac serviciul, are loc un concurs de rezolvare de probleme între studenţii noştri şi cei veniţi din România. Am fost prevenit că la sfârşitul concursului o să ţin o prelegere pentru aceşti studenţi. Dintre cele trei domenii iniţiate de mine, mi s-a părut că cercetările făcute cu discipolii mei cele mai lesne de înţeles sunt legate de geometria mulţimilor d-convexe.

Conceptul, expus şi de alţi mari matematicieni, fără să ştiu, mi-a făcut creierul sclav şi reuşesc să construiesc fundamentele teoriei d-convexităţii. Acest subiect mi-a constituit şi esenţa celui de al doilea doctorat scris într-un an la Universitatea „M.V. Lomonosov” din Moscova, însă susţinut în cadrul Academiei mari din URSS. Această teorie pe care am fundamentat-o mi-a ridicat şi mai mult ratingul între matematicienii de pe mapamond: exact peste un an sunt ales membru al Academiei de Ştiinţe din Republica Moldova. Să mă întorc însă la concurs.

Iată-mă intrat în aula 404 cu ideea de d-convexitate. Erau prezenţi peste o sută de studenţi. Surpriza fu că în prima bancă se aflau doi bărbaţi în vârstă. Pe unul mi se părea că îl cunosc. N-am avut emoţii: cu un volum editat la Springer, eram sigur pe mine. Asistând după asta la prelegerile Domniilor lor, am aflat că unul dintre aceşti doi bărbaţi, mai josuţ, era marele matematician de la Iaşi, cu câteva posturi înalte, academicianul Viorel Barbu, iar celălalt, tot de la Iaşi, academicianul Radu Miron, pe care în tinereţe îl văzusem în gara de la Chişinău – era un coleg al prietenului meu, Dan Papuc.

Început de octombrie, 1993. Sinaia. Sala mare de şedinţe. Un enorm careu de mese, în interiorul căruia fel şi chip de flori exotice, predispunând la un gust mai fin de viaţă, iar în jur, lume şi lume aleasă – ambasadori, miniştri, poeţi, profesori. E în toi şedinţa de deschidere a Simpozionului Internaţional UNESCO, organizat de Comisia Naţională a României, având programate pe parcurs şi alte întruniri în capitalele unor ţări din bazinul străvechi al Dunării. Moderator – un bărbat înalt, precum aflu mai târziu, reputatul om de cultură Mircea Tomuş. Aşezat în centrul unui grup de personalităţi ce completa latura mai mică – un fel de Prezidiu – a careului, tot anunţa vorbitorii. Însă, înainte de a da cuvânt persoanei respective, se ridica în picioare, demonstrându-şi înalta şi zvelta sa figură, chiar dacă era atacat de o chelie bifurcată: cu un smoc de fire negre netezite spre stânga. Eu, fiind dus pe gânduri, tresar pe neaşteptate la fraza:

– Domnu' Soltan, ce se mai aude prin Republica Moldova? Moderatorul, cu o pulbere de zâmbet, se uită spre mine. Dar ce să se audă?, mă întreb eu în gând. Creierul meu, o veveriţă speriată, îşi caută un ram de sprijin pentru a se prezenta şi corect, şi laconic. Parlamentul de la Chişinău, ales în 1990, e în destrămare, fracţiunea de agrarieni deja mulţumită că în noua constituţie limba de stat va fi cea moldovenească, un guvern cu urechile ciulite spre Moscova. Intelectualii abia de mai ţin piept... Slavă Domnului: pare că m-am prins de un ram. Mă ridic şi încep:

– Anul trecut, la Cluj, am fost invitat la premiera spectacolului *Tulburarea apelor* de Lucian Blaga. Un podium cu un apendice de punte care separa sala în jumătăţi se întindea până dincolo de uşile de la intrare. Un cârd de fete nude de sus până la brâu, una ca una frumoase de păreau opera unei singure mame, cutreieră acest podium straniu într-un desfăt cu extaz printre chiote şi dangăte de râsete, tulburând nobilul public. În alt act, aceleaşi fete, îmbrăcate modest şi îmbrobodite ca nişte ţărăncuţe neprihănite, smerite şi îngenuncheate cu palmele încrucişate la piept, se roagă evlavios Maicii Domnului. După părerea mea, o luptă pe viaţă şi pe moarte între sânişorii cei bine pârguiţi şi puritatea Sfintei Marii. Aceeaşi luptă o duce şi Republica Moldova: trupul aparţine Răsăritului, Moscovei, iar spiritul – Vestului, Bucureştiului.

În sală coborî o linişte de te durea auzul. O gafă diplomatică. Aşezându-mă, vecinul din dreapta îmi atinge cotul.

– Uită-te, cu ce grabă îşi ia notiţe ambasadorul rus.

L-am prins şi eu cu ochiul, însă un bărbat din Prezidiu, bălăior, precum se zice la noi în Transnistria, având pleoapele un pic lăsate spre colţurile ochilor, pare prin telepatie, îmi atrage atenţia, privindu-mă cu o ţâră de curiozitate benefică, apoi pe o fărâmă de clipă întoarce ochii spre persoana ce-şi lua notiţe. Îl întreb pe vecinul din dreapta cine-i acel domn.

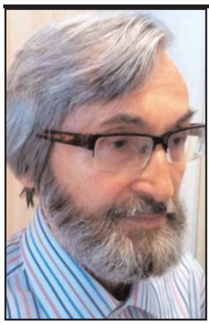
– E academicianul Eugen Simion. O somitate de mare corectitudine.

Acest bărbat, aş zice, mi-a adus tot ce putea să-mi aducă matematica. Însă asta – mai jos.

La întrerupere, îl salut pe un academician cunoscut al Academiei Române. Îl rog să-mi facă la întoarcere cunoştinţă cu şeful secţiei de matematică a AR, căruia i-aş explica rezultatele şi cercetările mele: mi-e ruşine de cele auzite. „Şeful secţiei de matematică este plecat pe un timp lung în străinătate”, a răspuns dumnealui în modul cel mai oficial. A zâmbit plăcut, pe când eu am rămas cu un dop de îngheţată rece şi amar în gât.

Octombrie, 2001. Universitatea de Stat din Tiraspol (UST) de acum amplasată la Chişinău, retrasă de la separatişti prin semnătura mea de şef de Comisie Parlamentară, îşi sărbătoreşte cei 70 de ani. O solemnitate fastuoasă la Operă. Cu câteva zile mai înainte, prorectorul Departamentului Ştiinţă a UST, academicianul Mitrofan Ciobanu, organizează un Simpozion Ştiinţific Internaţional, la care ţin şi eu un discurs în plen. La o pauză de cafea, în biroul dlui Mitrofan Ciobanu, oaspetele de la Iaşi, academicianul Radu Miron, îmi zice: „Noi o să te facem membru de onoare al Academiei Române”. Imediat vin cu replica: „Refuz! Îl propun pe tânărul, dar ilustrul matematician, dl Mitrofan Ciobanu”. Domnul Miron continuă: „Asta nu depinde de mata, iar noi o să-l rugăm pe dl Ciobanu să vă perfecteze dosarul”. „Dar eu îl am gata: dumnealui e Doctor Honoris Causa al Universităţii noastre!”, a relatat academicianul M. Ciobanu. Şi apoi să zic că Universitatea din Tiraspol nu e cea care mi-a adus noroc? Păcat ar fi şi mare păcat. Cu atât mai mult că din această Universitate mi-am ales incomparabila mea consoartă, care şi-a lăsat serviciul pentru a avea grijă de soţ şi fecior. În 2003, sunt informat de domnul academician Marius Iosifescu că adunarea generală a AR va avea loc pe data de 22 iulie. (...) Am fost informat de săptămânalul *Literatura şi Arta,* prin felicitările semnate de Grigore Vieru şi Mihai Cimpoi, că sunt ales. Ba, mai mult – la secţia de matematică a AR am fost votat în secret unanim. Când în vara lui 2004 mă duc la AR să-mi iau însemnele, o mare plăcere mi-a făcut-o personal noul Preşedinte al AR, academicianul Eugen Simion. Însă tot atunci aflu că n-am fost acceptat la timpul când s-a prezentat dosarul de persoana sus-pusă în primăvara lui 1992, deoarece persoana în cauză, n-o numesc, era considerată de intelectualitatea română că nu merită nici titlul de academician. (...)

In memoriam

Pelerinajul Reginei Ana la 7 mănăstiri

Vasile ANDRU

Principesa Ana de Bourbon-Parma s-a născut la 18 septembrie 1923, la Paris. A fost fiica Principelui René de Bourbon-Parma și a Principesei Margareta a Danemarcei, strănepoata regilor Christian al IX-lea al Danemarcei (pe linie maternă) și Miguel I al Portugaliei (pe linie paternă) și nepoata de soră a împărătesei Zita de Bourbon-Parma.

S-a căsătorit cu Regele Mihai I al României la 10 iunie 1948, la Atena. Regina Ana a încetat din viață în ziua de 1 august 2016, în Elveția, iar pe 13 august 2016 a fost înmormântată în Necropola Regală de la Curtea de Argeș.

Pe 17 octombrie 1995, la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, am fost printre cei care au întâmpinat-o pe Regina Ana.

Era pe vremea când dl. Ion Iliescu îi interzicea Regelui Mihai să ia o gură de aer din patrie. Căci o gură de aer poate fi și o testare a tronului… Nu uitam acel de pomină 7 octombrie, când Iliescu i-a interzis Regelui să coboare din aeronava care aterizase pe Aeroportul Băneasa. Astfel, Regina a decis să vină singură, adică fără soțul ei, să facă un pelerinaj, cu sau fără legătură cu iluzia că „monarhia oblojește România”.

Formal, Regina era invitată de un mitropolit sau de primarul locului, deci avea o acoperire protocolară. Întâlnirile sale se petreceau doar în acest cadru, sub clișeul „legăturii tradiționale între Familia Regală și Biserica Ortodoxă” și sub simbolul Casei Regale a României, *Nihil sine Deo.* Și, în aproape toate cele 7 „stații” sacre ale pelerinajului său, Majestatea Sa era întâmpinată de primar și de episcop.

Așa și aici, la Mănăstirea Brâncoveanu, Majestatea Sa va fi întâmpinată de primarul Făgărașului și de mitropolitul Antonie Plămădeală, care l-a luat cu el și pe Vasile Andru, pentru că un scriitor român dădea bine momentului festiv. (La Galați, de pildă, din suita episcopală care a primit-o pe Regină făcea parte și scriitorul Al. Paleologu.)

Andru se afla pe-acolo din întâmplare, sau din *sincro-destin.* Venisem la Sibiu cu o conferință-atelier, la Grupul sapiențial „Univers 21”, pe care îl „înfiasem” de vreo 7 ani (adică după moartea filosofului Constantin Noica), unde le vesteam neoisihasmul, cu patos. Și, aflându-mă la Sibiu, am trecut să-l salut pe mitropolitul Antonie, care-mi spune:

– Vreți să mă însoțiți la Mănăstirea Brâncoveanu, la Sâmbăta de Sus, unde o așteptăm pe Regina Ana?

– Da, cu voioșie! i-am răspuns.

Regii noștri, prin Constituție, erau ortodocși. Înserare solemnă, intrarea Reginei și a grupului de însoțitori. Mitropolitul îi spune cuvinte de bun venit, apoi o conduce pe Regină spre biserica veche, pentru închinare.

Urcă scările bisericii vechi. Acest lăcaș a fost rectitorit de Regele Mihai, pe vremea când părintele Arsenie Boca era starețul.

Regina face cruce ducând mâna de la dreapta la stânga, precum ortodocșii. Regii României, prin constituție, au fost botezați ortodocși. „Constituția cerea Regelui nostru și descendenților săi să fie crescuți în religia ortodoxă. Credința majorității românilor.” Știam, dintr-o evocare, că la Săvârșin, pe vremuri, familia regală mergea o duminică la biserica ortodoxă și o duminică la biserica unită.

Pr. Arsenie Boca, tangențe cu Casa Regală. Regina Ana se apropie de icoanele împărătești ale altarului. Ele au fost dăruite de Principesa Ileana. Principesa a vizitat de câteva ori Mănăstirea Brâncoveanu, între 1945 și 1947, venea să-l vadă pe părintele Arsenie Boca. S-a spovedit la părintele Arsenie. Alungată din țară în 1948, Principesa Ileana (fiica cea mică a Regelui Ferdinand) s-a călugărit în Statele Unite, devenind Maica Alexandra.

Părintele Arsenie a avut de suferit pentru relația sa cu Casa Regală a României. În 1948, părintele Arsenie a fost propus de Patriarhia Română să fie episcop al Maramureșului. Pentru aceasta era nevoie și de un raport al Siguranței comuniste; Siguranța face cercetări și decide că pr. Arsenie Boca „este periculos”, având legături cu grupuri de rezistență anticomunistă și cu Casa Regală; și este arestat.

Acum, Regina Ana se oprește în dreptul unei fresce lângă ușa de la intrare. Fresca îl reprezintă pe Regele Mihai I al României. Este un tablou votiv. A fost pictat în anii ’40, când s-a renovat biserica mănăstirii distruse de austrieci. Astfel, Regele Mihai I al României apare ca al doilea ctitor, după Constantin Brâncoveanu. În 1947, la 15 august, Regele Mihai I a fost prezent la resfințirea bisericii renovate de la Sâmbăta de Sus. A stat alături de stareț, de părintele Arsenie Boca.

Ieșim din biserica veche și vizităm complexul mănăstiresc nou. Regina este impresionată de construcția nouă. Mitropolitul Antonie se mândrește cu ce-a contribuit el la restaurarea integrală. Ne spune ce proporții a avut această restaurare întreprinsă de dânsul în mai mulți ani, la concurență cu Brâncoveanu însuși, primul ctitor! Regina îl laudă amabil pe ambițiosul mitropolit care a reclădit părți importante din complexul mănăstiresc, după 200 de ani de când fusese distrus de austrieci. Antonie a făcut zidurile dimprejur, portalul, pagodele, și devine astfel al 4-lea ctitor (al treilea a fost mitropolitul Bălan).

O recepție fără politică. Intrăm în sala de mese. Regina ar fi vrut să mănânce chiar la trapeză, să fie cu obștea, dar mitropolitul promite că mâine o să-i facă acest hatâr, iar azi este o recepție dată de dânsul. Așa că, plini de voie bună și salivând moderat, intrăm în salonul pentru oaspeți.

Mitropolitul a binecuvântat masa, apoi a rostit un toast de primire, o politețe cu citate patristice. Regina a mulțumit fără citate. A spus câteva cuvinte și domnul Mihai Ricci, coordonatorul vizitei.

Eram în total 11 persoane. Se vorbea în franceză. Majoritatea cunoștea franceza. Mitropolitul Antonie știe o franceză impecabilă, o engleză acceptabilă (doctorat la Oxford!), iar rusă nu știe deloc: în Basarabia numai orășenii au cedat slavizării, la sate s-a vorbit mereu româna aceea frumoasă de pe vremea fraților Jderi.

Primarul Făgărașului a întrebat: „Ce face Regele, ce ne spuneți despre Rege?” Ne-a spus despre Rege.

Întrebată cum se simte în călătoria aceasta, Regina ne-a împărtășit câteva impresii. A fost primită cu aclamații, peste tot. Adunări spontane de oameni vechi și noi. Știam și din presă, citisem despre primul ei popas la Galați. Aici a fost mult entuziasm, dar și ceva tevatură fesenistă. Primarul a refuzat să vină la întâmpinarea Reginei. Majestatea Sa a luat prânzul cu episcopul și cu prefectul... S-a deplasat fără gărzi prin oraș, aclamată. Doar când a vrut să intre la Universitate, un grup de studenți n-au lăsat-o, au scadat „fără politică, fără politică”. Oamenii au înțeles că erau manipulați de politică și de aceea strigau: fără politică!

Regina Ana a spus câteva cuvinte despre popasul la Mitropolia din Iași, la Catedrala Sf. Parascheva, unde s-a închinat, pe 14 octombrie. A vorbit admirativ despre mitropolitul Daniel.

– La Iași am simțit și respirația Basarabiei! zice.

Atunci cineva a pomenit de Yalta, dezastrul României după Yalta. Regele a fost înșelat și de englezi și de americani! zice. S-au dat la iveală multe documente... că americanii și englezii înșiși au fost jucați de ruși la Yalta. Regele a fost înșelat, atunci. Primarul, dr. N. Cican face niște punctări inteligente.

Regina mai mult ascultă. Din interes, din politețe.

– Mai avem de ispășire! zice părintele Ion Bria.

Eu spun că tocmai vizitasem Yalta, în vară. Confrații basarabeni, care mi-au prilejuit vizita, mi-au cerut: „Mergi și constată, prin tatonări radiestezice și extrasenzoriale, ce vibrații malefice sunt acolo, la Yalta, la Palatul Livadia, unde s-a semnat tratatul satanic”.

Am mers, dar n-am făcut tatonări radiestezice, ambianța toposului Crimeea este tonică, geografia nu are nicio vină...

Regina Ana iubește India. Mitropolitul Antonie, ca să introducă un pic de culoare, îi spune Reginei:

– Domnul Andru a fost și în India!...

Regina devine voioasă, mă întreabă pe unde am fost, ce locuri speciale am văzut.

Îi spun despre pelerinajul meu la 7 biserici întemeiate de Apostolul Toma...

– Văd că cifra 7 ne urmărește în pelerinaje! spune părintele Ion Bria.

– Da, Apostolul Toma a fondat în India 7 biserici și jumătate! Eu am fost în Săptămâna Luminată, îl însoțeam pe mitropolitul indian ortodox Mar Osthathios. Când vedeam biserici creștine în junglă sau între plantațiile impresionante de cocotieri, îmi venea în minte exclamația lui Iulian Apostatul: *Ai învins, Galileanule!*

Apoi tac sfios. Dar Regina insistă să mai spun despre India...

Sofia de Spania este verișoara Regelui. Mai spun că, în India, am văzut-o pe Regina Sofia a Spaniei, aflată și ea într-un pelerinaj dravidian...

Regina Ana devine interesată, spune că Sofia a Spaniei este verișoara Regelui Mihai I; a fost și domnișoară de onoare la nunta Majestăților lor, la Atena.

– Cum ați întâlnit-o? Știam că a fost în India în 1992! zice Regina.

Răspund: Da, în 1992, în februarie. Eram într-un pelerinaj în India de Sud, maestrul meu indian ne-a dus să vedem un *rishi,* considerat sfânt. Înainte de a intra la sfânt, ne-a zis să facem meditație jumătate de oră, pentru afânarea minții, ca să percepem mai lesne harul acelui sfânt. Am meditat la ușă. Maestrul ne-a spus că înăuntru, la sfânt, se afla și Regina Sofia a Spaniei.

Când am intrat, privirea mea fost atrasă de Regina Sofia, care era așezată pe o pernă portocalie lângă sfânt și era veselă, eu m-am uitat fascinat la ea, ratând comunicarea mentală cu *rishi* indian...

– Iertare! spune înveselită Regina Ana, înțelegând că o regină îți poate abate gândul de la sfințenie.

– Dimpotrivă, o regină poate crea emoții religioase puternice, zic.

(Nu am mai spus că, în altă zi, aveam s-o întâlnesc pe Sofia Gandhi cea asemenea reginelor, venită la o retragere spirituală la Mănăstirea din Neyyar Dam, unde mă aflam la un stagiu spiritual. Era puțin după asasinarea lui Rajiv Gandhi, soțul ei. Sofia Gandhi era îndemnată să candideze la funcția de prim-ministru, câștigase capital electoral din asasinatul soțului. Dar ea a refuzat, nu atât de teamă că urma să fie victimă rapidă a unui asasinat, cât din inteligență sclipitoare. Și toți au iubit-o că n-a mai candidat.)

Primează haloul părintelui Arsenie Boca. La fiecare închinare de pahar se schimbă subiectul de discuție. Părintele Ion Bria, care tocmai se întorsese de la Geneva, unde rezidase 21 de ani cu funcții în Consiliul Ecumenic, dornic de regăsirea vetrei, spune că de când a pus piciorul la Sâmbăta, îl copleșește amintirea părintelui Arsenie Boca. Îl întreabă pe mitropolit dacă l-a cunoscut.

– L-am cunoscut bine pe părintele Arsenie, zice. Eram student la București, veneam aici la Sâmbăta, cu alți studenți, ne spovedea, era mare lucru să te știi spovedit de el, cotrobăia în tine în adâncime, nu omitea nimic. Ne-a chemat într-o vară să-i facem un schit în pădure, apoi să-i facem un lac, în acest timp ne dădea hrană cum se dă muncitorilor. M-a influențat total. Crea în jurul lui o atmosferă de creștinism primar, de credință vie, puternică.

Nevoia de românism

În dialog cu Peter/Petru Hurley

Nicolae MELINESCU

România este absolut unică prin civilizația satului.

Pentru mulți europeni, România a încetat să mai fie un ținut interzis odată cu căderea comunismului. Ceea ce unora le-a oferit doar șansa satisfacerii curiozității turistice printr-un fel de tur al unei noi grădini zoologice cu animale rare sau deloc întâlnite, pentru alții, mult mai puțini, a devenit o provocare, o invitație de a cunoaște oameni, locuri și tradiții care păstrau ceva ce dispăruse din peisajul propriilor societăți post-industriale ale vestului european. Atracția aceasta pentru insolit, originalitate și pitoresc l-a cucerit la începutul anilor '90 și pe irlandezul Peter Hurley, pe când avea 26 de ani. Prosper specialist în industria de publicitate din Irlanda, comunicator înnăscut, și-a zis că drumul spre est poate dezvălui taina și plăcerea aventurii. În 1994 a optat pentru o schimbare de mediu profesional și de atunci s-a stabilit la București, vorbește românește și scrie cărți în limba noastră, iubește satul și tradițiile românești și își consacră timpul, energia și banii ca să le facă cunoscute în toată lumea.

Când am hotărât să vin în România nici nu știam bine unde este, în afară de faptul că se afla undeva, în răsăritul Europei. Ideea a pornit de la o scurtă vizită la Praga, în vara lui 1993. Atunci mi-am dat seama că ratam ceva absolut nou și am simțit o chemare să descopăr evenimentele din acea parte a continentului nostru. Nu era o distanțare de țara mea natală, Irlanda, dar, așa cum îmi spunea tata, cuvântul cheie în viață este „aventura". Iubesc Irlanda din ce în ce în ce mai mult, pe măsură ce se adună anii, pentru că este un loc fascinant, dar există mereu chemarea necunoscutului, care ne duce pe fiecare în alte și alte locuri.

Începutul ultimului deceniu al secolului trecut era o perioadă de mare incertitudine politică și economică, lucrurile nu se așezaseră după schimbarea de regim din România – nu că s-ar fi așezat în prezent. În primii ani exista o mare confuzie, inclusiv legislativă. Mulți străini, în primul rând etnici români, transfugii din perioada comunistă, stabiliți în afara granițelor, au încercat să facă investiții, să încurajeze noile tendințe din România. În cele mai multe cazuri asemena proiecte pline de bune intenții au eșuat, din cauza unor intermediari locali care au furat banii veniți din vestul Europei sau din America și au dispărut cu ei.

Eu și cei doi prieteni cu care am venit în România am avut parte de o aterizare lină. David și Barry mai călătoriseră în România în 1992. Nici nu știu cum am reușit să evităm toate mașinațiunile, sistemul de mituire și să deschidem o firmă de consultanță în publicitate. Cred că naivitatea noastră și buna credință ne-au ajutat de la începutul începutului. Acum înțeleg mult mai mult din ceea ce se întâmplă și din cum merg lucrurile, dar atunci ignoranța nou-venitului cred că ne-a ajutat să progresăm. Am avut o firmă foarte dinamică, ne-am dezvoltat foarte repede. Am început să călătoresc prin țară cu afacerile firmei și așa am ajuns să cunosc oamenii și locurile cele mai interesante. A fost o perioadă fascinantă, pentru că atunci mi-am făcut primii prieteni.

Noi experiențe, noi întâlniri i-au dezvăluit o realitate incertă, nemaiîntâlnită, dar provocatoare. Așa a apărut și s-a dezvoltat inițial un soi de curiozitate susținută de sentimentul că se afla în fața unor împrejurări total diferite de ceea ce anticipase, total diferite de traiul în Irlanda. Dar ca să simtă această nouă realitate, ca să dimensioneze corect niște stări intuitive, era nevoie să iasă din atmosfera cosmopolită, uneori artificială, a Bucureștiului. Drumul spre mediul rural a fost o experiență recompensată de descoperirea unor adevărate comori de spiritualitate autentică, păstrătoare ale specificității poporului român. Treptat, a descoperit bunăvoința,

politețea, dărnicia și hărnicia celor ce trăiesc din munca pământului, cei mai apropiați de reperele perene, multiseculare ale supraviețuirii ca națiune.

Am ajuns în Maramureș prima dată în 2003 și atunci pot spune că a început cea de-a doua aventură. Am rămas câteva zile la o familie din Botiza și țin legătura cu membrii ei și în prezent. Când vin la București ne întâlnim, stăm de vorbă, povestim ce ni s-a mai întâmplat și discutăm despre evenimentele din viața fiecăruia. Cândva, am făcut un drum lung pe jos, m-am oprit și la această familie și cu toții ne-am bucurat de revedere. Acești oameni mi-au înfățișat un anumit arhetip al românului prin ceea ce făceau, prin modul în care se comportau. Viața lor de zi cu zi a devenit un fel de simbol pentru modul de trai de la țară. Ei și alții ca ei mi-au dovedit cât de diferit și de bogat este satul românesc tradițional. Când am ajuns în Maramureș vorbeam destul de bine românește, se deschisese o poartă. Acum locuiesc în București, aici trăiesc, așa că nu m-am cufundat total și ireversibil în viața de la țară. Anul trecut am petrecut zece săptămâni la Săpânța și a fost o experiență care mi-a dat posibilitatea să percep un anumit cadru de care m-am simțit din ce în ce mai atras, privindu-l fascinat pentru că îl înțelegeam tot mai bine. Ceea ce cred că am descoperit atunci a fost satul arhaic, opus comunității rurale cu activități agro-economice. Asemenea activități îi angajează pe membrii săi. Uriașa problemă a satului tradițional nu este faptul că locuitorii săi nu muncesc. Marea lor problemă este că ei nu-și pot valorifica rodul muncii lor, tot ceea ce produc este pentru subzistența lor și a familiei lor. Poate să pară pitoresc, dar este vorba de multă muncă dură care nu produce bani sau produce foarte puțini. Comercializarea celei mai bune hrane din Europa, pentru că asta este hrana produsă aici, în micile gospodării tradiționale românești de către artizanii care așa au trăit de-a lungul a multe generații, constituie o paradigmă care trebuie îmbunătățită dacă vrem să dăm relevanță și semnificație satelor, să le ajutăm să progreseze. Activitățile economice rurale au existat și până acum, dar ele nu au fost sustenabile. Singura activitate care aduce bani lichizi în Săpânța este lucrul în pădure. Este o ocupație în multe alte sate, dar asta nu poate dura o veșnicie. Nu este o soluție nici să-i oprești pe oameni să taie pădurea, pentru că li se ia singura sursă de venituri. Trebuie să li se ofere altceva, trebuie să fie instruiți ca să folosească alte modalități de interacțiune cu mediul și nu doar comercializarea cherestelei. Organismul comunității rurale pe care l-am descoperit anul trecut constă în legăturile masive și complexe care există între oamenii locului. Toți se cunosc de când erau copii. Părinții și bunicii lor se știu între ei de o viață. Este tipul de relație interumană pe care nu o găsim la oraș și care dezvoltă un fel de capacitate telepatică atunci când cineva face anumite lucruri. M-am întâlnit cu studenți ai Universității din Oradea cu ocazia unei prelegeri. I-am întrebat de ce sunt satele importante pentru noi. O tânără s-a ridicat și mi-a spus „pentru că de acolo a început totul". Și aici am avut, cred, același răspuns, pentru că satul este izvorul structurilor noastre sociale. Dacă nu suntem pe deplin mulțumiți de structurile sociale urbane din cauza anonimității pe care unii o acceptă și alții o resping, atunci este foarte util să putem să revenim ca să bem o cană cu apa fântânii din sat. Pentru că este un fel de întoarcere la origini, care te reîncarcă cu un alt grad de energie și care te face să simți că ai căpătat un „ceva" deosebit. Atunci când revii în mediul cunoscut, vezi lucrurile dintr-o altă perspectivă și iei anumite hotărâri mult mai raționale și mai echilibrate. De asta consider că experiența satului este foarte valoroasă și foarte binevenită. Fiecare țară are ceva deosebit. Unul dintre lucrurile care m-au determinat să aleg România și care face ca România să fie absolut unică este tocmai civilizația satului. Sunt convins că această valoare ar trebui să fie promovată, să fie o prioritate și nu un termen minor de comparație, pentru că nu face parte din politică, nu aparține unui grup, nu este prefața unei cărți, este însuși conținutul ei care o diferențiază de alte țări. România se află pe cel mai valoros teren din Europa, este parte a blocului continental, are un potențial uriaș și ar trebui prevenită această vânzare a pământului către străini. Asemenea tranzacții ar trebui plasate pe primul loc al ordinei de zi administrative. Trebuie spus: „Stați puțin, prieteni, suntem cu toți membri ai familiei europene, dar jocul nu este echilibrat. Avem nevoie de mai mult timp ca să regularizăm piața noastră internă înainte să expunem terenurile noastre comerțului internațional."

→

Așa m-am hotărât să mă călugăresc. M-a călugărit la Prislop părintele Arsenie Boca, în 1949. Mi-a fost „naș" Sandu Tudor, scriitorul.

Mănăstirea Vladimirești cu amintiri regești. Aflăm apoi ce alte locuri voise Regina Ana, în mod special, să descopere în acest pelerinaj: mănăstirile din Bucovina și cea din Vladimirești. Călugării și stareții o impresionează ca martori ai unui timp de trecută domnie.

La Mănăstirea Vladimirești a ținut să meargă pentru că este tot o ctitorie regală. Despre maica Veronica știa dinainte. Aflase câteva legende religioase ale anilor '40, i le povestise soțul: Maica Veronica, într-o răpire vizionară, L-a văzut pe Iisus Hristos, după aceea a primit puterea să pună temelia unei mănăstiri. I-a venit ideea să meargă la Rege, să-i ceară un sprijin financiar. S-a dus la Castelul Peles. Vede un tânăr care meșterea ceva la un automobil, îl repara. Îl întreabă pe acel tânăr cum poate ajunge la MS Regele, fără să știe că vorbește chiar cu Regele. Acesta se uită uimit la acea copilă îmbrăcată în haine călugărești și îi zice sobru că nu va putea să-l vadă pe rege. Dar o întreabă în ce pricină a venit. Măicuța îi spune că, printr-o viziune, i s-a poruncit să facă o mănăstire și umblă prin țară să adune fonduri. Regele îi aduce economiile sale, juna măicuță zice bogdaproste, pleacă fără să știe că acela era chiar Regele.

La Mănăstirea Vladimirești se poate vedea, pe peretele de la intrare, tabloul votiv al Regelui.

Finalul cinei în tăcere. Regina Ana lăsa impresia că abia acum descoperă țara pe care o avea în soartă fără s-o fi văzut. Se măritase cu un rege exilat, alungat, și învățase crâmpeie de Românie din poveștile sau ofurile soțului. Pelerinajul acesta era prima ei răsfoire iute și fierbinte a României.

În acest timp, am mai și mâncat. Sarmalele erau grozave și aveau succes necontenit. Plăcintele băteau cozonacul și invers. Luam și câte o înghițitură de vin.

La urmă, am fost conduși fiecare la chiliile ce ne-au fost destinate pentru odihnă.

Nevoia de românism

Fascinat de obiceiurile noastre, de firea primitoare și deschisă a oamenilor, Peter Hurley s-a străduit să întemeieze ceva ce nu poate fi nici comercializat și nici mânjit de kitsch-ul suburban. Așa s-a hotărât să-și concentreze energia, cunoștințele și veniturile ca să aducă în peisajul manifestărilor tradițiilor populare un festival al obiceiurilor și ritualurilor dintr-un pitoresc sat maramureșan, Săpânța, dominat de un monument colectiv cu trimitere la credința strămoșilor daci, potrivit cărora moartea era o bucurie. Festivalul „Lungul drum spre Cimitirul Vesel" a devenit nu numai o colecție vie a valorilor din zonă, ci și o mărturisire a credinței lui Peter în România civilizată și în valorile străvechi ale acestei țări.

Românii, cei pe care i-am cunoscut în Maramureș sau în Săpânța, sunt oameni plini de viață, trăiesc cu pasiune emoțiile și experiențele lor. Sunt foarte pricepuți în lucrul cu mâinile, pur și simplu știu cum se fac anumite lucruri. În tot ce întreprind se combină obișnuința cu creația. Este o formă de transcendență între viață și moarte. Festivalul „Lungul drum spre Cimitirul Vesel" nu face decât să pună în lumină tocmai această filosofie, această formă de creație. Evenimentul în sine nu este doar o scenă pe care se aprind reflectoarele o dată pe an. Este parte a unei campanii de promovare menită să atragă atenția opiniei publice asupra unei filosofii de viață. Într-un fel, îmi pare rău de cei din Săpânța, pentru că sunt prezentați numai în relația cu Cimitirul Vesel, interesul este direcționat numai spre acesta, în timp ce alte posibile resurse suferă într-o oarecare măsură. Oamenii din Săpânța sunt foarte deosebiți de vecinii lor. Iată o parte a poveștii economice despre care am vorbit. În Maramureș există foarte multă energie umană, iar Săpânța excelează în acest domeniu. Anul acesta festivalul a ajuns la a șaptea ediție, ceea ce poate fi considerat un record pentru că manifestările sunt non-comerciale.

Pe 26 noiembrie 2012, Peter Hurley a părăsit Săpânța, gata să parcurgă cu pasul cei 650 de kilometri până la București. Nu a fost un test de rezistență, ci o cufundare în tradiția românească autentică, în întâlnirea cu ospitalitatea și omenia românească. Așa a reușit să le atragă și altora atenția asupra valorilor păstrate încă de oamenii de la țară. Ulterior, a considerat experiența celor trei săptămâni de drum un fel de pelerinaj laic care i-a consolidat admirația față de românii întâlniți în cale, care i-au oferit găzduire și l-au așezat la masa lor. Așa a parcurs pe jos 30 de kilometri în fiecare zi, cu un rucsac de 10 kilograme în spate, fără să cumpere hrană și fără să plătească vreo cazare. S-a bazat în totalitate pe bunătatea celor la poarta cărora a poposit. Se întâmpla să treacă și pe la mai vechi cunoștințe pe care le suna numai ca să fie sigur că le găsește acasă. A fost nevoie de multă dârzenie pentru că nu de puține ori, la capătul puterilor fizice, l-a tentat ideea abandonului. Tocmai atunci se aprindea o lumină într-o fereastră sau se deschidea o ușă ca o invitație tăcută la odihnă și împăcare cu sine.

Cred că este unul dintre cele mai extraordinare și mai frumoase lucruri pe care le-am făcut, pentru că a fost dobândirea controlului total asupra deciziilor pe care le-am luat în viața mea. Mi-a venit această idee după ce am realizat că tot ceea ce făcusem până în 2012 nu era de ajuns și nici nu mă schimbase prea mult. În mod normal și comod, nu puteam spera la altceva decât să-mi continui viața ca și până atunci, iar cei din jur să spună „frumos festival". Dar majoritatea evenimentelor care aveau loc și care preluau și implicau cultura tradițională, după părerea mea, nu reprezentau esența acesteia, nu-i acordau seriozitatea necesară. Am discutat cu mulți dintre meșterii locali chemați la cine știe ce târg popular ca să-și expună produsele. Și acești oameni care sunt adevărate monumente ale culturii populare trebuia să-și găsească un mijloc de transport, să-și împacheteze produsele, să le care în condiții dificile până la un cort ridicat la marginea șoselei în care să stea să îi ude din cap până în picioare mașinile în mare viteză. Nimeni nu cumpăra nimic și bieții meșteșugari erau nevoiți să facă drumul înapoi spre casă. Niciun tânăr cu capul pe umeri nu va dori să fie moștenitorul sau ucenicul unui asemenea artist popular. Este un mod inacceptabil de a-i trata pe acești monștri sacri ai culturii populare.

La doi ani după încheierea acestui temerar drum de-a lungul țării, irlandezul pornit să înțeleagă esența poporului care-l fascinase a scris cartea Drumul crucii, *o legătură de suflet între impresie și credință pornită și din faptul că după experiențele sale România este greu de înțeles din afara ei, pe de o parte, pentru că este incorect prezentată în străinătate și, pe de altă parte, pentru că are destui adversari care consideră că ignorându-i valorile o pot izola. Ceea ce a descoperit Peter Hurley străbătând țara și întâlnind diverse manifestări de folclor autentic este că străvechea civilizație rurală face mari eforturi să supraviețuiască, fie și pentru că esența ei reprezintă însăși ființa națională.*

Maternitate

Când am pornit pe jos de la Săpânța la Muzeul Țăranului Român din București am considerat că trebuie să dovedesc ceva fără să mă coste nimic, pentru că nu banii contează într-un demers de relansare a unor valori tradiționale. Bani există în România, doar că ei nu ajung acolo

unde se cuvine. Așa că, dacă fac ceva care să aibă efect, nu trebuie să fac un festival costisitor în Maramureș, ca să primesc aplauze. De aceea, am pornit pe acest drum care nu a costat absolut nimic. Numai banii nu oferă soluții, dar pot să provoace foarte multe greșeli. M-am întrebat ce este gratis? Mersul pe jos! Atunci asta am să fac. Am unit două locuri pe care le cunoșteam: Cimitirul Vesel din Săpânța și Muzeul din București. Inițial am râs de mine însumi când m-am uitat pe hartă, dar am obținut câștiguri spirituale inegalabile, pentru că ceea ce am întâlnit pe drum a fost de multe ori ca un fel de dar care m-a încurajat și m-a copleșit. Practic, am trăit un sentiment uriaș de umilință și de bucurie pentru că am urmat un traseu inițiatic. România a parcurs un proces amplu al construcției, pentru că este singura țară ortodoxă de origine latină și se poate considera ca o punte între insula de latinitate pe care o păstrează și vestul continentului în care se află civilizații înrudite. Din punct de vedere spiritual, națiunea română traversează o prăpastie, punând în legătură creștinismul ortodox răsăritean de origine bizantină și creștinătatea latină. Aici s-a manifestat un puternic sentiment de toleranță religioasă, ceea ce a transformat România într-un concept ilustru. Viața în această parte a lumii s-a manifestat printr-o permanentă încercare și România a fost nevoită să trăiască neîntrerupt cu această confruntare timp de generații. Așa se face că populația sa a devenit maestră a auto-controlului nu în sens restrictiv, ci în sensul libertății, al spiritului *Mioriței.* De-a lungul secolelor, această atitudine a fost încorporată conceptului de persoană, de individ, care se transpune în toleranță față de alții. Românii au învățat să privească dincolo de orizont. Secole de-a rândul oamenii acestor locuri au trăit și și-au păstrat identitatea între cele trei mari imperii europene. De aici cred că s-a dezvoltat și o diplomație importantă, care a însemnat foarte mult pentru relațiile europene de-a lungul timpului.

Aventura s-a transformat pe măsura cunoașterii tot mai atente a românilor în atașament față de valorile lor. Dintre acestea, ortodoxia și-a exercitat puterea și harul și l-a transformat pe Peter în Petru, în urma convertirii la creștinismul ortodox românesc. Evenimentul a avut loc la Mănăstirea „Schimbarea la Față" de pe Ceahlău, în miez de iarnă. Nu peisajul și nu postul Crăciunului sau nu numai acestea au generat starea de acceptare a dreptei credințe. Slujba Vecerniei pe care a găsit-o în desfășurare a fost ca o chemare acolo sus, aproape de cer, unde bărbatul de la strană l-a invitat să citească alături de el. Și, treptat, călătorul care învinsese zăpada, frigul și ghețușul înșelător al drumului a realizat că venise timpul pentru o schimbare fundamentală și că era pregătit pentru taina botezului.

Un preot din Balta Albă mi-a spus zilele trecute că lucrul cel mai greu de realizat este smerenia. Eu sunt începător în ortodoxia creștină. Am întâlnit-o prima dată la Muntele Athos în 2008 și a continuat cu drumul de la Cernăuți la Ceahlău, în 2014, spre sfârșitul lui decembrie. Am pornit pe 26 noiembrie de la Cernăuți, cu intenția să fac ceva similar cu drumul de la Săpânța la București, dar mult mai simplu și mai dificil. De data asta nu am întâlnit pe nimeni pe drum, relieful a fost mult mai divers și mai greu de traversat prin păduri, peste dealuri abrupte și fără niciun ban. Aveam doar un telefon mobil pentru urgențe maxime. În postul Crăciunului am mers de la o mănăstire la alta în Bucovina, am coborât spre Neamț prin zăpadă, am mers și pe înserat, pe întuneric, riscând să mă rătăcesc. Două săptămâni mai târziu, când m-am aflat pe vârful Ceahlău, am mers la schitul de acolo. O voce interioară mi-a zis: „Ce mai aștepți, Peter? Ai de gând să umbli prin curtea bisericii încă 25 de ani sau te hotărăști să-i treci pragul?" Așa mi-am dat seama că trebuie să intru în biserica ortodoxă românească. Nu am avut o revelație euforică, ci am realizat că venise vremea pentru acest pas. Câteva săptămâni mai târziu, o măicuță mi-a spus la poarta Mănăstirii Antim: „Bine ai venit acasă, Petru" și mi-a bucurat inima. Cu ani în urmă, cineva mi-a povestit în Irlanda că Sfântul Patrick, care ne-a creștinat în secolul al V-lea, ne-a adus ortodoxia în Irlanda, urmată de călugări și călugărițe, asa cum s-a întâmplat cu câteva secole mai devreme pe teritoriile românești de azi. Chiar în Săpânța există multe cruci celtice, ceea ce dovedește această continuitate și demonstrează că indiferent de simbolurile de pe cruce, concluzia este aceeași – o viziune monoteistă asupra vieții, confirmată de Buna Vestire. În 2004, tata mi-a dat un telefon, a venit cu mama să mă viziteze, au fost amândoi foarte impresionați și mi-au spus că vor să vadă mănăstirile din Bucovina, pentru că flacăra monasticismului a început să ardă viguros în această parte a lumii, iar mănăstirile au fost păstrătoare de credință. Dintr-o asemenea înțelegere, Cimitirul Vesel nu este vesel deloc. Este profund, este încărcat cu mesajul oamenilor, al vieții lor, al iubirii lor, al durerii și tragediilor lor, cărora li se adaugă atitudinea față de muncă și față de viață. Eu mă consider privilegiat pentru că am putut parcurge acest drum. Nu spun că a fost ușor, uneori pentru că apar provocări în fiecare zi, dar este o onoare să fiu martor și să am asemena gânduri și sentimente pentru aceste locuri, trăiri inspirate chiar de cunoașterea lor. O să iubesc totdeauna România pentru că așa descopăr multe lucruri despre mine însumi.

Dialoguri esenţiale

De vorbă cu Eugenia Bulat (III)

Raia ROGAC

Vezi că şi în ***Republica Moldova*** *s-au produs schim-bări în acest sens, cota de intrare e peste o mie de lei, auzit-am, plus majorarea cotizaţiilor şi needitarea cărţilor, cum se făcea odinioară, iar editurile sunt doar private, se editează, de asemenea, prin contracte, dar nu se mediatizează nici într-un fel, principalul este să plăteşti, calitatea produsului depinde de la o editură la alta şi, de regulă, cărţile abundă în greşeli, redactorul cărţii neasumându-şi în acest sens nicio responsabilitate.*

Ceea ce este de spus încă e că, în peninsulă, nu vei putea participa decât cu rare ocazii la concursuri în mod gratuit. De obicei, va trebui să mergi iniţial la bancă şi să faci transferul bănesc cerut prin regulamentul concursului şi să alături textelor expediate bonul de transfer (şi transferurile costă). Ca în toate domeniile, şi aici se întâmplă să fie şi interese, şi trafic de influenţă şi, bănuiesc, corupţie. M-am ciocnit personal de aceste lucruri. Am participat, de exemplu, în noiembrie 2009, la Concursul Internaţional de Poezie „Ugo Foscolo". La Gala Laureaţilor am fost invitată să particip şi să ţin un recital în Teatrul „La Fenice" din Veneţia. De pe podiumul prestigioasei scene s-a anunţat că sunt laureată a Premiului Special „Ugo Foscolo", care constă în editarea gratuită a cărţii *În debara* cu mijloacele organizatorilor. Am fost surprinsă să primesc apoi un *Atestat de Onoare pentru participare de excelenţă la Concursul*… etc., iar demersurile mele ca volumul să fie editat conform angajamentelor anunţate să se dovedească a fi zadarnice. Am editat apoi cartea din mijloacele care mi-au fost oferite de către Departamentul Românilor de Pretutindeni, cu titlul de *Premiu pentru promovarea literaturii române în străinătate*. Şi iar fără „acoperire documentară", ca să ironizez puţin. Astfel, nu vei regăsi în CV-ul meu că aş avea această distincţie, la fel cum nu există nicio trimitere la Premiul „Ugo Foscolo".

Am făcut parte, pe cât am putut, din anumite cenacluri, grupuri de scriitori care relaţionau destul de interesant, nonconformist, cu publicul, dar, mai ales, între ei, întrunindu-se în teatre, cafenele şi chiar în biserici. Am fost cap de afiş, am ţinut recitaluri, iar ochii, aplauzele, tăcerile profunde în timp ce lecturam, sau comentariile ulterioare mi-au vorbit. Din condiţia de claustrat (chiar dacă nu clasic) şi cea de prizonier al unui sistem paralel celui oficial, nu am găsit cu putinţă şi nu mi-am propus să devin membru al vreuneia dintre uniunile scriitoriceşti din Italia. O pot face oricând, dar să am cu ce îmi achita plăcerea.

Este adevărat, un scriitor trebuie să aibă o bună vizibilitate, dar aceasta trebuie să-i fie asigurată, în primul rând, de creaţia lui, de unde apar două mari probleme: cea a mijloacelor pentru editarea lucrărilor şi, cea de a doua (dacă nu cumva chiar aceasta e prima), problema difuzării cărţii. Am ajuns la concluzia că soluţia care se impune este *proiectul,* formulat şi direcţionat spre instituţiile care au menirea să ne sprijine, să sprijine cultura, în general. Eventual, e binevenită şi sponsorizarea, dar nu sunt deloc sigură că Legea sponsorizării motivează în acest sens agenţii economici. Tin însă enorm la criteriul valoric, de aceea aş pleda pentru proiecte trecute prin instituţii, or, în ultimul timp, apar destule texte, puţin spus, mediocre. Mă simt intimidată când citesc texte slabe şi îmi este extrem de neplăcut să citesc texte mediocre destinate copiilor. Peste toate îşi pune amprenta şi provincialismul nostru.

Nu pot să nu amintesc de revista Clipa siderală, *fondatoarea căreia eşti, o revistă pentru adolescenţi, de înaltă ţinută de creaţie, elegantă, dar care, se pare, e într-o corabie, nu cea a lui Noe, ci una care riscă să naufragieze total. Oare chiar nu se gândeşte Eugenia Bulat cum s-o salveze, sunt nişte ani de la fondarea ei şi ar fi mare păcat să dispară, ca atâtea altele…*

Clipa siderală este proiectul meu de suflet. În el converg, într-o sinergie perfectă, dragostea pe care o port Limbii Române, Cauzei Naţionale şi tinerilor dotaţi, ei fiind speranţa noastră într-un viitor european şi naţional de alt nivel, pus pe temeliile adevărului şi performanţei. Acad. Mihai Cimpoi nota în *Istoria deschisă a literaturii române din Basarabia* despre speranţa de viitor pe care o oferă vlăstarele din „pepiniera" revistei *Clipa siderală* şi a Cenaclului „Iulia Hasdeu", despre paternitatea polivalentă şi sănătoasă a publicaţiei: clasicii, marii interbelici, „monştrii sacri" ai literaturii universale. În anul 2009, deja sub conducerea prof. Iulia Iordăchescu ca director de proiect, propusă de către Uniunea Scriitorilor, revista ia prestigiosul Premiu de Stat pentru Literatură pentru Tineret. Alături de *Clipa siderală*, ca mentor, profesor şi estet, s-a aflat pe parcursul multor ani scriitorul Ion Hadârcă, alţi câţiva scriitori. Ne-a sprijinit continuu Ambasada României la Chişinău. Maestrul Ion Ungureanu care, de la conducerea ICR Bucureşti, a dat girul existenţei *Clipei siderale* atunci când era greu să presupui dacă va fi un proiect de succes, a spus în cadrul unei gale a laureaţilor, la Biblioteca „Onisifor Ghibu": „De unde aţi apărut voi, pentru că apariţia voastră nu a fost programată?!... Apariţia *Clipei siderale* este un miracol!" Revelarea acestui miracol, a acestei *erupţii a rostirii* a fost posibilă doar în urma anului sideral 1989, care a făcut ca limba şi literatura română să treacă Prutul, a reaşezat, după modelul românesc, învăţământul în Basarabia (prin reforma Guvernului Druc), oferind tinerilor un enorm câmp de valoroase lecturi şi o nemărginită libertate de creaţie. *Clipa siderală,* Cenaclul acesteia, Concursul Naţional de Creaţie Literară „Iulia Hasdeu" sunt toate la un loc o adevărată trambulină pentru tinerii creatori, de la care aceştia se lansează în viaţă, nu înainte de a avea un criteriu valoric, o conştiinţă de sine, o conştiinţă identitară, o poziţie de viaţă deja conturată, uneori, chiar un nume. La acestea contribuie, fără îndoială, şi aşa-numitele „catedre" ale revistei, paginile din care conştiinţelor în formare le vorbesc, prin textele lor, scriitori, critici literari, profesori. E, în adevăr, un lucru frumos, un lucru mare, care s-a efectuat, iată, pe parcursul a 20 de ani, cu mijloace mici şi cu multă dăruire. În consecinţă, ar fi păcat ca, ajuns la maturitate, diriguit acum aproape în exclusivitate de tinerii înşişi, acest proiect să dispară. Aş zice chiar: ar fi o mare greşeală ca această redută a inteligenţei tinere şi a Limbii Române, câştigată în Basarabia cu greu, să dispară. Timpul va arăta cât suntem de grijulii cu valorile noastre culturale. Mai suntem şi vom rămâne mereu la margine de ţară, la confruntarea dintre Est şi Vest, dintre Latinitate şi Oceanul Slav. Este şi va fi continuu nevoie de o *Clipă siderală,* de conştiinţe treze, de cultură. Din parte-mi, oriunde m-aş fi aflat, am făcut dintotdeauna tot ce mi-a stat în puteri ca să trec revista peste hopurile care i s-au ivit în cale (şi au fost multe, credeţi-mă). Era şi rămâne „copilul" meu.

Dragă Eugenia, ştiu că ai o familie frumoasă: un soţ grijuliu, doi copii minunaţi, care la rândul lor au dat naştere la alţi minunaţi copii – nepoţeii dragi. Când vorbeşti despre ei ţi se luminează faţa, iar vocea îţi abundă de duioşia care se revarsă din suflet. Ce ai putea să adaugi?

La Veneţia, într-o discuţie cu un înalt prelat de acolo (îi spuneam Monseniorul), într-un avânt de sinceritate, îmi revărsam întreaga angoasă, tristeţea pentru viaţa mea de exilat, gândurile negre. Avea peste 90 de ani şi era foarte apreciat pentru înţelepciunea, dar şi deschiderea sa către imigranţi. Cunoştea România şi poporul ei, căci lucrase, ani mulţi în urmă, într-o biserică din Transilvania. A rămas rece la durerile mele, reale sau închipuite, m-a întrebat însă dacă nu am grave probleme de sănătate. Nu aveam. Dacă am familie, soţ, copii şi dacă ţin la aceştia. I-am spus că da. „Şi acum eşti aici şi îi poţi ajuta", a constatat, privindu-mă interogativ. Am tăcut. A concluzionat că nu am niciun motiv valid ca să fiu tristă sau nemulţumită. Atunci nu i-am dat dreptate, astăzi îi dau, iar din şocul pe care mi l-a produs acea discuţie am tras învăţăminte. Soţul meu, Valeriu, este inginer, profesor la o şcoală auto. Este o fire plină de simplitate rurală, mereu pus pe glume, pasionat de propria profesie. A scris o carte de umor, *Pătăranii de pe Valea Sadovei,* iar în şcoala auto lucrează după propria carte de specialitate. Fiul, Marin, este designer pe calculator şi lucrează mai mult în proiecte din străinătate. E familist, are o fetiţă de şase ani, Tincuţa, şi în curând aceasta va avea un frăţior. Doiniţa, fiica mea, odinioară foarte activă la *Clipa siderală* (a debutat în carte, cânta la pian şi chitară), a absolvit limbi străine aplicate la Universitatea de Nord din Baia Mare. Ea a realizat în felul ei Unirea: acolo, în Maramureş, s-a căsătorit cu un tânăr minunat din Satu Mare, a adus pe lume un băieţel-minune, pe nume Luca, are acum patru ani. În profesie, m-a urmat: este jurnalistă, redactor-şef adjunct la cotidianul *Glasul Maramureşului.* Nu o recunoşti dintre localnici: vorbeşte „maramureşeneşte".

Nepoţeii, desigur, sunt bucuria mea cea mai mare din ultimii ani. Sunt frumoşi şi dulci, cum numai ei pot fi; vorbesc frumos româneşte (unul ca la Chişinău şi altul ca în Maramureş) şi sunt de o inocenţă dezarmantă. În faţa lor, cum bine a spus cineva, *poţi vedea veşnicia*. Îmi place la nebunie să caut să văd prin ei... în timp. Tincuţa e toată „zburândă" prin nori, vorbeşte la geam cu căluţi zburători, care „o însoţesc" chiar şi atunci când vine la mine; este foarte expresivă în a reda detaliul şi mişcarea în desen (aş zice chiar talentată) şi deja ne putem înţelege cu ea într-o sumară italiană. Vom continua, este captivant pentru ambele şi, pe viitor, vom putea comunica, călători în şi *prin* această minunată limbă; vom putea avea secrete! Luca mă copleşeşte cu energia şi cu bunătatea lui: este un perpetuu titirez zâmbitor, lipicios de maică-sa de ne face pe toţi geloşi! Cred că se mai întrevede clar o calitate: capacitatea de a se concentra/învăţa lucruri noi, interes pentru exerciţiile de logică şi pentru... cosmos (îmi vorbeşte despre „iarbă lunară", de „nave cosmice îndrăgostite de iarba lunară" etc.). Abia aştept să-mi fac timp ca să scriu pentru ei şi despre ei. Face parte din împlinirea pe care am căutat-o mereu.

Mulţumesc pentru interviu şi să nu uiţi să mă inviţi la lansarea celui de-al treilea jurnal al unei evadate din Est. Mult succes, inspiraţie şi echilibru sufletesc.

Neapărat. Îţi mulţumesc şi eu pentru această invitaţie la dialog, prilej de comunicare cu cititorii cei mai dragi: cei de o parte şi de alta a Prutului. Nicăieri, totuşi, nu eşti mai bine înţeles ca ACASĂ.

P.S.: În perioada pregătirii acestei convorbiri, recent, în Sala cu Cămin a Uniunii Scriitorilor, a fost dat citirii „certificatul de deces" al *Clipei Siderale.* Dintre vorbitori, între alţii, criticul literar Ion Ciocanu avea să spună că ne putem considera criminali dacă nu putem face nimic pentru ca revista să nu dispară.

Cărți și autori

Neostoita așezare în vreme

Mihai SPORIȘ

O carte nouă se ivește pentru a ne fi de ajutor în truda noastră neîntreruptă pentru cunoaștere. Cunoști autorul, remarcându-l în spațiul public prin ținuta morală și fapta sa frumoasă vizibilă în creația dăruită cu generozitate, dar îți pui imediat câteva întrebări: ce aduce nou?, cui folosește? și, mai ales, cât timp își va menține prospețimea?, într-o literatură specifică – în cazul de față, despre administrație, în general. Pornind de la câteva constatări privind mersul lumii, ca de exemplu cea despre *veșnica mișcare,* cu permanentele modificări de stare, găsim motivația permanentei actualizări, ca o sincronizare a particularității, a specificului, la regula definitorie a *întregului.*

Întregul cel nou, în cucerirea lui pas cu pas, prin milenii, a devenit globul însuși. Procesul de potrivire a mersului unitar pe planetă este globalizarea, prea agresivă, prin viteza cu care se insinuează în noua biologie. Subsidiar acestui proces integrator, pe mai multe paliere, au loc recristalizări în structura intimă a societății tradiționale: politici continentale, federalizări, regionalizări, autonomizări locale etc., toate, în plasa cea mare… a păsărarului mondial. Regula jocului este demult intuită și formulată de mințile geniale: Aristotel, în *Organon,* Francis Bacon, în *Novum Organum* (la aproape două milenii distanță!), Justinian și Napoleon Bonaparte, în fundamentarea normelor juridice, despărțiți de peste un mileniu. Adevărurile celor vechi, conceptualizate și validate de o realitate istorică, s-au rafinat în sisteme de norme, legi, s-au adaptat în structuri, să poată apropia realitatea trăirii de proiecția ideală a principiilor.

Perioada actuală, a începutului de mileniu trei, este cea a spațiului planetar în care comunicarea poate fi nu doar instantanee, ci și într-un asalt al informațiilor de necuprins. Pentru a *cumineca* o informație (cum spune românul!), ea trebuie să devină cunoștință, pentru a o folosi ca normă de viață (inclusiv conduită în spațiul public). Pentru aceasta trebuie să avem la îndemână instrumentul de… decodificare și judecare cu mintea proprie, pe care îl construim, treptat, prin învățare și prin experimentare continuă. *Societatea cunoașterii,* căreia îi aparținem, ne cere imperativ un nou profil socio-cultural, care să-și ia în posesie, în cunoștință de cauză, noua lărgime, fără a renunța la trăirea cu intensitate a locului mărginit efectiv de rădăcina etnică, cu semnul unicității ei spiritual–culturale. Credem că lucrarea lui Ilie Gorjan *Din istoria autorităților administrației publice ale Județului Vâlcea* răspunde acestei necesități.

Importanța cercetării în domeniul administrației în general, într-o perioadă de reconotare, este maximă. „Administrația publică este coloana vertebrală a unei societăți, ea constituie aparatul de gestiune a problemelor publice… Este imaginea cotidiană a puterii”… (Constantin Oprean și colaboratori în *Administrația Publică, consilierul și cetățeanul,* Sibiu 2001). Statul Român, în plină remodelare după instrumentul totalitar experimentat de la 23 August 1944, are nevoie de redefiniri conceptuale, reformări instituționale și de noul profil al *funcționarului public.* Toate acestea sunt comandamente ale revenirii în matca statului de drept, dar și a consonanței noastre europene. Puterile Statului Român, participant la construcția europeană, trebuie să se manifeste unitar. În domeniul juridic observăm calificarea autorului și conștiința că orice cucerire europeană ne poate servi, dacă știm cine suntem, de unde venim, și încotro mergem.

Studiul lui Ilie Gorjan privind istoria administrației publice din județul natal răspunde, dincolo de cuprinderea largă a lumii în general, ca o *coloană vertebrală,* și vecinătății sale afective: Județul Vâlcea.

„A administra înseamnă a acționa neîntrerupt. Nu se obține nimic fără o acțiune, și nu păstrează nimic din momentul în care efortul a încetat, filosofia administrației constând în activitatea ei.” (Constantin Oprean, *op. cit.*). Administrarea, prin reguli și structuri constituite, spune sociologul Traian Herseni, „nu constituie un scop în sine, ea trebuie să servească relațiile sociale în veșnică mișcare. Nici oamenii nu sunt pretutindeni identici. De aceea, a administra nu înseamnă oriunde același lucru. Ceea ce este valabil într-o țară, nu este valabil pentru orice țară.” Pentru *țara vâlcilor* (vezi Eugen Petrescu), cu Râmnicul vechi scaun de județ, Ilie Gorjan restituie generației din scenă o *istorie* necesară, pentru experiențe pățite, singurele în măsură să se impregneze în cortexul individual, în marele creier al mentalului public dintr-un loc dat. Înțelegându-ne moștenirea, cu priceperi și moravuri care au determinat acțiunile istorice cu evenimente tragice și clipe faste, putem să ne mântuim, evitând retrăirea lecțiilor neînsușite.

Autorul constată absența din literatura de specialitate a unei lucrări dedicate evoluției ideilor și principiilor și aplicării lor în viață privind autoritatea publică și alege pentru studiul de caz, nu întâmplător, județul natal, cel cu cea mai veche atestare, cu numele actual, între județele țării.

Cercetător, om de catedră, militar (în cel mai înalt eșalon al jandarmeriei), om de cultură, recomandat de lucrările publicate, Ilie Gorjan înțelege că nu ne putem regăsi *normalitatea* unui drum pierdut abrupt în 23 August 1944 fără a privi cu obiectivitate înapoi și a pune, într-o succesiune firească, pașii devenirii, în mersul lumii moderne, într-o alergare asincronă, defazată în urmă, din cauza prea hulpavelor imperii. Este convins că sincronizarea noastră la valorile europene, prin dificilul proces de integrare, în curs, nu este un proces care depinde doar de voința noastră politică, de altfel explicit formulată, cât mai mult de depășirea unor bariere mentale, cum va fi constatat cândva și Dumitru Drăghicescu. Descrierea, în perspectivă istorică, a drumului parcurs de neamul statornic al acestui pământ, într-un permanent compromis al legii pământului, obicei nescris, dar acceptat tacit, și legea dură a imperiului, poate induce cauzalitatea unui spirit tranzacțional, a neîncrederii în stăpânii vremelnici și în noile reguli, de import. Ostilitatea față de orice regulă nouă, după ce din realitatea prea crudă se observase că între bunele intenții și rezultatul final se interpunea mereu o prăpastie, se manifestă printr-o rezistență acerbă la schimbare. Fățiș suntem de acord cu totul, uneori acceptând superficial, chiar și ceea ce nu ni se potrivește, știind că nu vom atinge obiectivele asumate. Ne declarăm voința, mereu, fără a o pune în acord cu putința, ignorând aproape întotdeauna știința. Știința despre noi înșine, construită credibil, printr-o cercetare riguroasă și apoi dată în procesul de educare–formare, ne poate trezi din starea precară a unei somnolențe prelungite. Când vremurile ne-au fost prielnice s-au recuperat întârzieri remarcabile de la mersul normal al lumii. Dar la schimbarea macazurilor istoriei, soarta celui aflat pe frontierele dintre taberele de conflict, și noi vom fi fost pe liniile de demarcație, era de-a alege între a fi și a nu fi, cu prețul marilor compromisuri.

Din această perspectivă, cercetarea autorului este de maximă utilitate publică. Să ne dumirim de ce suntem așa, ca un reflex dobândit, de atâtea dresaje forțate și nevoia de supraviețuire. Apoi să putem urmări cum și-au făcut loc în practica administrativă principiile înalte și cum și-a construit societatea instituțiile. Lucrarea se adresează studenților, masteranzilor și vine din partea pedagogului, care va fi constatat necesitatea ei în bibliografia suport. Această misiune se vădește și în alte lucrări ale autorului: *Ghid metodic privind pregătirea profesională a cadrelor militare din Jandarmeria Română, Lecția – formă principală de organizare a învățământului militar, Îndrumarul comandantului de subunitate, Comunicarea educațională,* precum și în cursurile universitare *Drept administrativ european, Drept administrativ, Dreptul administrativ în Uniunea Europeană* etc., realizate, unele, în colaborare. Funcționarii publici își pot deslusi în lucrarea de față temeiurile atribuțiilor din fișa postului și semnificarea unor cuvinte-cheie din vocabularul lor profesional. Pot să distingă cum practici curente, acceptate în trecut, au devenit abuzuri azi și sunt imorale: ploconul, cumpărarea demnităților etc. Fiecare instituție de autoritate publică își poate recupera istoria într-o expunere sintetică, cu multe date statistice interesante și cu amprenta marilor personalități care le-au slujit. Câștigat este orice cititor. Cetățean fiind, el află repede, ca dintr-un îndreptar, lucruri indispensabile minimei sale culturi civice.

Lucrarea este un lucru adăugat și se alătură unui imens material documentar. Spiritul ei sintetic respiră multe lucrări, pe care cuprinzătoarea bibliografie și notele de subsol le remarcă. Ghid pentru aprofundarea unor idei, alteori loc de întâlnire a mai multor definiții pentru același concept, cartea lui Ilie Gorjan este și o retrăire afectivă a unor momente cu încărcătura omenescului.

Desprins din modelul naturii, un organ al unui corp funcționând ca un tot unitar are o funcție în slujba vieții. Organul, ca o structură perfecționată perpetuu în mediul său existențial, se arată ca un ceva constituit și își dezvăluie funcționarea prin constituție.

Descrierea funcționării, în memoria lumii, se poate face după îndelunga contemplare și mirare a observatorului. Așa se formulează, în limbajul posibil, legile naturii – incluzînd aici și vocația socială, puterea, ca expresie a poziției în sistem și/sau a dinamismului. Este profitabil ca fiecare generație să-și reinventarieze avutul și să-și precizeze mersul, în cunoștință de cauză, față de toate „puterile” separate între ele, dar în slujba întregului. A putea, a voi și a ști sunt o treime de ființare autentică, în legea viețuirii, indiferent de specificitate. Plasat în cercetarea obiectivă, autorul știe că abstractul este sinteza realității concrete printr-un proces de rafinare îndelungat. Ca să poți accede în cele elaborate cu mintea încă nealfabetizată în cele necesare, este nevoie de răbdarea actului formativ și pedagogia asociată. Este nevoie de experiența personală și ajutorul altor cercetători, din varii domenii. Credem că pentru orizontul întreg, cu cele 360^0, cu 365 de zile, în trecerile cu întoarceri, peste întreg, dar și peste locul anume, este nevoie de privitorii de pretutindeni, dar și de cei aplecați asupra amănuntului.

Lucrarea lui Ilie Gorjan apelează la o bibliografie vastă, cu personalități ale panteonului universal: Platon, Aristotel, Augustin, Toma d'Achino, Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu etc. sau cercetători români recunoscuți: Paul Negulescu, Ion Muraru, Antonie Iorgovan etc. Pentru „studiul de caz” privind județul Vâlcea, izvoarele cercetate pun în evidență cercetării și lucrările lor, evidențiați și cunoscuți ca persoane afirmate în câmpul cultural local: Corneliu Tamaș, Smarand Țană, Gheorghe Dumitrașcu, Ion Soare, Eugen Petrescu, Costea Marinoiu etc. Nu achiesez (ca să folosesc un cuvânt al autorului) la laudele aduse unor istorici – cu *diplome* și lucrări! – pe care i-am deconspirat în public privind angajamentul lor în slujba unei retorici manipulante și cu veninul derizoriului, în detrimentul analizei obiective. Atunci când îi citează, autorul le subliniază contribuția pozitivă, trecând prea ușor peste „sentințele” și „judecățile de valoare”. Da! În Râmnic s-a cântat, *într-un cadru instituțional,* în public, *Deșteaptă-te române!,* ca să dau un singur exemplu din câmpul dezbaterii partizane, în care se consumă multă energie și patimă.

Lucrarea, structurată în opt capitole, pornește de la general spre specific. Definește cuprinzător cuvintele-cheie, insistând asupra semanticii și apariției lor pe scenă, cu abstractizări esențiale: administrație, stat, autoritate, putere, politică, persoană juridică, unitate administrativă, funcțiune publică etc. Valorificând mecanismul cercetării în cronologia procesului istoric, identifică, specific epocii cercetate, între secolele al XIV-lea și mijlocul secolului al XX-lea, starea de fapt, în structura și ființarea ei, evaluabilă în raport cu legitatea procesului general.

→

Cărţi şi autori

Două romane ale unui informatician

Fernando Sancho CAPARRINI

Deşi aceste două romane, ale lui Miguel Ángel Gutiérrez Naranjo [profesor, Universitatea din Sevilla, Spania], spun poveşti complet diferite, iar deosebirile dintre ele sunt mai numeroase decât asemănările, *Esencia* (*Esenţa*) şi *Artífices del Tiempo* (*Meşterii timpului*) au în comun două lucruri fundamentale: acţiunea alertă, care-l captivează pe cititor, şi intenţia de a disemina informaţii ştiinţifice de ultimă oră. În plus, ambele romane îl determină pe cititor să reflecteze asupra unor chestiuni care privesc viaţa de zi cu zi, din puncte de vedere etice şi filosofice.

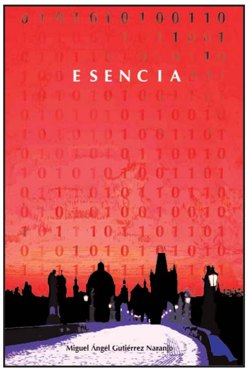
Prima carte, *Esencia* (*Esenţa*) [4], publicată în 2013, ne propune să ne gândim la manipularea ideii de viaţă şi la consecinţele acestei acţiuni. Principala direcţie a acţiunii curge într-un context universitar-academic, iar cele două personaje principale aparţin acestei lumi: un bătrân profesor de matematică şi un doctorand în biologie. Amândoi sunt implicaţi într-o aventură care în mare parte se desfăşoară în timpul unui congres internaţional de biologie care are loc la Praga. Autorul prezintă în opoziţie punctele de vedere diferite ale protagoniştilor, alături de participarea personajelor secundare, punând în discuţie o varietate de aspecte legate de progrese de ultimă oră din biologie, din cercetarea ştiinţifică în general.

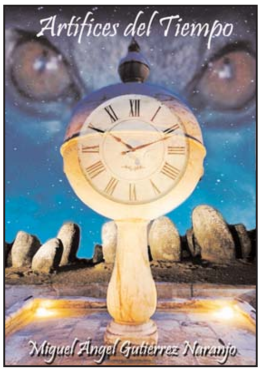
Dintre chestiunile avute în vedere de roman sunt de menţionat competiţia dintre diferitele laboratoare pentru întâietate în obţinerea de rezultate de vârf şi dilema cercetătorilor de a opta pentru finanţare privată, caz în care li se cere să păstreze confidenţialitatea cercetărilor, sau finanţare publică, cu posibilitatea publicării libere a rezultatelor. Cititorul din afara domeniului va fi interesat să afle detalii despre organizarea unui congres şi aspecte mai puţin cunoscute privind cercetările recente asupra sirtuinelor [proteine cu rol în biochimia celulelor] şi controlului telomerilor [fragmente de cromozom] sau despre folosirea creşterii exponenţiale a bacteriilor în vederea rezolvării unor probleme de complexitate computaţională ridicată, dar toate acestea nu sunt decât „sosul" prin care cititorul este condus spre problema centrală: biotehnologia curentă ne permite modificarea informaţiei genetice a celulelor şi crearea de fiinţe artificiale (care nu sunt rezultatul evoluţiei naturale) cu o uşurinţă imposibil de imaginat acum câţiva ani. În faţa acestor progrese, trebuie să ne oprim şi să ne întrebăm: orice lucru care poate fi făcut trebuie şi realmente făcut sau trebuie să ne punem nişte limite în manipularea vieţii?

Subiectul în sine este descris ceţos-aluziv, iar liniile directoare conduc personajele spre acţiuni care seamănă cu cele de tip MacGuffin ale lui Hitchcock [1]. Încă de la primele pagini, cititorul este confruntat cu mistere care-l prind şi-l ţin în suspans până la ultimele pagini ale cărţii. Textul se parcurge alert, lucru favorizat de capitolele scurte, de trecerea de la un personaj la altul şi declanşarea mai multor fire ale acţiunii care se întrepătrund pe măsura avansării romanului. În plus, autorul introduce în fiecare capitol o serie de „cârlige" care sunt clarificate câteva pagini mai departe, când personajele reapar în scenă, într-o manieră care îl împing înainte pe cititor spre rezolvarea situaţiilor rămase suspendate. Remarcabil este faptul că autorul doar schiţează trăsăturile fizice ale personajelor, lăsând imaginaţia cititorului să le completeze portretul – în contrast, depunând un efort considerabil în a descrie în detaliu gândurile sau starea de spirit a acestora.

Romanul este lung, 432 de pagini în estimarea Amazon pentru ediţia Kindle, iar uneori autorul reaminteşte cititorului unele detalii din trecut, lucru nenecesar, deoarece ritmul rapid al acţiunii ne ţine informaţi în fiecare moment. Este o carte alertă, care îl va captiva pe cititor, prin acţiune şi detaliile ştiinţifice, şi-l va invita să-şi pună întrebări asupra limitelor ştiinţei zilelor noastre.

Al doilea roman, *Artífices del Tiempo* (*Meşterii timpului*; se poate spune şi *Artiştii timpului*) [5], a fost publicat la sfârşitul anului 2015. El are în comun cu *Esenţa* genul de acţiune în care investigaţia poliţienească are un rol important, precum şi efortul de a explica publicului larg o serie de probleme cu care se confruntă cercetarea ştiinţifică astăzi, dar

se poate remarca din multe puncte de vedere şi faptul că între cele două romane s-au scurs doi ani. A doua carte pare mai matură, se observă evoluţia autorului. În timp ce capitolele scurte, cu desfăşurare fluentă, alertă, au în continuare prioritate, cu mai multe fire ale intrigii dezvoltându-se în paralel, aparent independent, acţiunile rămase neterminate nu mai sunt la fel de frecvente, cartea prezintă personaje mai adânc conturate, iar romanul ca atare permite mai multe faţete ale lecturii.

Povestea se derulează în oraşul universitar portughez Evora şi în împrejurimile acestuia, unde se împletesc două intrigi principale. Pe de o parte, microuniversul asociat conferinţelor ştiinţifice este prezent din nou – de această dată, având de a face cu o întâlnire dedicată timpului ca subiect de cercetare, ceea ce îi oferă autorului prilejul de a prezenta câteva chestiuni cosmogonice mai mult sau mai puţin standard, cum ar fi relaţia dintre entropie şi săgeata timpului, chrononii sau tahionii. Pe de altă parte, al doilea punct de interes îl reprezintă monumentul druidic (cromleh) aflat la Los Almendres, la aproximativ 15 kilometri de Evora. Cromlehul cu pricina este un monument megalitic constând dintr-o serie de pietre aranjate pe elipse, cu un scop magic-religios. Cel mai cunoscut ansamblu de acest tip este probabil Stonehenge, în Anglia, dar cel de la Evora, fără a fi la fel de spectaculos, este cu mult mai vechi. O serie de evenimente stranii legate de acest cromleh şi de Guadalupe, oraşul unde complexul Los Almendres este situat, constituie punctul de plecare al unei anchete a poliţiei care formează una dintre axele principale ale acţiunii. Dualitatea dintre originea sacră a cromlehului şi abordările ştiinţifice ale conferinţei despre timp este exploatată de-a lungul romanului, cu apariţia unor situaţii şi personaje care ating irealitatea într-o abordare neaşteptată, de tipul celei care a fost numită *Realism magic* [2].

Detaliile sunt tratate cu mare grijă, iar paginile sunt pline de sugestii pentru cititor, care poate urmări povestea fără să bage în seamă aceste „semne cu ochiul", dar el poate degusta cu mai mare plăcere cartea dacă recunoaşte, de exemplu, semnificaţia numelor personajelor în diferite limbi sau alte referinţe mai mult sau mai puţin ascunse în text.

Este de remarcat spargerea abruptă şi impetuoasă a ceea ce s-a numit „al patrulea zid" [3]. Nu avem o carte în raport cu care cititorul este un spectator pasiv sau o poveste care descrie un univers inventat, având menirea de a părea real şi credibil, ci, în acest al doilea roman, personajele se recunosc pe ele însele ca fiind personaje într-o poveste, sunt conştiente că existenţele lor sunt închise într-o carte, ele se simt observate de cititor şi chiar îndrăznesc să-i adreseze solicitări cititorului. Acest artificiu literar îi permite autorului să contureze noi metafore stilistice privind sensul timpului, legând timpul pe care cititorul l-a petrecut parcurgând romanul de timpul şi dinamica internă a personajelor. Din acest punct de vedere, cartea funcţionează ca o hartă cu mai multe straturi, asemănătoare trucurilor cele mai interesante din romanele spaniole baroce din secolul al XVII-lea.

Scopul final al romanului este să elucideze natura timpului, dintr-un punct de vedere obiectiv-ştiinţific, dar şi dintr-un punct de vedere subiectiv, ceea ce ne conduce la a ne autochestiona în privinţa utilizării pe care o dăm timpului nostru. Toate acestea se petrec într-un cadru realist-magic în care autorul ne poartă pe muchie de cuţit, punând încontinuu în discuţie veridicitatea afirmaţiilor ştiinţifice şi a acelor aserţiuni cărora ştiinţa nu le poate oferi o justificare.

Pe scurt, două romane de recomandat, uşor de citit indiferent de audienţă, fără a cere o pregătire ştiinţifică, dar cu calitatea că furnizează prezentări plăcute şi accesibile ale unor aspecte ale cercetării ştiinţifice curente. Două romane de degustat ca atare, în acelaşi timp incitându-ne la a reflecta asupra vieţilor şi timpului nostru.

Referinţe

[1] https://en.wikipedia.org/wiki/MacGuffin
[2] https://en.wikipedia.org/wiki/Magic_realism
[3] https://en.wikipedia.org/wiki/Fourth_wall
[4] Miguel Ángel Gutiérrez Naranjo: *Esencia,* septembrie 2013. Ediţie electronică. Disponibil în spaniolă la http://www.amazon.com/Esencia-Spanish-Edition-Gutiérrez-Naranjo-ebook/dp/B00FB5EGWM; http://www.amazon.es/Esencia-ebook/dp/B00FB5EGWM
[5] Miguel Ángel Gutiérrez Naranjo: *Artífices del Tiempo*, noiembrie 2015. Ediţie electronică. Disponibil în spaniolă la http://www.amazon.com/Artífices-del-Tiempo-Spanish-Edition-ebook/dp/B017Y39X08; http://www.amazon.es/Artífices-Tiempo/dp/B017Y39X08/

Perioada de început a construcţiei statelor româneşti ni se relevă cu savoarea unor lucruri din lada de zestre, cu virtutea lor înaintemergătoare. Acumulările culturale, în ritmicitatea lumii înconjurătoare, defazate temporar, din cauza absenţei gradelor de libertate, se vor realiza în vremurile prielnice, prin eforturile iluministe ale personalităţilor ridicate din neam, ori trăind în vatra neamului. Timpul de transfer dinspre spaţiile cuprinse de modernitate (vezi *valorile... Apusului*) pentru transformare structural-funcţională, spuneam mai sus, ne-a amprentat mentalul, contemplarea pasivă, neîncrederea în interpuşii imperiilor politice şi ecleziastice: domni aserviţi (cum au fost fanarioţii), mitropoliţi, episcopi, căimăcami, guvernatori imperiali (habsburgi şi tarişti), regulamente organice, puteri suverane şi protectoare. Timpul *intermedierii* este un timp (câte secole!) al stagnării şi al capului plecat, al neadecvării cerinţei patriei şi neamului la înnoirea lumii, în primul ei val. Lucrarea surprinde în Capitolele 3 şi 4 această realitate şi zbaterea supravieţuirii în matricea originară. Capitolele 5 şi 6 relevă procesul intens de recuperare şi dezvoltare a *statului român modern,* în perioada lui A.I. Cuza şi a Regatului. Efortul uriaş şi capacitatea unei naţiunii de a-şi împlini un destin istoric se vădeşte şi prin *documentele* citate, din care răzbate fervoarea trăirii cauzei, prin personalităţile providenţiale ale românilor. Perioadei 1940–1944 îi este dedicat Capitolul 7. Perioadă complicată, în care războinicii lumii îi răpesc Statului Român teritoriile, reîntregite cândva cu jertfă de sânge, iar finalul celui de-Al Doilea Război Mondial ne aruncă sub stăpânul roşu al Răsăritului, amputându-ne statul de drept şi distrugându-ne fundamentele cultural-spirituale, pentru a ni se impune, din nou, o politică imperială, străină de nădejdile naţiei.

Capitolul 8, *Jandarmeria vâlceană – file de istoric,* este un dar special, adăugat de vâlceanul nostru din Orleşti, cel ce a slujit Jandarmeria ca general, în eşalonul ei superior, şi, prin prinosul de cunoaştere, se dedică slujirii conştiinţei de neam.

Studiind conţinutul acestei lucrări, să nu uităm truda anilor dedicaţi ei, şi să-l apreciem pe autorul ei, Ilie Gorjan, nu doar general al oştirii, dar şi un remarcabil om de cultură, membru al Uniunii Scriitorilor din România. Românului, vâlcean autentic, celui ce ni se dăruieşte cu un cuvânt de întemeiere, respectul nostru.

Cărți și autori

Iubirea care ține aprinsă flacăra vieții

Octavian CURPAȘ

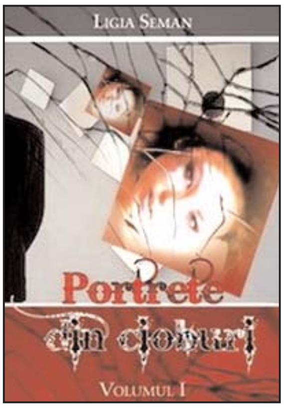
În *Portrete din cioburi,* Ligia Seman reia teme din cărțile sale precedente și compune un roman arborescent, în două volume. Cartea sa este o analiză a eșecului și triumfului în dragoste, o poveste despre convertirea la Dumnezeu, o istorie de familie, dar și fresca unei lumi, a societății românești de dinainte și după Decembrie 1989. În construcția sa, *Portrete din cioburi* îmbină componente de roman creștin, roman de dragoste, de moravuri, politic etc. Romanul poate fi privit și drept unul intelectual.

Ligia Seman este o prozatoare română creștină de valoare. Debutează în anul 1995 cu romanul *Funiile dragostei*, urmat de *Handicapul conștiinței* (1999), *Tragedie și triumf* (2004) și *Domnind peste împrejurările vieții* (2006) – ultima, un volum de eseuri cu adresabilitate feminină, îmbinate cu psihoterapie, propunând soluții biblice. Primele două cărți menționate prezintă, pe lângă experiența creștină a personajelor, și o poveste de iubire bine conturată, care aduce un plus de umanitate și dă o notă romantică narațiunii.

„Dincolo de experiența umană limitată este divinitatea", afirma cândva, scriitoarea. Acest adevăr este exploatat și în *Portrete din cioburi*. Aici, Ligia Seman ne demonstrează cu talent că în labirintul amenințător și plin de tentații înșelătoare al lumii, a rămâne de partea binelui, adevărului și purității reprezintă un act plin de eroism, un test al credinței și loialității față de Dumnezeu. Atât la vârsta adolescenței cât și a maturității, spiritul de compromis ne încearcă continuu, oferindu-ne ocazii de realizare materială, dar sacrificând idealurile înalte ale curăției de suflet, de caracter.

Una dintre temele romanului *Portrete din cioburi* ar putea fi atingerea fericirii prin iubire. Pe parcursul acțiunii, Gabriel, fiul lui Emil, ajunge să repete istoria de viață a tatălui său. Povestea se repetă cu cele două iubiri ale sale, Stela și Isa. Autoarea pune foarte mult accent pe aceste idile, încadrându-le perfect în conjuncturi socio-politice specifice. Experiența trăită de Gabriel cu Stela și Isa ne arată latura realistă a eroului, însă și pe cea sentimentală. Aceste relații îi determină lui Gabriel destinul. Iată cum descrie autoarea lupta sa interioară, alături de Isa. „Când opiul trupului nu mai acționa, în tot mai multe seri, în urma unei beții a cărnii, Gabriel, obosit și nervos, răsuflând lângă ea în întunericul dormitorului – îi scăpa printre degete. Trupul îi era lungit lângă ea, dar sufletul lui se îndepărta de ea, se întorcea mereu spre obsesia lui fixă, spre familia pe care o părăsise. Stătea nemișcat și la început ea credea că doarme, dar apoi a înțeles că ochii lui erau deschiși și realiza la ce se gândește. Era chinuitor gândul că poate nu va mai putea face nimic să-l păstreze."

Personajele principale, Emil și Gabriel, tată și fiu, vor afla în cele din urmă, prin intermediul experiențelor trăite, sensul propriei existențe, dar și sensul existenței lui Dumnezeu. Din cauza acestor experiențe, inclusiv cele amoroase, cei doi își vor schimba, pe măsură ce trece timpul, concepția despre viață, familie și Divinitate. Emil și Gabriel sunt personaje complexe și ocupă poziții înalte în societate. Cei doi sunt capabili de trăiri interioare profunde, devastatoare. Gabriel este tipul omului filosof, contemplativ, un intelectual. „Aluziile lui Gorică la faptul că Gabriel e natural înzestrat pentru a urca în vârful piramidei, urmând pilda tatălui său, care în timpul studenției fusese secretar al Uniunii Tineretului Comunist, mult timp iscară în sufletul băiatului sentimente și gânduri contradictorii."

Credința în Dumnezeu e singura forță pentru supraviețuire. Gabriel, tipul de intelectual care încearcă să se autodepășească, trăiește într-o realitate crudă. „Dorința uriașă din interiorul lui de a-și depăși propria condiție, de a se ridica deasupra oamenilor obișnuiți, se lupta cu aversiunea față de armele care îi erau oferite – fuziunea cu teoriile materialismului dialectic. Nu putea accepta această filosofie în primul rând pentru că ea reprezenta fundația pe care se clădise viața tatălui său. Eșecul acestei vieți îi adusese atâta suferință și frustrare, încât se ferea de orice ar putea prevesti o istorie asemănătoare. În al doilea rând, politica bazată pe această filosofie excludea credința în Dumnezeu, despre care el nu știa prea multe, dar care fusese totuși singura forță care o ajutase pe mama lui să supraviețuiască și să vadă un sens în tot ce îndurase."

Romanul Ligiei Seman poate fi considerat și un roman politic. În paginile cărții, autoarea evocă societatea socialistă văzută prin ochii unor intelectuali, tată și fiu, Emil și Gabriel. Autoarea prezintă moravurile acestei societăți, falsitatea regimului politic. Însă niciodată nu s-a putut inventa o cale sigură de adormire a conștiinței atunci când ai avut ocazia să cunoști chemarea Cuvântului divin. Nu există nici liniște și nici odihnă pentru cei care aleg să lase deoparte frumusețea inocenței de copil al lui Dumnezeu pentru plăcerile și realizările de o clipă ale compromisului și păcatului. Nimic nu se compară cu o conștiință curată față de sine și față de ceea ce este bine și drept, fiindcă indiferent cât de mult suntem mințiți de societatea în mijlocul căreia trăim, totuși Dumnezeu există și noi am fost creați pentru El.

Tema iubirii de Dumnezeu este omniprezentă în carte, ea înglobându-le pe cele amintite mai sus. Iubirea, dragostea de Dumnezeu este singurul lucru care îl ține în viață pe Gabriel. Ea a fost singura care i-a menținut aprinsă flacăra vieții. El nu a încetat niciodată să creadă în Dumnezeu, indiferent de circumstanțe și asta l-a definit ca om. Chiar dragostea sa pentru soție se circumscrie și se realizează ca urmare a dragostei pentru Creator. „Dragostea profundă dintre un bărbat și o femeie, cu siguranță sunt simbolul Celei mai mari opere de Iubire și Răscumpărare, iar reflectarea acestei iubiri în viețile celor din jur o stea veșnică pe firmamentul Universului, deosebită de orice altă stea a lumii acesteia."

În roman, dialogul are un rol foarte bine determinat și foarte important. Autoarea se face ușor înțeleasă și exprimă totul în fraze simple, pe un ton familiar. La fel ca în celelalte romane, și în *Portrete din cioburi* stilul Ligiei Seman este clar și concis. Un alt lucru care o apropie pe autoare de cititorii săi este tonul degajat pe care îl folosește. Limbajul utilizat demonstrează că Ligia Seman este o bună observatoare a realității. Concluzia care se desprinde din roman este că nici negura comunismului, nici tentațiile bunurilor lumești nu pot să stingă dorința după Dumnezeu, care ia naștere atunci când ajungi să cunoști Cuvântul Său. Prețul compromisului este amar și plin de suferință, o cărare care te aruncă în abisul disperării fără întoarcere. Totuși, farmecul iubirii divine se revarsă pe drumul celui ce ajunge să învingă, chiar și în urma multor greșeli, amăgirile unei lumi lipsite de repere morale autentice.

O carte cu o tematică aparte

Ion C. ȘTEFAN

Doamna Aurora Liiceanu este una dintre cele mai interesante scriitoare de analize psihologice, îmbrăcate în straie literare, promovată într-o serie de autor de către Editura Polirom, cu volume precum: *Prin perdea, Rendez-vous cu lumea, Patru femei, patru povești, Viața nu-i croită după calapod, Nici alb, nici negru* și altele. Ultima apariție editorială din anul 2015, *Dragostea cea veche îți șoptește la ureche. Primele iubiri,* trezeste o vie curiozitate cititorilor, în primul rând prin tema aleasă.

Autoarea abordează, de fiecare dată, printr-un dialog interactiv, oscilând între citatul literar și comentariu, subiecte atât de interesante încât volumele îi sunt așteptate cu o justificată curiozitate și emoție, îndeosebi de o anumită categorie de cititori – cei cu o pregătire umanistă superioară. Aceasta se face într-un mod specific, apelând la prezentarea analitică a diferiților scriitori din literatura universală, filosofi și psihologi, care se referă la o problematică similară, față de care Aurora Liiceanu își exprimă punctele sale de vedere, rezultate ale unei fine analize psihologice, cu o competență și la un nivel cel puțin asemănător cu cel al autorilor abordați.

Se realizează astfel o literatură comparativă, o țesătură de imagini și idei, spre o comunicare multiplă și universală, cu reale mijloace de informare pentru cititor și cu o dezvăluire treptată a izvoarelor informative, despre operele celebre, pe tema aleasă.

În aceasta constă adevărata originalitate a scrierilor doamnei Aurora Liiceanu, înfățișându-ne felul cum privesc și descriu în operele lor acest sentiment scriitorii, pe de o parte, și oamenii de știință, pe de altă parte.

Textele din volumul amintit poartă titluri precum: *Prima iubire* și *Scriitorii fac psihologie, psihologii nu prea fac literatură*. În cadrul acestor două mari secțiuni, complementare, autoarea se referă la o serie de teme adiacente, cum ar fi: *Oare este prima iubire? Și ce este iubirea?, Iubirea ambivalentă, dar necesară, Fragilitatea iubirii,* ori, în secțiunea a doua: *Ne-scriitorii despre îndrăgostire și iubire, În căutarea timpului pierdut, Un sociolog vede iubirea ca pe-o revoluție, Îndrăgostirea și iubirea, Iubirea și politica sincerității, Când iubirea dispare, jalea lungă a văduviei* și altele; analizează fenomenul primei îndrăgostiri în câteva opere ale lui Yasunari Kawabata, Marguerite Yourcenar, Anton Cehov, Amos Oz, Vladimir Nabokov și alții, prezentați comparativ. Zonele geografice ale primelor iubiri sunt din spații diferite ale globului pământesc, chiar distanțate între ele, Roma Antică, Tunisia, Turcia, Japonia, Italia, Anglia, America și încă altele. Scriitorii aleși sunt din primul raft al bibliotecilor universale, de un talent deosebit și de-o sensibilitate deosebită. Specific mi se pare și faptul că nu e vorba numai despre iubiri fericite, ci, uneori, despre insuccesul primei iubiri, reluată apoi la maturitate sau bătrânețe. Cartea este astfel alcătuită încât ne dă mereu de gândit, în raport cu propria experiență, cititorul lecturând astfel interactiv. Metodele folosite sunt diferite: fragmente de viață, citate similare din alți autori, pe aceeași temă, într-o măiestrită alăturare, cu un astfel de talent încât nu știi ce să-ți placă mai mult, autorul analizat sau scriitoarea prezentatoare; aceasta presupune o muncă imensă de selecție și adaptare, un efort aparte de-a te sincroniza tu însăți la armoniile de pian ale celor care cântă cu măiestrie pe coardele sufletului. Pare o întrecere cu sine, dar se zărește și ștacheta înaltă pe care ea și-o impune: adică de ce n-ar simți și scrie la fel ca aceste celebrități?

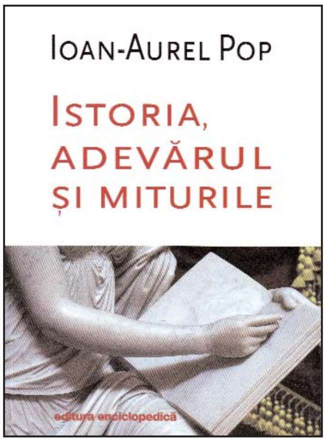
Lecția de istorie

Maria VAIDA

Nicolae Bălcescu afirma odinioară că „istoria este cea dintâi carte a unei nații", iar gânditorii antici spuneau că istoria este „magistra vitae", dar noi nu învățăm adesea nimic din lecțiile istoriei, căzând mereu în aceleași greșeli, ascultând vocile falșilor profeți, cum spune Biblia. Din fericire, cartea recentă a academicianului Ioan-Aurel Pop, intitulată *Istoria, adevărul și miturile, Note de lectură,* Ediția a II-a, Ed. Enciclopedică, București, 2014, vine ca un suflu de aer proaspăt peste marasmele cotidiene ale interpretărilor tendențioase ale istoriei neamului, când istoricii noștri se împart în specialiști și cunoscători, dar nu ezită să-și dea cu părerea despre delicata problemă a națiunii române și a conștiinței naționale a poporului nostru. Iar când această problemă e tratată în mod tendențios chiar de către specialiști, ea găsește rezonanță în rândul tinerilor cercetători, tentați de a căuta *cu sârg fel de fel de mituri românești, cu precădere naționaliste, și dezvoltă teorii în jurul acestora, evidențiind serii întregi de tare reale și imaginare ale poporului român.* Iar acest mod de abordare, preluat de tinerii cercetători ai istoriei, este complet eronat, credem noi, ca și autorul volumului la care facem referire. De aceea, și din respect pentru adevărul istoric, Domnul Ioan-Aurel Pop, o conștiință a neamului românesc, a considerat necesară reeditarea unui volum publicat în 2002, ținând seamă de faptul că *notele de lectură* (cum, cu modestie, își subintitulează volumul) nu au avut același impact asupra publicului cititor și asupra specialiștilor ca lucrarea profesorului Lucian Boia, intitulată *Istorie și mit în conștiința românească,* care a fost republicată periodic, în românește și în alte limbi, în țară și peste hotare. Astfel, lucrarea profesorului Boia a creat emuli, a dat direcții de cercetare, acționând rapid asupra unor tineri entuziaști absolvenți din domeniul istoriei, conducând cercetările lor pe o cale greșită, începându-și cercetările cu studiul elementelor de conștiință, de imaginar, cu istoria contrafăcută, cu mitologia istorică și nu cu cercetarea faptelor efective din trecut, refăcute după tehnicile consacrate și învățate în facultate. Emulii profesorului Boia au creat impresia că istoria noastră e falsă, mincinoasă, plină de mituri, prin urmare, cercetarea ei nu este necesară. Această manieră de a privi istoria așază munca istoricilor de la Herodot încoace, sau în istoriografia românească de la Grigore Ureche încoace, sub semnul inutilității, dar nimeni nu poate fi numit om, dacă nu-și cunoaște înaintașii. Limba și istoria sunt temeliile unei națiuni, iar adevărul istoric nu poate fi reconstituit cu exactitate decât de bunul Dumnezeu, consideră Domnul Ioan-Aurel Pop; specialiștii se pot doar apropia de trecut prin metode specifice, care se aprofundează în facultate, iar Domnia sa îi îndeamnă spre aceasta pe tinerii cercetători, dar și pe lectorii interesați de istoria noastră. Argumentele sale comparative sunt luate din artele plastice, din fizică, geografie sau chimie, abia apoi din istorie. Motivația istoricului Ioan-Aurel Pop nu are neapărat tendințe polemice, dovedește înțelepciune calmă, respect pentru cuvânt, dar și pentru dreptul la exprimare al celuilalt: „A respecta nu este totuna cu a aproba. Respectăm dreptul domnului Boia de a crede și scrie că istoriografia românească este o înșăilare de mituri naționaliste, că istoricii și oamenii de cultură români în general au fost și sunt lași, că tot trecutul nostru este ticălos etc., dar credem cu tărie că, în Cetate, trebuie să fie libere și să se facă auzite și alte voci credibile, cu mijloace similare celor de care dispune autorul citat." (*op. cit.*, pp. XV-XVI)

Volumul se compune dintr-un *Cuvânt înainte la ediția a II-a,* urmat de o *Explicație preliminară,* apoi de *Analiza conținutului,* de *Reflecții finale,* încheindu-se cu un *Indice* de nume, totul desfășurat pe întinderea a 400 de pagini. De la pagina 11 până la pagina 333, autorul nostru analizează temeinic, punct cu punct, cartea profesorului Lucian Boia, aducând contraargumente la opiniile acestuia, susținute logic, dar și cu propriile argumente ale istoricului Boia, care nu o dată se încurcă în afirmații, în mod paradoxal, ajungând la concluzia că până și în științele exacte totul este relativ, cu scopul de a pregăti terenul în vederea tratării istoriei românilor ca mit, ca sumă de mituri. Pentru a contrabalansa falsele argumente, acad. Ioan-Aurel Pop aduce dovezi din cercetările istoricilor străini, referitoare la rolul miturilor în cadrul diferitelor comunități, în mentalul colectiv: Y.-M. Berce, Roger Caillois, Ernst Cassirer, Susanne Citron, N. Cohn, G. Durand, Raoul Girardet, Candido Mendes, Jean Tulard ș.a.

Aplicat și cu argumente lexicale, discursul profesorului clujean devine convingător și captivant, dovedind vasta cultură și spiritul enciclopedic al acestuia, calitățile sale de poliglot, fapt ce-i conferă o perspectivă multiplă asupra surselor și documentelor istorice, studiate direct, în original, nu prin traduceri. Un argument foarte puternic se referă la Mihai Viteazul, istoricul clujean menționând: „Dar Mihai Viteazul nu a fost ales ca simbol al unității naționale din pură întâmplare, numai pentru că unii și-au propus să introducă *imaginarul* în conștiința publică sau în istorie, ci pentru că unele fapte de la 1593-1601 (destul de multe, nu doar alăturarea celor trei țări care aveau să formeze ulterior România), prevestesc sau devin prolog a ceea ce avea să urmeze pe linia unității naționale. Implicit, dacă mitul exprimă un adevăr esențial, cum spune Lucian Boia, înseamnă că el exprimă și neadevăruri. Iată cum, deși își propune programatic să evite tandemul adevăr-neadevăr, autorul nu poate face acest lucru și se contrazice pe sine." (*Idem,* p. 23) Dacă la modul indirect, Lucian Boia afirmă că toți care ar crede în obiectivitatea istoriei ar fi un soi de neocomuniști, sau doar nostalgici, faptul este curios și jignitor, doar se cunoaște că adevărurile istorice se corectează, se primenesc prin noi cercetări, izvoare, interpretări, studii comparative. Mesajul autoritar și xenofob ar veni dinspre miturile naționaliste, afirmă Lucian Boia, dar nu numai acestea au deformat istoria României și nu doar ele sunt vinovate și răspunzătoare pentru profilul inadecvat al conștiinței românești de azi, ne amintește istoricul Ioan-Aurel Pop. Un exemplu în sensul melanjului pe care profesorul Boia îl practică și în alte scrieri eseistice ale domniei sale îl găsim într-o carte mai recentă: „Balcicul este Balcic, tocmai fiindcă peste Balcicul real și transfigurându-l, s-a așezat un Balcic imaginar. Istorie, legendă, cine mai știe unde era adevărul? De fapt, translația spre legendă e un semn bun, un simptom de vitalitate. Rămâne cu noi doar acea parte a trecutului susceptibilă să stârnească imaginația." (Lucian Boia, *Micul paradis al României Mari,* Ed. Humanitas, București, 2014, în chapeau) Poetic spus, dar unde este istoricul și dragostea sa pentru adevăr? Cartea este consolidată cu numeroase imagini ale Reginei Maria la Balcic, dar și cu reprezentări ale picturilor celor care au fost fascinați de locurile magnifice din acest colț de lume. Foarte frumos, iar când afirmă că Regina Maria „Fusese simbolul viu al înfăptuirii României Mari. Cu ea dispărea cea mai puternică și totodată cea mai iubită personalitate a dinastiei" (*Idem,* cap. 16, *Dispariția reginei,* p. 155), înclinăm să credem că profesorul Boia a revenit la sentimente mai bune referitor la unitatea națională și la simbolurile ei...

Argumentele Domnului Ioan-Aurel Pop privind ideea de naționalitate devin și mai credibile atunci când sunt preluate din domeniul istoriei universale, unde face apel la nume de rezonanță, cum ar fi: Michel Mollat, K.F. Werner, Leon C. Tipton, Gordon G. Coulton, Louise R. Loomis, Rosario Romeo, Dimitri Obolenski, Jan N. Moles, Marin Pundeff, Jozsef Pereny, Frantisek Smahel, Johan Huizinga, iar dintre istoricii români îi amintim pe Nicolae Iorga, Gheorghe I. Brătianu, Șerban Papacostea, Ștefan S. Gorovei, Nicolae Bălcescu, Constantin C. Giurescu, Petre P. Panaitescu, Vasile Pârvan, Alexandru D. Xenopol ș.a.

Cât despre marii domnitori ai Moldovei, autorul nostru aduce lămuriri din perspectiva istoricului, iar afirmațiile sale sunt tranșante: „A spune și a scrie că Ștefan cel Mare a închinat țara otomanilor ca și Petru Aron, numai că a făcut-o după un șir de războaie (p. 287), înseamnă fals prin omisiune. Seduși de această neinspirată remarcă a d-lui Boia, autorii unui manual (alternativ) de istorie pentru clasa a XII-a nu au găsit să aducă la cunoștința elevilor despre Ștefan cel Mare decât următoarele: «1457-1504: domnia lui Ștefan cel Mare. După o domnie plină de războaie, voievodul moldovean se închină și el turcilor.» Atât și nimic mai mult!" (*op. cit.,* p. 235)

Acest mod de a macula istoria națională, practicat cu nonșalanță de profesorul Boia, poate avea consecințe grave asupra tinerelor generații, care au nevoie de modele și trebuie să cunoască adevărul despre înaintașii lor, iar acest fapt nu se obține prin falsificări ale istoriei naționale. Strămoșii noștri se răsucesc în morminte văzând acestea, dar mai ales incalculabile sunt daunele pe care ideile otrăvitoare și tendențioase le pot avea asupra minților tinere în formare. Ce să mai spunem despre străinii care citesc traducerile cărții profesorului Boia, cu ce părere vor rămâne despre istoria neamului nostru și despre noi, ca popor?!

Se remarcă în lucrarea Domnului Ioan-Aurel Pop o dragoste caldă pentru neamul său românesc, până la confundarea sa cu destinul acestuia. O carte esențială, expresie a unui studiu doct pe tema istoriei naționale, făcută de unul dintre cei mai elevați intelectuali ai noștri, *o lecție de istorie a neamului, dragi români,* cum ne spunea odinioară profesorul de istorie de la Liceul „Samuil Vulcan", regretatul Constantin Duma-Suceveanu. Cursivitatea și armonia limbajului, finețea observațiilor, calitățile de excelent stilist, documentat fără infatuare, demn fără a fi tendențios, cu respect pentru adevăr, fără exaltare, cumpătat, ca un bun ardelean capabil să ducă un gând până la capăt, iată câteva dintre calitățile scriitorului Ioan–Aurel Pop; iar salutul nostru colegial vine din istorie: *Salve, Magister!* Multe idei pot fi relevate după lectura acestei cărți, care poartă semnătura istoricului Ioan-Aurel Pop, dar vă las bucuria propriilor descoperiri, deoarece merită osteneala, vă asigur.

Pentru un cititor atent, se observă încă o nuanță: cei prezentați trăiesc ei înșiși la vârsta adolescentină despre care scriu, pe când Aurora Liiceanu se afla (în momentul elaborării) la o maturitate înțeleaptă, când putea desprinde o învățătură, pe care s-o răsfrângă apoi, cu generozitate, asupra. Ni se oferă o mare șansă, fiindcă suntem prinși în acest joc al aparențelor, față în față cu esențele evidente, reflectate peste realitatea și profunzimea analitică a sentimentelor general umane, îndemnându-ne să gândim în paralele, adică să alegem și să prețuim, să facem unele raportări la propria noastră primă iubire. De mult n-am mai citit o carte atât de solicitantă.

Mai mult încă: abilitatea sa constructivă constă (parcă recapitulativ) în coincidențele de situații, pe care Aurora Liiceanu ni le prezintă, pentru a putea face unele legături conclusive între ele, la anumite etape și vârste, între autorii analizați inițial (la începutul volumului) și cei care sosesc după, ca o sugestie că, uneori, deși sentimentele pot fi asemănătoare, faptele care le-au dat naștere au fost diferite. Există oare, inițial, o vârstă asemănătoare, a primelor iubiri? – întreabă autoarea, lăsându-vă să vă pronunțați dumneavoastră, chiar pe durata parcurgerii acestui interesant volum.

Vă îndemn, deci, la lectură și de aceea nu v-am dezvăluit toate momentele selectate de autoare, subliniind doar câteva aspecte ale acestei călătorii sentimentale în spațiu și timp.

Cărţi şi autori

Terapie prin poezie

Victoria MILESCU

Lectura cărţii lui Adrian Vizireanu, *O lume de poezie* (Editura eLiteratura, 2016), aduce o stare de confort psihic prin calda umanitate pe care o emană versurile încărcate de iubire, de compasiune faţă de semeni. Poeziile, în formă fixă sau în vers liber, configurează mozaicat o autobiografie lirică, o existenţă bogată, cu sentimente şi experienţe deplin asumate. Unele versuri vorbesc explicit despre profesia sa de medic, cu impactul zilnic al suferinţei, altele impresionează prin dorul de ţara natală, resimţit acut de cel ce lucrează în străinătate, urmărit de amintirile preţioase prin care circulă nostalgia copilăriei, a tinereţii petrecute într-un decor edenic. Plecat de mulţi ani în Germania, unde lucrează ca medic specializat în terapie intensivă la un spital din Bavaria, Adrian Vizireanu, în puţinele sale clipe de tihnă, scrie poezie, încercând să marcheze afectiv semnificaţiile parcursului propriei vieţi. Sunt evocate locurile în care a trăit, particularizate prin elemente geografice, istorice, etnologice. Ilustrativ în acest sens este poemul amplu *Dobrogea*, realizat asemeni unui tablou de Picasso, în care această zonă însorită a tinereţii sale e văzută ca o făptură omenească alcătuită din elementele definitorii ale naţionalităţilor conlocuitoare, distincte, dar congruente într-un ansamblu viu şi pitoresc: „În ochii mari şi migdalaţi/ îţi râd în hohot pescăruşi/ pomeţii-s de tătar săltaţi/ şi buzele din lotci de ruşi/ Seara-n amurg, îţi prinzi în păr/ Ţânţari de aur şi-un cocor./ Cu rogojini întinse-n tindă,/ peste-un năvod lipovenesc,/ adormi sub o albastră grindă/ Iar stele-n nuferi te păzesc."

Cel ce are ca *prietenă* emoţia şi *prieten* stejarul cel bătrân din câmpie se refugiază din când în când în copilăria ca o „fântână a sufletului", în care se cufundă pentru revigorarea forţelor vitale, văzută mai ales ca o „grădină a amintirilor" care-şi trimite prin ani mirosul crud al ierbii, cântecul păsărilor, dar unde se află şi strămoşii. Atmosfera are o puternică amprentă de românism, făcând apel la obiceiuri, tradiţii, nume ori locuri cu o anume rezonanţă: Zamolxe, Sarmisegetuza, Maramureş etc. „Acasă" poate însemna uneori „O ie şi-o faţă de masă". Rememorarea nu are însă nimic tragic, lacrimogen ori vindicativ, dimpotrivă, trecutul reînvie sub o aură de luminoasă duioşie. Dacă trecutul e absolvit, prezentul se confruntă cu trauma diasporei însingurate: „Copaci suntem, cu rădăcinile în vânt,/ Avem pământul doar în gând,/ Seminţe rătăcite-n pietre,/ Cu miezul ne-ncolţit de sete,/ De foamea miriştii cu maci,/ Te uiţi în tine şi doar taci" (...) (*Diaspora*). Luciditatea salvează de la eşec, lamentaţie, sentimentalism şi potenţează capacitatea afectivă. Poeziile de dragoste au senzualitate, voluptate, susţinute fiind de un vibrant sentiment de rezonanţă cu universul, de apartenenţă la eternitate, inspirând imagini pe planuri ample: „O dragoste fierbinte, uranică şi voluptuoasă/ îmi înfăşoară trupul". Iubirea terestră e în consonanţă cu ritmul cosmic: „muzica uranică/ însoţeşte alaiul logodnei timpului cu statornicia". Poetul crede în puterea iubirii, a cuvântului, a binelui, ceea ce nu exclude problematica existenţială, cu dilematicul Eu cine sunt? Răspuns: „Eu, un univers în multivers". Se induce ideea că eternitatea, nemurirea se află în om, cu originea sa misterioasă: „Suntem nemuritori ca timpul". Şi: „Avem o sămânţă venită în noi/ de peste tot şi de nicăieri". Empatizând cu pacienţii, medicul este uneori exasperat de limitele sale în a-i salva, de absurditatea morţii: „Mă simt obosit şi ochii mă dor/ Să văd cum sufletele mor/ Mă simt obosit şi ochii mă dor/ De veghea sufletelor". Astfel că s-a gândit să îşi trateze pacienţii şi cu un alt medicament. Cu poezie. Fie ea tradiţionalistă, modernă, ori chiar postmodernă.

Lecţia de poezie a lui Nichita Stănescu, cu care a băut „din pahare cuvinte/ cu arome multiple, nedefinite", este bine asimilată de autorul nostru, care pare a nu avea complexe de debutant. „Mă întind la umbra inimii tale,/ acoperindu-mi ochii cu bătăile ei./ Pe ţărmul tău,/ întinsă lângă mine, stă vocea ta./ Mă ţine de mână citindu-mi/ o poveste de dragoste interminabilă,/ mă joc cu amurg prin părul tău/ privind răsăritul abandonat în ochii tăi,/ întind orizontul de braţe şi te ating./ Cuvintele se sting,/ vântul nu mai respiră,/ timpul încremeneşte,/ dăruindu-şi eternitatea atingerii" (*Pe malul tău*). Adrian Vizireanu propune ca alternativă la lumea suferinţei, a urâtului, a nedreptăţii, *O lume de poezie*. Poate că poezia nu va salva lumea, dar dacă va însenina puţin un suflet, şi-a îndeplinit menirea.

Semn(al) de carte

Lia-Maria Andreiţă, *Fântâna cu lacrimi,* Editura SemnE, Bucureşti, 2014

O lume plină de eresuri, dar şi de realităţi administrative necruţătoare. O veţi găsi în aceste pagini pe care Lia-Maria Andreiţă vi le înfăţişează aidoma unor inspirate tapiserii, ţesute de data aceasta din cuvinte. (Titus Vîjeu, scriitor).

Fraza doamnei Lia-Maria Andreiţă are o tăietură simplă şi totodată dură, ca de cuţit cu lama foarte bine ascuţită; harul de povestitor este dincolo de orice discuţie – ceea ce ne îndrituieşte să afirmăm că avem în faţă un prozator de excepţie. (Florentin Popescu, scriitor)

Cartea doamnei Lia-Maria Andreiţă rezumă însuşi destinul neamului nostru, cu suişurile şi coborâşurile sale, oferindu-ne o lectură fermecătoare şi emoţionantă de neuitat. (Valeriu Birlan, poet)

Textele anterioare sunt reluate de pe manseta copertei din spate a cărţii:

Lia-Maria Andreiţă, *În umbra sorţii,* roman, Editura SemnE, Bucureşti, 2015

Ion Andreiţă, *Linia lui Dumnezeu,* poezii, eLiteratura, Bucureşti, 2014

Fir cu plumb

Tata-ntre ferestre-aşteaptă
Gol şi singur ca un zeu,
Tata n-o mai ţine dreaptă
Linia lui Dumnezeu

Uită mâna într-o parte,
Cumpănă-n balanţa lunii,
Şi în dans rotund de şoapte
Stinge echilibrul lumii

Tata-i un poem frumos
Şi postum ca o baladă
Peste care maiestuos
Timpu-ntârzie să cadă

Şi tot tace-ntre ferestre
Gol şi singur ca un zeu,
Neştiind cum să mai afle
Linia lui Dumnezeu.

Ion Andreiţă, *Mătura de pelin,* ediţia a II-a, eLiteratura, Bucureşti, 2015

Melancolic şi înţeleptit de trecerea anilor (poetul s-a ivit pe lume acum trei sferturi de veac, la 11 iunie 1939, zi sfântă, de duminică, în a cărei amiază dădu primul strigăt!), Ion Andreiţă a comentat fără ifose „priveliştile şi sentimentele" (cum ar fi spus Geo Bogza) pe care viaţa i le-a scos în cale, operând cu sentinţe lipsite de ostentaţie, probă a sufletului său curat, de copil de ţărani.

În această percepţie pură, nesofisticată, aproape primar-senzorială, a marilor şi fastuoaselor spaţii pe care le-a străbătut, se află şi vigoarea scrisului său. (Titus Vîjeu, la începutul cărţii)

Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*

Este vorba despre o carte masivă, de peste 700 de pagini, apărută în 1898 la Bucureşti, o „operă premiată şi tipărită de Academia Română" – scrie pe contrapagina de gardă a unei ediţii mai noi, publicată de Editura Novitas, Chişinău, în 2001, sub îngrijirea (de fapt, „text îngrijit, studiu introductiv, note, comentarii, indice") lui Ion şi Tatianei Varta. Autorul „închină această lucrare fruntaşului boerimii pământene, marelui patriot basarabean, nemuritorului Alexandru Hasdeu".

Despre autor, în *Oameni cari au fost,* Nicolae Iorga spunea: „Zamfir Arbure reprezintă tipul basarabeanului bun, patriarhal şi înaintat în vederi, gata de luptă şi iubitor de pace, sol al schimbărilor de mâine şi păstrător neclintit al datinii. Cu aceşti oameni s-a ţinut, de fapt, toată vechea Moldovă, cu aceşti blajini neînfricaţi." Şi adăuga, referindu-se la lucrare: „Cartea despre ţara familiei lui este şi până astăzi ce se poate găsi mai deplin, mai sigur şi mai lămurit cu privire la Moldova de peste Prut. Academia Română s-a onorat publicând-o."

Reluăm mai jos primele paragrafe ale *Cuvântului înainte* al ediţiei recente.

Retipărirea voluminoasei monografii a lui Zamfir Arbure, la un secol de la prima ediţie, îşi propune să repună în circuitul ştiinţific şi cultural o lucrare valoroasă, care astăzi lipseşte aproape cu desăvârşire din biblioteci.

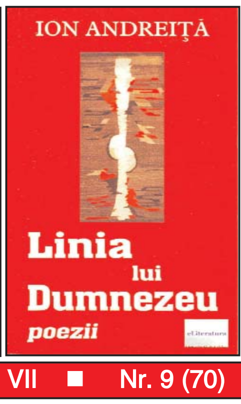
Editarea, în 1898, de către Academia Română, a acestei ample lucrări scrise de un român basarabean şi consacrate Moldovei de la Răsărit de Prut, avea conotaţii multiple. Prin acest gest, cel mai prestigios for ştiinţific al ţării – Academia Română – inaugura o schimbare de opinie în societatea românească de atunci faţă de spinoasa problemă basarabeană, care avea să culmineze, peste numai 20 de ani, cu reintegrarea provinciei dintre Prut şi Nistru în spaţiul căruia îi aparţinuse dintotdeauna.

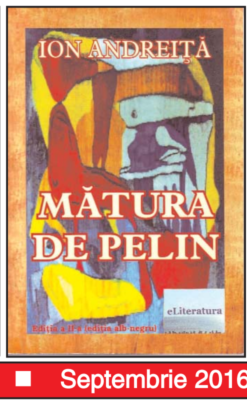
Lucrarea lui Z. Arbure a constituit o importantă sursă de referinţă, din care s-au informat mulţi români din ţară despre realităţile din acest teritoriu înstrăinat timp de mai bine de o sută de ani, în condiţiile în care pentru o parte din populaţia Vechiului Regat provincia de la Est de Prut parcă încetase să mai existe ca o realitate istorică.

Cartea lui Z. Arbure, cu multiplele ei argumente de ordin istoric, etnografic, demografic, venea să spulbere aceste aparenţe şi să demonstreze că un secol de izolare de trunchiul neamului şi de politică de deznaţionalizare şi rusificare nu dăduse roadele scontate de ţarismul rus, în Basarabia populaţia românească continuând să rămână majoritară şi viabilă. Autorul arată că satul basarabean a constituit acea redută de care se spărgeau toate tentativele asimilatoare ale ţarismului, „înghiţind" elementele alogene şi convertindu-le la valorile populaţiei băştinaşe. (...)

Blonda Isolda şi al ei Tristan

Paula ROMANESCU

A fost odată, ca mai mereu în viaţă, o prea-frumoasă fată şi-un mândru cavaler frumos şi el... Că se vor fi înamorat unul de altul de ce ni s-ar părea un lucru nefiresc?

Că s-au văzut şi-apoi nimic pe lume nu li se va fi părut mai minunat decât ochii în care îşi vor fi oglindit sufletul, e că sufletul lor îşi va fi găsit unul în altul jumătatea exactă a întregului care vor fi fost din chiar secunda aceea în care Creatorul a suflat duh peste cea dintâi făptură de lut ca măsură a perfecţiunii.

Numai că pe lume mai sunt şi alţi oameni, iar dacă măcar unul dintre aceştia se află de-a curmezişul celor două suflete pereche, sau dacă vreo lege de care raţiunea inimii nu vrea să ştie le este îndrăgostiţilor oprelişte, iubirea le devine inimii sfâşiere, iar moartea le rămâne singura soluţie.

Cei care le-au cunoscut povestea au transmis-o şi continuă să o transmită din generaţie în generaţie urmaşilor lor, până când lacrima se transformă în cânt.

Dacă despre iubirea dintre Tristan şi Isolda se va vorbi de-a pururi, este fiindcă aceasta face parte dintre acele poveşti de care lumea uită să mai uite.

Aşa au apărut legendele.

Legenda *Isolda şi Tristan* va fi circulat oral prin lumea celtică şi cu mult înainte de veacul al XII-lea, când, poate într-o noapte cu viscol, lângă focul din vatră, vreo bătrână jefuită de vise îi spunea nepotului ei poveşti care nu erau decât amintirile ei despre o iubire neîmplinită din vremea când, tânără fiind, iubise cu disperare un tânăr la care n-ar fi avut dreptul să-şi ridice privirea din considerente care ţineau de nişte legi între care şi a onoarei.

Ce-o mai fi şi onoarea asta, s-or întreba poate niscai recenţi mestecători de gumă? Ce să fie de nu un nepreţuit sentiment pe care unii oameni pun un preţ ce nu se poate plăti decât cu propria viaţă!

Şi de ce n-am crede că acel copil de demult va fi fost chiar viitorul bard Thomas, cel dintâi poet normand care a prins a aşterne în scris povestea minunată auzită de el în copilărie!

A numit-o *Tristan.* Era povestea unui nobil şi viteaz cavaler englez crescut la curtea regelui de Cornwall, Mark, un monarh atât de ocupat cu luptele pentru supremaţie cu irlandezii regelui Donnchadh, încât nu avusese nici măcar timp să se însoare... Iar, când şi-a spus că va fi venit şi pentru el ceasul, sorţii au făcut ca aleasa să fie tocmai blonda Isolda, fiica duşmanului său de moarte, căruia Tristan îi omorâse în luptă fratele, ca mai apoi el, ucigaşul, să fie salvat de la moarte de aceasta cu leacuri doar de ea ştiute care nu erau de fapt decât balsamul iubirii...

S-au despărţit ca să se regăsească mai apoi: el, ca trimis al regelui Mark, s-o aducă la curtea acestuia spre a-i fi mireasă.

Şi Tristan, cavaler pentru care cinstea şi respectul pentru regalul său unchi nu puteau fi puse la îndoială, i-a adus-o. Dar iubirea i-a devastat pe amândoi.

Îndrăgostiţii nu mai puteau rupe lanţul trupurilor lor (Ion Vinea o spune mult mai bine!), *lăsându-le doar gândul drept verigă.*

Asta e toată drama: să nu vrei să-l trădezi pe cel care te-a ocrotit ca un părinte, să nu poţi trăi fără femeia iubită, să nu ignori onoarea şi să nu vezi altă soluţie de a ieşi din acest păienjeniş de patimi decât jertfirea, moartea ca supremă şi irevocabilă mărturie a sufletului că, la altarul imposibilei nuntiri, se poate aduce drept jertfă doar trecătorul trup.

Fuga amanţilor (unde să te ascunzi de lume fără să ţii seama că după *primum vivere,* vine un *deinde* deloc de ignorat!), condamnarea la moarte a lui Tristan de regele său – trădatul, separarea lor, încercarea de a vieţui departe unul de altul, totul n-a servit la nimic.

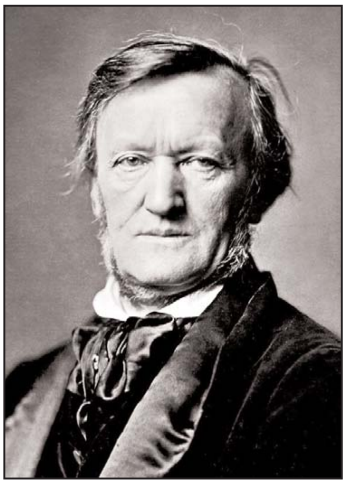
Tristan se va însura chiar cu o altă Isoldă – cea cu mâinile albe, fără să reuşească să-şi stingă jarul iubirii pentru blonda lui Isoldă.

Şi moartea avea să-şi trimită solia. La el mai întâi. Ultima dorinţă – s-o mai vadă o dată pe draga lui dragă.

Regele, cu mintea de pe urmă regăsită, înţelege că iubirea celor doi e mai puternică decât mândria lui, dar, acceptând s-o lase pe Isolda să meargă să-şi întâlnească sufletul pereche, îşi permite o „inocentă" răutate: pânzele corăbiei care urma s-o aducă pe Isolda lângă Tristan muribund aveau culoarea neagră, (con)semn că ea nu era pe vas, deşi era!

Isolda ajunge după stingerea lui Tristan din viaţă, pentru a muri la rându-i lângă el.

Zadarnică părerea de rău a regelui – soţ trădat, cutremurător de frumos gestul Isoldei cea cu mâini albe (albe nu doar că şi le-ar fi spălat precum Pilat din Pont, ci ca simbol al inimii sale curate şi iertătoare) de a-i înmormânta alături unul de altul pe cei doi îndrăgostiţi. Splendidă metafora cu acea tufă de trandafiri care-şi împleteşte „braţele" deasupra mormântului lor.

S-ar spune că povestea de iubire-ură-trădare-onoare-jertfire-moarte nu-i deloc nouă pentru noi, beneficiarii unui timp căruia îi spunem prezent şi care înglobează în el toată experienţa de viaţă a omenirii de când e lumea lume.

Ce alta este povestea de iubire Lancelot-Guinevere din vremea Cavalerilor Mesei Rotunde? Dar cea despre Romeo şi Julieta? Dar povestea ta, tinere de astăzi, care descoperi pentru întâia oară acest negrăit sentiment fără de care inima ta n-ar putea afla ritmul înfloririi în spaţiul cenuşiu şi îmburuienat al vieţii, care nu ştie decât de interdicţii frumos înveşmântate sub platoşă de legi (toate de ne-nţeles): datorie, respect, răzbunare, ură, ascultare, raţiune, politică, religie!...

Prima prelucrare în formă poetică (cea a bardului Thomas din veacul al XII-lea) a legendei celtice despre iubirea dintre Tristan şi Isolda conţinea nu mai puţin de 3000 de octosilabe în maniera cânturilor despre şi de pe la curţile regale.

Am zice că Thomas acesta este un Alecsandri *avant la lettre* dacă ne gândim că bardului de la Mirceşti îi datorează literatura română *Mioriţa* şi *Legenda Mănăstirii Argeşului* – cele două bijuterii ale cântului popular transmis prin vreme de cine mai ştie câte generaţii de anonimi creatori de cânt de prin Carpaţii noştri.

Tot prin veacul al XII-lea, o nouă variantă a aceleiaşi legende (şi tot în 3000 de versuri octosilabice!) mai scrie şi un alt poet, Béroul, în manieră mai realistă şi mai puţin... *curtoază.*

Nu a rămas indiferentă nici Marie de France, prima poetesă din literatura franceză, trăitoare în a doua jumătate a veacului al XII-lea, adaptatoare a fabulelor esopice (*Isopet*) şi a legendelor bretone, între care *Le lay du chevrefeuille – Legenda caprifoiului,* în care transpare „mesajul" poetic din *Tristan şi Isolda.*

Dar nici alte naţii nu s-au lăsat mai prejos:

În Germania, despre *Tristan und Isolde* au scris prin secolul al XIII-lea Ulrik de Turkheim, Henri de Freisburg şi Gottfried de Strasbourg. (Acesta din urmă nu pare nume german? Să nu uităm că Strasburgul şi Alsacia făceau parte de prin anul 855 din Sfântul Imperiu...)

În Anglia, Matthew Arnold, Tennyson, Swinburne (re)scriu şi ei legenda.

În Italia, Gabriele D'Annunzio (1863-1938) ne lasă versiunea lui.

Şi, în sfârşit, legenda iubirii dintre Tristan şi blonda Isolda a ajuns la Wagner!

Dacă *Destinul are grijă să ne pună/ Viaţa-ntr-un scenariu definit,* cum s-a tot spus în poezia lumii, destinul legendelor este poate acela de a străbate veacurile până la întâlnirea cu omul providenţial care să le nemurească prin artă, dându-le măsura întreagă a geniului creator. Iar el, omul acela providenţial, trebuie să fi cunoscut cumva sfâşierea de suflet dintr-o iubire ca o rană vie care, în loc să sângereze, cântă.

Richard Wagner (1813-1883), neliniştitul şi titanicul compozitor german, a trăit, se spune, pe la vârsta de patruzeci şi ceva de ani o mare şi pasională poveste de dragoste pentru Mathilde Wesendonck (1828-1902), o foarte cultivată femeie, un pic scriitoare, un pic poetă (după versurile ei Wagner a compus o suită de cinci lieduri), un pic pianistă, de o frumuseţe serafică, soţia unui industriaş în domeniul mătăsii.

Pentru acesta, iubirea nu intra neapărat în calculele lui privind rentabilizarea afacerilor... Sau, poate, cine mai ştie ce dramă va fi fost şi pentru el simulacrul de iubire a aceleia pe care şi-o alesese de soţie şi cât de dureros i s-o fi părut jocul de-a ignorarea unei realităţi care făcea deliciul bârfitorilor de profesie din saloanele protipendadei artistico-financiare a vremii!

El avea grijă ca Mathildei sale să nu-i lipsească cele mai fine mătăsuri în care să-şi înveşmânte trupul fragil de nouă Isoldă. Ba era foarte atent să-i pună la dispoziţie şi compozitorului Wagner, prietenul lor mereu strâmtorat (pentru că nu înţelegea de ce ar fi trebuit să ducă o existenţă la limita meschinei *aurea mediocritas!*), nu doar arginţii necesari pentru pâinea cea de toate zilele şi pentru cele ce ţineau de muzica lui, dar şi o vilă în apropierea lor.

În zilele de vizită în familia lui Otto şi Mathilde Wesendonk (adică zilnic!), Wagner şi Mathilde se străduiau să afişeze o biată politeţe pe care privirile lor o anulau, incendiind cu laserul iubirii distanţa convenţională care-i separa. Dar mai erau şi nopţile insuportabile, când dragostea îi contopea doar în vis într-o singură fiinţă, făcându-i să uite cum c-ar mai fi sub cer şi alte făpturi. Raţiunea le rămânea infinită povară şi n-o puteau nesocoti. Cum să iubeşti trădând? Cum să iubeşti fără a răni sufletul celui care nu are nicio vină că este chiar la locul lui statornicit de legile omeneşti! Cum să ignori legile onoarei? Cum să trăieşti fără iubirea vieţii tale!

Wagner era la rândul său căsătorit de aproape 20 de ani cu Minna Planer, cântăreaţă la opera din Magdeburg, unde el era dirijor. Au fost ani de mari insuccese şi neajunsuri financiare, dar şi de răvăşiri sufleteşti. Soţia lui cunoştea foarte bine gustul lacrimilor şi înţelegea că nici lui nu-i era uşor.

După ce a demisionat de la opera din Magdeburg, a dirijat la Riga vreo trei ani, plecând şi de aici, ca să scape de hărţuiala necontenită a cămătarilor de la care împrumutase bani, la Londra mai întâi, apoi la Paris, unde se va vedea obligat să împlinească diferite munci care nu prea aveau tangenţă cu muzica... Nu ştim exact dacă va fi fost nevoit să spele şi ceva blide pe la vreun restaurant, cum avea să facă hobiteanul Constantin înainte de a deveni *Brâncuşi...* Ştim însă că la Paris avea să-i cunoască pe Heine, Liszt, Berlioz, să-şi finalizeze opera istorică *Rienzi* şi, deopotrivă, *Olandezul zburător* (*Der fliegende Holländer*).

Triumful cu opera *Rienzi* n-a întârziat să apară. *Vasul Fantomă* însă a... eşuat.

Compune *Tannhäuser, Lohengrin* şi *Maeştrii cântăreţi din Nürnberg.*

Cherchez la femme

Prins de ideile revoluţionare care bântuiau prin Europa anilor '40 din veacul al XIX-lea, ia parte activă la luptele din primăvara anului 1849 de la Dresda, este în pericol de a fi arestat (Nicolae Bălcescu al nostru este exilat în Italia!), se refugiază la Weimar pe lângă Liszt. Frumoasa fiică a acestuia, Cosima, îl priveşte cu ochii ei mari cât inima...

Pleacă şi de aici, părăsind Germania, cu un ocol pe la Paris, înainte de a se stabili pentru mai bine de un deceniu la Zurich, de unde face dese sejururi prin Londra, Paris, Veneţia.

Citeşte filosofie. Feuerbach şi Schopenhauer aveau să-i influenţeze întreaga creaţie de mai apoi, muzica şi poezia devenind pentru el de nedespărţit în drama ca măsură a conflictului dintre om şi propriul lui destin. Tetralogia *Der Ring des Nibelungen* (*Inelul Nibelungilor*) este chiar rodul muzical al filosofiei cu care se familiarizase.

Şi, ca drama existenţei să-i fie bine pecetluită în suflet, iubirii fierbinţi şi deznădăjduite dintre el şi Mathilde Wesendonck, variantă modernă a legendei lui Tristan şi Isolda, au hotărât ei după grele încercări să-i pună capăt, devastaţi sufleteşte, spre a respecta în felul lor codul onoarei... Despărţirea lor – tot un fel de moarte!

Marele câştig, pentru zestrea muzicală a lumii – opera *Tristan şi Isolda,* pe care Wagner i-a dedicat-o Mathildei.

În 1861, Richard Wagner s-a despărţit oficial de Minna.

Rătăcitul prin landul raţiunii, regele Ludovic al II-lea de Bavaria, wagnerian împătimit care-şi făcuse din compozitor idol, îi este aproape şi îi promovează opera, ajutându-l să monteze la opera din München *Vasul fantomă, Tannhäuser* şi *Tristan,* sub conducerea muzicală a lui H. von Bulow, căsătorit cu Cosima cea cu ochii mari cât inima ei... îndrăgostită de Wagner!

Drept mulţumire (!), Wagner i-a furat-o lui Bulow pe Cosima, fiica lui Liszt şi a contesei Marie d'Agoult, unica fată dintre cei trei copii (recunoscuţi, fiindcă ar mai fi, se spune, de pus la socoteală şi Carol Davila, întemeietorul Şcolii de Medicină şi Farmacie din România!) ai acestui cuplu despre care Europa acelei vremi bârfea mai ceva decât cumetrele din satul meu despre vesela iubeaţă Ioana văduva...

Scandal, fuga lui (cu atâtea *fugi* care mai de care mai repezi, putea aspira şi la un titlu de campion mondial...) prin Elveţia, Italia, Franţa, se opreşte la Triebschen pe malul lacului Celor Patru Cantoane, unde, în 1865, în sfârşit, l-a (re)găsit şi Cosima, despărţită de acum oficial de Bulow, spre a nu-l mai părăsi niciodată.

I-a dăruit trei copii – Isolde, Eva şi Siegfied (1869-1930) – viitor compozitor, dirijor, director al Festivalului Muzical „Richard Wagner" care se desfăşoară an de an în lunile iulie-august la Bayreuth.

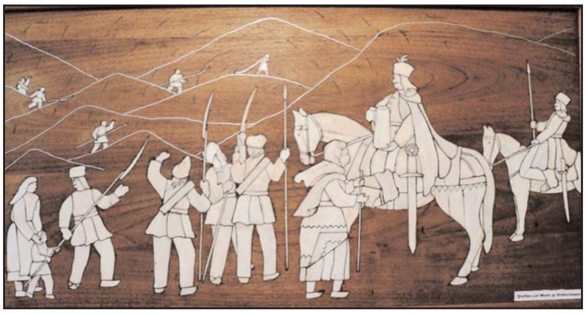
Au fost anii cei mai aşezaţi şi cei mai rodnici din viaţa lui Wagner. Poate că şi inima lui îşi găsise în sfârşit echilibrul.

Cosima Wagner a ştiut ce-a vrut de la viaţă, a ştiut ce-i trebuia cu adevărat celui ales de ea şi iubirea ei i-a fost acestuia reazim, împlinire, îndemn.

Dar Cosima nu era Mathilde – Isolda lui, de care viaţa şi convenţiile sociale l-au împiedicat să şi-o facă legiuită consoartă.

Graţie lui Ludovic al II-lea, el a lucrat fără sâcâitoarele constrângeri materiale de care au avut parte mai toţi artiştii vremilor şi a pus în scenă *Aurul Rhinului* şi *Walkyria.* Tot în perioada aceea şi-a dictat autobiografía, *Mein Leben,* Cosima fiindu-i scrib şi tot ea asigurându-i postum (în 1911) publicarea lucrării!

Şi-a descoperit totodată şi vocaţia de pamfletar, denunţând prin scrisul său metehnele statului capitalist şi militarist (şi erau destule şi pe atunci,

ca şi azi, ca şi dintotdeauna!), ale clerului, ale materialismului, pledând pentru „puritatea" rasei germane – teză preluată şi „îmbogăţită" până la exacerbare de nazişti înainte şi în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, că până astăzi Wagner este considerat, ilogic, în concepţia unora, drept nazist.

Mai avea un vis: Să aibă un teatru al său unde să-şi poată reprezenta *Tetralogia* după placul lui. Şi visul i s-a împlinit!

Prin donaţiile substanţiale ale lui Ludovic al II-lea, la care s-au adăgat fondurile realizate prin subscripţie publică internaţională, la Bayreuth a început în 1872 faimoasa construcţie *Festspielhaus – Sală a Festivalului,* cu originala dispunere a scenei imense fără fosa orchestrei care să o separe de sală, orchestra rămânând invizibilă, undeva sub scenă.

Inaugurarea teatrului a avut loc în 1876. Participau la fastuoasa reprezentare a operei wagneriene Wilhelm I, împăratul Germaniei, şi regele Bavariei...

S-ar spune că muzicianul obţinuse totul de la viaţă.

Şi viaţa lui dădea semne că se apropie de asfinţit. Cântecul de lebădă i-a fost opera *Parsifal* (1882). Moartea avea să-l ajungă un an mai târziu, în Italia, la Veneţia.

Mathilde a lăsat prin testament ca scrisorile primite de ea de la Wagner să fie publicate cândva, cu acordul membrilor familiei acestuia. Au fost.

Ludovic al II-lea, din ce în ce mai „pierdut" în hăţişul lumilor de muzici şi poveşti, ar fi vrut să construiască pentru fiecare legendă germană înveşmântată în muzică de Wagner câte un castel. Bani ar fi găsit el destui în regatul său... Aşa au fost ridicate castele de o fantastică arhitectură ca Linderhof, Neuschwanstein, Herremshiemsee, Hohenschwangau...

Numai că ministrul de Finanţe al regatului a dispus... internarea regelui la castelul Berg, unde acesta avea să moară curând înecat, împreună cu medicul său, în împrejurări rămase neelucidate încă.

De căsătorie nu vrusese să audă, lui îi erau de ajuns muzica şi castelele. Statutul de rege i s-a părut util câtă vreme avea acces nelimitat la finanţele coroanei.

După ce miniştrii săi au pus piciorul în prag, Ludovic al II-lea de Wittesbach (sau de Bavaria) i-a trecut unchiului său Leopold prerogativele regale, izolându-se de nebunia puterii în nebunia lui... adevărată. Fratele său Othon era deja internat de ceva vreme...

În 1912, nepotul său de unchi, Ludovic al III-lea de Wittelsbach, devine rege, fiind obligat să abdice când cu revoluţia din 1918, de care fuseseră cuprinse mai toate popoarele care se cam săturaseră de „binefacerile" imperiilor...

La Bayreuht a ajuns înainte de Primul Război Mondial şi marea stea a dansului care a fost irlandeza Isadora Duncan. În felul ei cu totul original, ea a interpretat *Tanhäuser, Inelul Nibelungilor, Parsifal.*

Cosima Wagner a mărturisit că nicio altă interpretare după muzica lui Richard al ei nu a fost mai tulburătoare şi mai perfectă decât dansul Isadorei.

Într-o altă seară, într-un cadru foarte select, ca pentru un ritual de taină mare, în grădina vilei Wahnfried, chiar la mormântul lui Richard Wagner, Isadora a interpretat *Moartea Isoldei.*

Niciodată moartea nu fu mai frumoasă…

De ce am făcut o mai amplă prezentare lui Wagner decât frumoasei legende de dragoste şi moarte *Tristan şi Isolda?* Pentru a vă lăsa întreagă bucuria de a o citi aşa cum au ticluit-o poeţii de demult, de a o asculta aşa cum ne-a lăsat-o marele compozitor din veacul al XIX-lea, de a o repovesti la rândul vostru într-o nouă variantă, pentru că rostul legendelor nu-i decât acela de a ne limpezi sufletul în ape de poveste, făcându-l să renască într-o iubire ca nici o alta pe lume.

Şi-abia atunci vom înţelege sensul adânc al zicerii aceleia pe care ne-a lăsat-o drept sacră moştenire de suflet Apostolul Pavel: *De n-ai iubire, nimic nu ai!*

Lacrima Anei

Gabriela Melinescu s-a născut la 16 august 1942, la Bucureşti, unde urmează şi liceul, Institutul Pedagogic, apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română, pe care o absolvă în 1967. Debutează cu poezie la *Luceafărul,* în 1959, şi în volum cu *Ceremonie de iarnă,* în 1965. Colaborează la mai multe reviste, este redactor la *Femeia* şi *Luceafărul* (1967-1975), apoi se stabileşte în Suedia. A publicat poezie, romane, reportaje, cărţi pentru copii, în limba română şi în suedeză. Este şi pictor, gravor, desenator, cu expoziţii personale în Suedia şi Elveţia.

Dintre cărţile publicate: *Fiinţele abstracte* (1966), *Interiorul legii* (1968), *Bobinocarii* (1969), *Catargul cu două corăbii* (1969), *Boala de origine divină* (1970), *Jurământul de sărăcie, castitate şi supunere* (1972), *Îngânarea lumii* (1972), *12 revelaţii* (1974), *Împotriva celui drag* (1975) – iar în anii următori mai multe cărţi în suedeză, unele traduse în ultimele decenii şi în româneşte.

Poemul alăturat este reluat din volumul *Ceremonie de iarnă,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1965.

Ana-a lui Manole

Melodic numele ţi-l spun
şi mă despart de mine să-l aud.
Doar Phryne a rămas nemuritoare,
statuie de zăpadă şi de Sud.
Asemeni lucrurilor din închipuire,
poate eşti timpul lunecat în flori
căruia pământu-nduioşat i-a dat
de nimenea ştiutele culori.

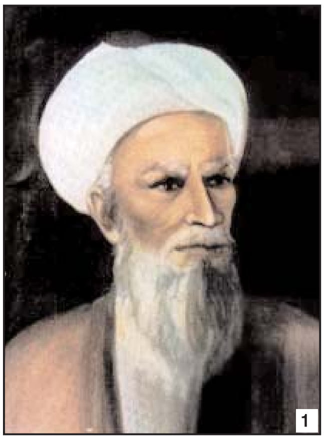
Dar ai fugit mâhnită din statui,
tu, Ană-a lui Manole, minunată,
şi printre oameni eu îţi văd
ochii căprui şi speriaţi de fată.
Căci eu iubesc pereţii casei mele
cum cinstea armelor bărbaţii din Elada.
Ninge pe trupul tău, pe trupul meu,
mă arde şi te mistuie zăpada.

Știința în vechea Persie (II)

Ion PĂTRAȘCU

Analele de istorie ne asigură că știința persană s-a afirmat, în primul rând, prin medicină. La începuturi era vorba mai mult de vraci și tămăduitori. Tratarea empirică a bolilor revenea unor preoți din casta magilor, numiți și vrăjitori, care descifrau semnele bolilor și pregăteau băuturi rituale (inclusiv acea haomă halucinogenă), care puteau apăra de anumite afecțiuni. Este evident că, în acele vremuri îndepărtate, religia era un puternic suport mental și practic al medicinei. Mărturie stau unele principii zoroastriene, găsite în cartea de căpătâi a cultului, *Avesta*. Pe atunci, nu se putea concepe medicina fără adorarea zeilor, cu precădere a lui Ahura Mazda, cu cele trei comandamente ale lui: *gândul bun, vorba bună, fapta bună.* Printre referirile la medicină din *Avesta* este și cerința ca medicul să țină seama de lupta continuă între bine și rău, între suflet și trup, sănătate și boală, durere și lipsa durerii, de reflexele umane etc. Bolnavul era îndemnat să învingă răul prin posturi și rugăciuni, prin lupta contra minciunii, injustiției și pornirilor impure, prin austeritate, disciplină și rigoare.

1

2

Chiar înainte de secolul al IV-lea î.Hr., în societatea persană bine așezată, destul de avansată, se acorda o mare atenție igienei personale, sănătății publice și prevenirii îmbolnăvirilor. Un accent deosebit era pus pe medicina naturistă și pe remediile simple. Dintr-o carte zoroastriană s-a păstrat un text, conform căruia, în vastul Imperiu Persan *există mii de plante medicinale, create de Ahura Mazda (Duhul Binelui), pentru a preveni miile de boli aduse de Ahriman (Duhul Răului).* La acestea, un medic persan al antichității mai adaugă un concept interesant: *sănătatea bună este rezultatul unei doze corecte de elemente ale umorului, iar boala rezultă din excesul sau deficitul acestora.* Este de apreciat faptul că, încă din secolul al IV-lea î.Hr., medicii persani erau organizați, ca și grecii, în trei corporații: cei care foloseau cuțitul (chirurgii), cei care tratau cu ajutorul plantelor (medicii propriu-ziși) și cei care vindecau prin cuvânt (magicienii și vrăjitorii). Toți, însă, se bucurau de onorarii stabilite prin lege.

Un capitol strălucit din istoria medicinei persane a fost scris de celebra *Școală medicală de la Gundishapur,* care aparține celor patru secole de glorie ale epocii sasanide, începută în anul 226 d.Hr. și încheiată odată cu cucerirea arabă din anul 651. În contul regelui Shapur I (?242-272) istoria trece marea sa victorie împotriva trupelor romane și luarea ca prizonier a împăratului Valerian (premieră absolută a epocii). În timpul domniei lui și a regelui Shapur II (308-379) școala medicală amintită dobândește treptat statutul de Universitate (prima din lume), fiind numită și Academie. Între timp, și orașul Gundishapur crește în importanță, devenind capitala Imperiului Sasanid.

Prin secolul IV d.Hr., instituția respectivă, acel spital-facultate, devenise cel mai vechi centru medical cunoscut vreodată, unde studenții făceau practică pe pacienți, pe toată durata studiilor, desigur, sub supravegherea medicilor. Centrul avea și una dintre cele mai mari biblioteci ale timpului, cu cca 400.000 de volume. Pe lângă actul medical și cel educațional, se asigura traducerea unor texte indiene de astronomie, astrologie, matematică și medicină, precum și a unor texte chinezești de medicină naturistă și religie. Centrul era cunoscut și sub numele de *Orașul lui Hipocrat.*

Acolo, puteau fi întâlniți în permanență savanți din India, China și Grecia. Toate acestea se întâmplau în ceea ce se cunoaște drept *Epoca de Aur* a Imperiului Sasanid. La faima acestui centru a contribuit, în mare măsură, și regele Khosrow I (531-579), prin construirea unui *Observator astronomic* și a unei *Scoli a științelor,* unde erau predate anatomia, medicina, stomatologia, astronomia, matematica, filosofia, arta militară, arhitectura, agricultura și irigațiile. Tot el a organizat și primul simpozion medical din lume (în anul 550), unde s-au reunit sute de medici și reprezentanți religioși din diverse țări. Din acele timpuri ființează și prima instituție care se ocupa de treburile medicilor, nu doar de cele administrative, dar și de cele privind testarea lor și acordarea titlurilor academice. Învățământul medical, dublat de practica în spital, asigura specialiști de înaltă clasă chiar și pentru *Casa Înțelepciunii* de la Bagdad. În analele Universității Cambridge, se aprecia că Academia de la Gundishapur a fost *cel mai important centru medical al lumii vechi.*

După cucerirea arabă, Universitatea din Gundishapur a mai funcționat câteva secole cu statutul de *Institut musulman de învățământ superior.* Ocupația arabă a adus schimbări majore, nu doar pe plan statal, dar a impus și o nouă religie, o nouă limbă, cea arabă, pentru știința și cultura din perimetrul vastului Imperiu Arab. Se știe, însă, că oamenii deșertului, arabii, au intrat în marea istorie având cunoștințe rudimentare nu doar în domeniile cultural-științifice, dar și în administrarea imperiului. Așa că, dacă astăzi se poate vorbi de faptul că lumea musulmană a excelat în medicină și că a existat chiar și un Secol de Aur al islamului, aceasta se datorează într-o măsură definitorie contribuției oamenilor de știință din teritoriile periferice ale Califatului arab, cu precădere a savanților persani. Dintre aceștia, o influență majoră au avut enciclopediștii precum *Zakariyya Al-Razi* (latinizat în Rhazes sau Rasis; Fig. 1) și *Abu Ali Ibn-Sina* (Avicenna pentru europeni; Fig. 2). Ei sunt primii care au introdus metode științifice în medicină, cum ar fi disecția, autopsia și diverse teste clinice.

Savantul Zakariyya Al-Razi (854-925) a rămas în istoria omenirii ca unul dintre cei mai originali medici musulmani și mai prolifici autori de tratate de specialitate (cca 237). Pionier al medicinei tradiționale, el recomanda folosirea unor remedii simple și a unei medicații sănătoase. Supranumit și *doctorul doctorilor,* Al-Razi a ajuns chiar în fruntea unui celebru spital din Bagdad. Era apreciat, în egală măsură, ca profesor și ca medic la patul bolnavilor, cărora le era devotat, indiferent dacă erau bogați sau săraci. Doctorul Al-Razi a făcut prima descriere exactă a varicelei și a variolei. Tot el este considerat părintele pediatriei și un pionier în oftalmologie. Era un savant total, unul dintre celebrii enciclopediști persani. Dovadă este și lucrarea sa *Kitab al-Hawi* (în 24 de volume), care încorporează toate cunoștințele medicale ale epocii sale. Traduse în limba latină, lucrările lui au avut o influență profundă asupra educației medicale din Europa. Prin el, lumea arabă a intrat în posesia cunoștințelor grecești de medicină pe care, la rândul ei, le-a transmis Europei prin școala de traduceri de la Toledo (Spania).

Știința persană l-a dat și pe **Avicenna** (980-1037), enciclopedistul care îl întruchipa pe intelectualul universal al Evului Mediu, pe unul dintre cele mai impresionante genii din istoria umanității. Pentru întreaga civilizație musulmană, el a fost cel mai mare savant, care are contribuții de vârf în toate domeniile de care s-a ocupat: medicină internă și chirurgie, fiziologie, chimie, alchimie, geografie, astronomie, psihologie, filosofie, gramatică, poezie și muzică. Avicenna a fost un copil superdotat: la numai 10 ani învățase Coranul pe de rost; la 14 ani își depășea profesorii în cunoștințe; la 18 ani învățase deja tot ceea ce exista atunci sub formă de cunoștințe scrise; înainte de majorat el citise *Metafizica* lui Aristotel de 40 de ori și o memorase cuvânt cu cuvânt, fiind considerat drept *discipolul lui Aristotel,* sau *Al treilea Aristotel.* I se mai spunea și *Floarea culturii arabe, Principele medicilor.* El face parte dintre acei pionieri care au pus bazele științifice ale aventurii cunoașterii umane.

La vârsta majoratului, el se considera un medic iscusit, tratându-și primii pacienți gratuit. De fapt, banii nu-l interesau. El s-a trezit cu o sumă importantă de bani după ce l-a vindecat de colici pe emirul în serviciul căruia se afla. Avicenna a refuzat banii, în schimbul accesului la biblioteca și arhivele emirului. Pentru asemenea performanțe medicale, el a ajuns chiar vizir (azi, prim-ministru), însă ceva nu a mers și a făcut cunoștință cu închisoarea. Însă, colicii emirului au revenit și i-au redat nu doar libertatea, ci și funcția.

Avicenna era un *medic călător,* practicând meseria în mai multe orașe, printre care Hamadan și Isfahan, unde intra în serviciul unor emiri. Era, însă, o fire nu doar dinamică, dar și rebelă de multe ori. La sfatul prietenilor de a se mai potoli, el răspundea constant: *prefer o viață scurtă și bogată, în locul uneia lungi și mărginite.* De aceea, nu este mai puțin adevărat că multe călătorii ale lui erau silite, fiind persecutat pentru convingerile sale religioase, respectiv șiite.

Medicul Avicenna era convins că poți stăpâni un caz medical numai dacă știi bine cauzele care provoacă afecțiunile și bolile. Ca bun cunoscător al metodelor medicale tradiționale ale egiptenilor, indienilor, grecilor, chinezilor și tibetanilor, era și el adeptul luării în calcul a legăturii dintre suflet, corp și boală, a temperamentelor umane, a energiei vitale, precum și a asemănărilor dintre structurile corporale, anatomice și fiziologice ale omului. El aprecia că, în afara unor diferențe superficiale, toate aceste sisteme se confruntau cu aceleași realități. Ca adept al vindecării naturiste, el i-a influențat ulterior și pe fondatorii homeopatiei. Sesizând relația strânsă dintre emoții și condiția fizică, el a intuit rolul fizic și psihologic al muzicii asupra pacienților. Avicenna are reputația de a fi diagnosticat *boala dragostei,* pornind de la cazul unui prinț persan pentru care medicii s-au declarat neputincioși. Preluând cazul, el a constatat că pulsul tânărului prinț se accelera doar la auzul numelui iubitei sale. Atunci, medicul Avicenna a prescris remediul corect: unirea suferindului cu iubita.

Marele savant persan a lăsat o operă monumentală, care încorpora aproape toate aspectele cunoașterii umane din vremea sa. Dintre cele cca 300 de lucrări, în limbile arabă și persană, *Canonul medicinei* este de departe cea mai importantă și mai influentă la nivel planetar. Lucrarea, în cinci volume (un milion de cuvinte), era considerată o adevărată *Biblie medicală* sau, după cum consemnează *Enciclopedia Britanică, cea mai importantă carte din istoria medicinei, scrisă vreodată în Orient sau Occident.* Este cartea care a fost editată de 15 ori în secolul al XV-lea și de 20 de ori în cel de al XVI-lea, constituindu-se timp de 600 de ani în manualul de bază al multor școli de medicină și spitale din Europa. Valoarea cărții constă tocmai în geniul lui Avicenna, în capacitatea lui de a distila și sintetiza toate cunoștințele medicale din vremea sa. Să mai amintim și *Cartea vindecării sufletului,* o altă lucrare de referință, în care Avicenna face un inventar, adică o sinteză a cunoștințelor greco-arabe, cu referi concrete la științele filosofice, științele umane, științele pure, aplicate și ale naturii, științele astronomiei și cele ale economiei.

La curtea epigramei

Caragiale și epigrama (II)

Elis RÂPEANU

Printre colaboratorii *Moftului Român,* se numără și V.A. Urechiă, care, într-o conferință ținută la Ateneu, combate „șarlatanismul în medicină“. Atins, pe atunci binecunoscutul farmacist Popini („Cine nu-l cunoaște pe Popini – inventatorul Salvadentului român?“) trimite o scrisoare de protest, cu o epigramă pe adresa lui V.A. Urechiă. Cum acesta colabora și la *Revista nouă* a lui Hasdeu, catrenul (publicat în numărul 6, 1893) se referă la „perechea“ Hasdeu-Urechiă:

Istorică pereche –
Așa prieteni zic și eu!
Urechiă jură-ntr-un Hasdeu
Hasdeu într-o ureche!

În numărul din 11 noiembrie 1901, apare o epigramă amuzantă, semnată de Negrea, pe o temă frecventă în epigramistica românească:

Guță, arhitect de case,
Umblă foarte încântat,
Umblă beat de fericire,
Umblă pur și simplu beat
Că nevasta l-a lăsat.

Interesantă, pentru epigramă, este disputa apărută între Caragiale și Teleor (Țața). Numărul 2 al revistei din 8 aprilie 1902, publică „daravela” despre epigrama pe tema „de jos te vezi atât de mic”, publicată în numărul anterior, semnată de Teleor-Țața și adresată unui burghez parvenit:

E lucru natural,
Iubitul meu amic:
Cu cât te-nalți mai sus,
Cu-atât te văz mai mic.

Or, *Evenimentul* din Iași, care ia imediat atitudine, afirmă că, printre epigramele domnului Cuza, „scrise mai demult /…/ e una aproape le fel cu a Țaței” și o citează:

Te-ai înălțat atât de sus,
Iubitul meu amic,
Încât să nu te miri de-mi pari,
De jos, atât de mic.

La *Moftul Român* au sosit și alte scrisori din țară pe aceeași temă. N-au lipsit nici înțepăturile epigramatice la adresa lui Teleor:

Precum scânteia licărește,
De zgândărești oleacă spuza,
Oricine-ar zgândări găsește
Sub Teleor pe A.C. Cuza.

sau:

Teleor, dragă țățică,
Te prinsei, mânca-ți-ai muza,
Și nu cu ocaua mică,
Ci cu ocaua lui Cuza.

În urma apelului făcut la Teleor, care e rugat să spună adevărul, revista care găzduise epigrama cu pricina publică următoarele rânduri: „Țața, cu mult sânge rece, ne-a răspuns că este dinastic și nici n-a fost cuzist, că nici nu vrea să știe că a existat vreodată un domn Cuza. – Bine, toate astea sunt frumoase, cum le spui D-ta, dar orișicum, pentru cititorii noștri ar trebui să avem o scuză! – Cine, se sCuză, se A.C.Cuză! răspunse țața impenetrabil.”

Publicarea acestor rânduri a umbrit oarecum relația cu Teleor, care-l atacă pe Caragiale în *Secolul XX: Lui I.L. Caragiale*

Și după ce pe la Regie
Fuseși atâta timp mai mare,
Este păcat să-ți zică lumea
Că n-ai și tu nițică sare.

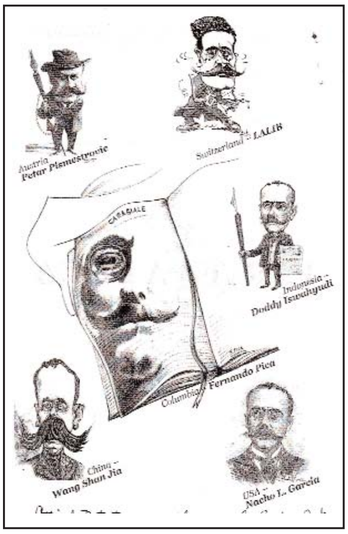
Aceluiasi:

P-acest „Moft Român” ce-odată
Făcea onoare astei nații,
A început de la o vreme
Să-l redacteze abonații.

Cele două epigrame sunt urmate, în numărul de a doua zi, de alta mai răutăcioasă, cum spune Caragiale: *Tot lui I.L. Caragiale*

Ai fost funcționar cinstit
Tu, la Regie, cât îmi pare,
Căci văd că nu ai profitat
Nici de tutun și nici de sare.

Totul este relatat în *Moftul Român*, seria a II-a, nr. 3, 15 aprilie 1901, unde citim următoarele: „Cu toată mâhnirea ce simt că amicul meu d. Teleor nu-mi găsește niciun pic de sare, tot am o mângâiere văzându-l cum recunoaște că am fost cinstit și n-am profitat de sare străină. Ca semn de recunoștință, dar, mă simt dator a-i dedica aceste epigrame:

Că n-am destulă sare-a mea,
Te rog, amice,-a mă sCuza,
Dar c-aș fura-o altuia
Nu cred că poți a m-A Cuza.

Nu zic… Poate că n-am haz,
Dar, te rog, admite-mi scuza,
Scumpe-amice,-n orice caz,
Eu sunt eu și nu sunt Cuza.”

Apoi, în nr. 4 al *Moftului Român,* se adresează din nou cititorilor care au urmărit „procesul-literar” CAZU-CUZA, făcându-le cunoscut că, tocmai când „amicul Teleor era amenințat să fie osândit de Tribunalul republicei literelor”, în același *Evenimentul* din Iași, sare să-l apere un avocat nou, care-și bazează pledoaria pe această judecată simplă: „Teleor nu poate fi nici acuzat, necum osândit, că ar fi răpit bunul d-lui Cuza. Pentru ce? Pentru cuvântul simplu că acel bun nu era al d-lui Cuza. Poate cineva răpi de la cineva ceea ce acest cineva nu are? Sau dacă acest cineva are acel ceva fără să fie al lui, atunci opinia publică trebuie să osândească mai întâi pe acel cineva care a răpit acel ceva de la altcineva… Prin urmare, să lăsăm deocamdată, onor Curte, pe Teleor și să regulăm pe Domnul Cuza.” Apoi prezintă Curții următorul document: *Neamțul* (*Fliegende Blaetter*, de acum 16 ani)

S-arate cât e dumnealui de mare,
Pe scară vrea să urce un pitic
Și, ah!... de-ar ști, dar bietul habar n-are:
La înălțime-arată și mai mic! [trad. Elis R.]

Pe pagina *Moftului Român*, apar epigrama lui Cuza din 1886, despre care Caragiale specificase, în nr. 3, că „se găsește în toate antologiile didactice”, și epigrama lui Teleor. „Avocatul” așază epigrama neamțului între cele două – a lui Cuza și a lui Teleor – și își încheie astfel pledoaria: „Putem zice, Onor Curte, punând pe Cuza de o parte și pe Teleor de alta, iar pe neamțul la mijloc, că bietul neamț șade răstignit ca Domnul Christos între doi epigramiști români”. Așa se încheie această dispută care a avut un mare răsunet în epocă.

Prezentul ne rezervă însă o altă surpriză: în antologia epigramei germane *Deutsche Epigramme aus fünf Jahrhunderten* (1965), aflăm că ideea aparține, de fapt, lui Friedrich von Logau (1604-1655) din secolul XVII. Iat-o, tradusă de Florea Ștefănescu: *Parvenitului*

Un înțelept a spus
De cel ce-i de nimic:
Cu cât e dus mai sus,
De jos îl vezi mai mic.

Preocupat de venituri și datorii – domeniu care s-a dovedit păgubos pentru cel înzestrat de Dumnezeu cu harul scriitoricesc, Caragiale adaptează la această temă următoarea epigramă a lui Radu D. Rosetti, adresată lui Brătianu și apărută în *Cronicele lui Max 1886*, pagina 311:

Când e lună veche,
N-aud de-o ureche;
Când e lună nouă,
N-aud de-amândouă.

Iată epigrama lui Caragiale, cu o motivație clară:

Pentru-o datorie veche,
Ești fudul de o ureche;
Pentru-o datorie nouă
Ești fudul de amândouă!

Merită menționată și următoarea terțină adresată *Unui amic înecat în datorii:*

Ești mâncat de cămătari
Cum e lemnul vechi de cari
Și țara de prinți coțcari.

O țintă predilectă a atacurilor sale este prostia. Ca și Alecsandri, care scria: *Privind fără-ncetare/ Prostia omenească/ De lung urât cuprinsă,/ Eternitatea cască,* Nenea Iancu afirmă: *Proștii mor, dar prostia e nemuritoare.* Și, dacă rămasă individuală, poate fi considerată o slăbiciune caracteristică omului, când e colectivă, devine dăunătoare. Se declară preocupat, mai ales, de prostia manifestată acut în zona politicului, pe care o înfierează în piesele și în publicațiile sale. În anul 1885, pornind de la un articol scris de Fr. Paulhan, „Despre prostie la om”, publicat în *Revue politique et littéraire,* Caragiale, în consens cu acesta, consideră că prostia este „mai mult un chip de a înțelege rău, decât a nu înțelege deloc și, mai adesea, ea se manifestă prin pretenție”. În epigrama *Unui filosof pleșuv*, citată data trecută, își îndreaptă ironia sarcastică spre o astfel de pretenție, care „ne lovește prin contrastul între ceea ce ni se anunță și ceea ce ni se dă în adevăr”.

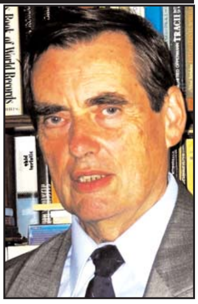
→

Influența lui în Europa a fost atât de mare, încât a dat naștere unui adevărat avicennism latin. Filosoful René Descartes a fost printre primii gânditori moderni care au fost influențați de ilustrul spirit al lui Avicenna. Pentru statura sa științifică monumentală, Dante Alighieri i-a rezervat lui Avicenna un loc de cinste în *Divina Commedia:* în *anticamera Raiului,* alături de Vergiliu, Averroes, Horațiu, Ovidiu, Socrate, Platon și, desigur, Saladin, celebrul conducător al musulmanilor împotriva cruciaților.

În România, Avicenna are un loc bine definit în literatura de specialitate și nu numai. Aici aș menționa doar câteva lucrări de prezentare a vastei opere a savantului persan, publicate în ultimii zece ani. Încep cu *Cartea definițiilor,* o traducere din limba arabă, studii și bibliografie de arabistul George Grigore (2012). Apoi, din seria impresionantă de lucrări traduse de un alt arabist, Grete Tartler, să reținem doar *Înțeleptul singuratic* (2006) și *Viața lui Abu Ali Ibn-Sina (Avicenna*) (2012). Unele dintre acestea pot fi găsite în Colecția Bibliotecii Medievale a Editurii Polirom din Iași.

De acest om de știință pluridisciplinar ne despărțim aici, deși ar mai fi multe de admirat în opera lui poetică și filosofică, obiect de studiu perpetuu pentru iranieni și orientaliști. Pe noi, însă, ne presează timpul. Trebuie să ajungem și *pe aleea marilor poeți persani.*

Proiectele SETI

Dan D. FARCAȘ

La începutul secolului trecut, majoritatea oamenilor de știință erau convinși că în Univers există și alte civilizații, probabil mai avansate decât noi, și că aceste civilizații au mari probleme în a se întâlni, ori de a ajunge pe planeta noastră, datorită dificultăților ridicate de călătoriile cosmice. În consecință, și-au spus atunci, negreșit ei trebuie să comunice prin unde radio, care era cel mai nou și mai spectaculos mijloc de comunicare al acelor vremuri.

Nikola Tesla propusese, încă în 1896, efectuarea unor experimente de ascultare a Cosmosului (mai exact, a planetei Marte) prin radio. El a și avut impresia că a recepționat ceva în 1899, dar nu a convins. Pe 21-23 august 1924, când Marte era mai aproape de Pământ decât oricând într-un secol, în Statele Unite a fost lansată „Ziua națională de tăcere radio”, în care, timp de 36 de ore, toate emițătoarele și-au întrerupt programul, câte cinci minute la fiecare oră. Un receptor radio al marinei a fost ridicat la 3 kilometri deasupra solului, cu ajutorul unui dirijabil, încercând să capteze semnale nepământene. S-a asigurat și concursul criptografului șef al armatei Statelor Unite, pentru eventualitatea că ar fi trebuit descifrate potențialele mesaje marțiene. În aceeași perioadă, încercări asemănătoare a efectuat și Guglielmo Marconi, la bordul iahtului său „Elettra”. Se spune că au fost captate astfel niște semnale inexplicabile, care însă nu s-au mai repetat.

Problema ascultării radio a Cosmosului a fost reluată într-un faimos articol publicat în 1959, în revista *Nature,* de Giuseppe Cocconi și Philip Morrison, articol de care am mai amintit într-un episod anterior. Ei au sugerat că ascultarea ar trebui făcută cu ajutorul radiotelescoapelor, adăugând că cel mai probabil semnalele de la alte civilizații vor veni pe banda de frecvență de 1420,405 MHz, caracteristică emisiei radio a hidrogenului neutru, elementul cel mai comun în Univers, frecvență aflată, în același timp, și într-o fereastră cu bruiaj minim.

Primul program de „ascultare”, numit „OZMA”, pe această frecvență, s-a realizat în perioada aprilie-iulie 1960, de astronomul Frank Drake de la Universitatea Cornell (Ithaca, New York), cu radiotelescopul cu diametrul de 26 de metri, de la observatorul Green Bank (Virginia de Vest). Acesta a fost îndreptat spre cele mai apropiate două stele asemănătoare Soarelui: Epsilon Eridani și Tau Ceti. Dar nu s-a recepționat nimic special.

Tot Drake a convocat apoi, în 1961, la Green Bank, o întâlnire cu zece specialiști, pentru a discuta problema comunicațiilor cu alte civilizații. Așa cum am mai avut prilejul să amintesc aici, cu această ocazie, el și-a prezentat faimoasa ecuație, care-i poartă de atunci numele, formulă menită să estimeze cam câte civilizații, cu care s-ar putea comunica pe calea undelor radio, ar exista în galaxia noastră.

Au urmat apoi numeroase alte încercări similare, majoritatea americane sau sovietice (Nikolai Kardașev, V.A. Troițki). S-au recepționat în decursul anilor câteva semnale promițătoare, dar fie că acestora li s-a găsit o explicație obișnuită, fie ele au fost neconcludente și nu s-au mai repetat. De pildă, la 15 august 1977, la un observator de lângă Columbus (Ohio) s-a recepționat, dinspre constelația Săgetătorului, un semnal de 30 de ori mai puternic decât zgomotul de fond înconjurător, pe o bandă de frecvență mai îngustă decât a oricărui emițător pământean. Semnalul s-a activat și s-a oprit de câteva ori, dispărând apoi pentru totdeauna. Semnale inexplicabile, dar nerepetate, s-au recepționat și în anii 1980-1981, la observatorul din Arecibo (Puerto Rico), dotat cu o antenă capabilă să detecteze un radar militar îndreptat spre noi de la o distanță de 60 de ani-lumină (!).

S-a mai avansat, la un moment dat, ideea că civilizațiile dornice să comunice vor fi instalat niște faruri sau balize cosmice care să emită permanent, mii de ani, în toate direcțiile, anunțând prezența lor. În 1967 s-au recepționat, din câteva locuri ale Galaxiei, semnale radio

pulsând extrem de rapid. S-a crezut o clipă că s-au descoperit astfel de „faruri”, dar la puțin timp după aceea s-au găsit explicațiile naturale (rotirea unor stele neutronice), aceste surse fiind numite azi „pulsari”.

Până în anii nouăzeci, investigațiile s-au concretizat prin circa șaizeci de proiecte de căutare radio a inteligențelor extraterestre, în cel puțin șase țări. Ele au fost denumite cu termenul generic de „Căutarea inteligențelor Extraterestre” sau, în englezește: *Search for Extraterrestrial Intelligences* (SETI). Proiectele SETI au devenit treptat tot mai organizate și chiar instituționalizate.

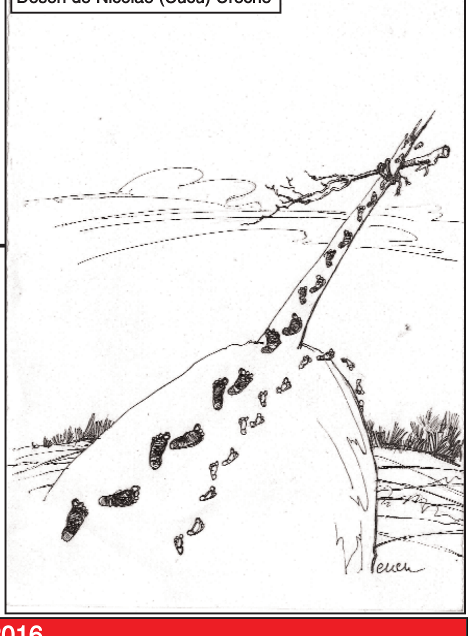
Volumul potențial de date este covârșitor, pe măsură ce au fost luate în considerare și alte frecvențe, ca și stele aflate tot mai adânc în depărtările galaxiei. De aceea, semnalele recepționate prin radiotelescop au fost prelucrate pe calculator, prin programe din ce în ce mai evoluate, capabile să sesizeze eventuale emisii cu caracter repetitiv și să elimine automat pe cele de proveniență pământeană. După un timp, s-a făcut apel inclusiv la voluntari, care au oferit timpi de prelucrare pe propriile calculatoare, folosindu-se tehnici de calcul distribuit, prin rețeaua internet sau rețele proprii. În locul radiotelescoapelor de mari dimensiuni, scumpe și greu de manevrat, în ultimul timp se preferă construcția unor rețele dedicate, din zeci de antene parabolice (de regulă comerciale, fiecare de circa 6 metri diametru) lucrând simultan. Un exemplu este *Allen Telescope Array* (ATA), aflat la 470 km nord-est de San Francisco. Metoda poate elimina și o bună parte dintre semnalele parazite.

Începând din 1984, coordonarea eforturilor în acest sens s-a făcut mai ales prin Institutul SETI, din orașul Mountain View, California, o organizație non-profit care a beneficiat de participarea unui mare număr de oameni de știință, între care Carl Sagan, Jil Tarter, Seth Shostak etc. Institutul a avut colaborări cu NASA și a beneficiat de sponsorizări, inclusiv de stat, până în 1993, după care s-a sprijinit mai ales pe finanțări private.

Din păcate, în ciuda celor peste 55 de ani de căutări, rezultatele sunt mult mai mult decât modeste, ca să nu zicem inexistente. În ultimul timp s-au ridicat din ce în ce mai multe voci care cereau și alternative. Seth Shostak a recunoscut că radioul nu este singura modalitate de a căuta inteligențe cosmice, dar rămâne cea mai ieftină și cea mai promițătoare în acest moment. Au început astfel și căutări de semnale luminoase intermitente, eventual laser, în spectrul vizibil sau în infraroșu. Dar, din păcate, lumina dispare pe distanțe mai scurte decât undele radio...

O altă posibilitate, deși încă inaccesibilă tehnologiilor de care dispunem, ar fi scanarea atmosferei unor exoplanete căutând în ea urme de viață și de inteligență. Shostak a notat că e complicat, existând multe emisii nenaturale de examinat. Un alt indicator – mai spunea Shostak – ar putea fi căldura degajată în exces, de pildă, de un număr mare de mașinării. Din păcate, la ora actuală, omenirea poate detecta emisiile infraroșii anormale doar în cantități uriașe, cum ar fi o stea strălucitoare dintr-o galaxie.

(Va urma)

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

Contaminat de atmosfera vremii, când se practicau șaradele și alte jocuri de cuvinte asemănătoare, Caragiale îl satirizează pe un jucător de cărți (*clubman*), într-un catren rămas celebru:

La cărți, c-un as, ești asasin,
Cu spada-n luptă, spadasin,
Dar, fără spadă, fără as,
Tu singur spune: Ce-ai rămas?

De sub condeiul marelui umorist au țâșnit și epigrame cu tentă picantă: *Unei tinere:*

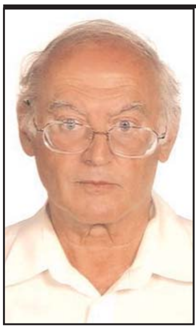
Când erai micuță,-n școală,
Mi-era drag să fiu școlar;
Azi, când tobă ești de carte,
Zău, m-aș prinde toboșar!

Unui senator:

Cănit? Și crezi că ăsta-i chipul
Să-ntinerești într-adevăr?
Ca Venerii să-i fii discipul,
Mai va ceva, pe lângă păr!

Prin creațiile sale epigramatice, Caragiale – un umorist complet – scoate în relief virtuțile catrenului cu poantă. El se dedică epigramei ca oricărui produs literar ce stă sub semnul umorului, al „moftului“, al ironiei, al satirei, al sarcasmului. Deși scrie încruntat lucrurile cele mai hazlii, după cum spunea Barbu Lăzăreanu, el își varsă pojarul ironiei, nu apa de trandafiri a glumei dulcegi. Raportată la întreaga sa operă, putem afirma, în spiritul său, că epigrama e o bijuterie cu diamant, purtată pe degetul mic al literaturii.

Orizont SF

Rememorări disparate

Mircea OPRIȚĂ

Paul Diaconescu este un autor cu manifestări efemere în anii '60 din secolul al XX-lea, părând la un moment dat suficient de interesat de SF încât să intervină în dezbaterea de idei lansată în epocă asupra genului, printr-un articol publicat în *Contemporanul,* nr. 3 din 1958. Opiniile formulate în *Utopie lirică* nu sunt ale unui critic profesionist, ci simple constatări de amator, care avea la dispoziție, pentru comentarii, doar textele mediocre publicate de *Colecția „Povestiri științifico-fantastice"* în primii săi ani de apariție. Lipsește, aici, tehnicismul îngust al altor comentatori din epocă (Max Solomon, I.M. Ștefan, Ovidiu Râureanu), însă articolul rămâne la nivelul unor generalități comune. („A răspunde la asemenea întrebări nu e suficient să imaginezi, să profetizezi o ipotetică sau plauzibilă dezvoltare a științei și tehnicii. E nevoie de o previziune a dezvoltării întregii lumi, sub toate aspectele ei.") Povestiri ca *Marea experiență* de Mircea Naumescu și *Astrida* de Mircea Brateș sunt atacate pe seama ideilor lor științifice, considerate aberante, în vreme ce Mircea Brateș, cu *Ghidul din lună,* e criticat pentru literaturizare. Ideea autorului este că, asemeni utopiilor clasice, utopiile SF nu trebuie să-și piardă „lirismul", ceea ce e iarăși exagerat, întrucât nici *Cetatea soarelui,* nici *Nebuloasa din Andromeda* a lui Efremov (exemplele din articol) nu sunt construcții lirice.

Ca prozator, îl cunoaștem din broșura pe care i-o rezervă Adrian Rogoz în *Colecția „Povestiri Științifico-fantastice"* (nr. 234, din 15 august 1964). Autorul publică acolo trei povestiri pe subiecte de circulație în epocă, marcate vizibil de clișeele anticipației noastre relansate după cel de-Al Doilea Război Mondial: optimismul utopic și fermitatea ideologică, chiar dacă nu condusă, aceasta din urmă, până la rezultate catastrofale. *Sentimentalul* prezintă un robot capabil de manifestări afective, care oferă o garoafă persoanelor de care s-a „îndrăgostit". Tema era tratată, cam tot pe atunci, și de Gheorghe Săsărman, în schița *Răsăritul lunii,* dar Paul Diaconescu preferă să deconspire în manifestările de gingășie ale creaturii mecanice o glumă a „marelui Dunăreanu", savant genial și astronaut implicat în primul zbor intergalactic. *Poetul Think-R 407* abordează o idee SF pe care ulterior o va trata în glumă Victor Kernbach (în *Trubadurul 0114 XK 1,3*). Data aceasta, Diaconescu e cel ce-și pierde umorul, lăsându-și personajul să transforme o mașină gânditoare, campată la Muzeul spiritului uman, dintr-un instrument de supraveghere electronică prin citirea gândurilor, agreat de capitaliștii de odinioară, într-un proslăvitor în versuri al umanismului cosmic victorios. Anticipația aceasta preferă, așadar, să producă versificări plicticoase, dar „pe linie", distanțându-se cu dezgust tocmai de situațiile care i-ar fi dat dramatism și culoare și pe care Think-R 407 era capabil să le genereze în societatea precomunistă:

„Mulți oameni nu se mai priveau în ochi, ci cercetau pe furiș aparatul minuscul ascuns în buzunar, sărutările iubitei erau verificate în același fel, părinții nu mai aveau încredere în privirile limpezi ale copiilor.

Erau oameni care considerau că numai astfel pot fi siguri pe semenii lor, fără să-și dea seama că, de fapt, nu erau siguri tocmai pe ei înșiși, devenind sclavii însingurați ai acelui aparat primitiv."

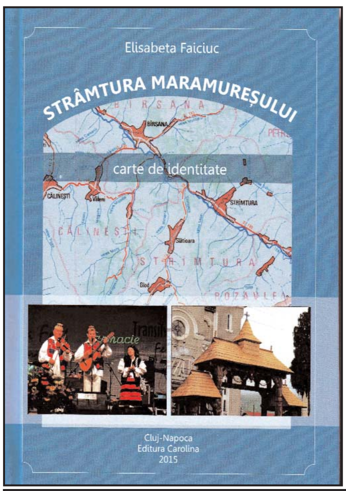
Moralizarea sentimental-ideologică va funcționa însă și „pe invers", în *Cum am învins moartea,* unde mai greșesc și oamenii viitorului luminos. Astfel, naratorul își închipuie că imortalitatea merită să fie cucerită prin realizările tehnice strălucite (precum ideea unor oameni-rază, care să circule la infinit prin Univers cu bagajul lor intelectual și spiritual condensat în fotoni), când, de fapt, supraviețuirea ar fi deja atinsă, cum spune un personaj, prin faptul că „aparținem Viitorului prin ceea ce dăruim Prezentului". Motivele SF sunt puse astfel în serviciul unei literaturi în care morala bunului-simț și sofistica poetizată merg mână în mână.

Fantastic Magazin s-a editat în condiții artizanale în 1981, de Cenaclul de Anticipație din Iași, devenit ulterior „Quasar", și este *de facto* primul almanah SF românesc (apare înaintea mai cunoscutului *Almanah Anticipația*). Acestei priorități remarcabile i se adaugă originalitatea de a fi fost multă vreme singurul almanah neoficial de la noi. Altele vor fi concepute și publicate de reviste culturale cu o certă notorietate (*România literară, Contemporanul, Convorbiri literare, Steaua* ș.a.), de revistele de popularizare științifică (*Știință și tehnică, Magazin*), de asociații ale scriitorilor, sau – cum e situația volumelor *Condinf* – de instituții județene cu profil politehnic, controlate de stat. În plus, trebuie menționat faptul că în toate aceste almanahuri oficiale, cu excepția *Almanahului Anticipația*, SF-ul ocupă doar o secvență printre alte compartimente de interes specific sau de profil estival. Dedicat integral anticipației, *Fantastic Magazin* a apărut, însă, exclusiv ca o creație a fandomului, lucrare inițiată, montată și multiplicată prin mijloace relativ rudimentare. Cu textele bătute la mașină, cu titlurile și ilustrația inserate în pagină manual, multiplicat la xerox în tiraj restrâns, caietul nu este, totuși, un fanzin, din cel puțin trei motive. Primul ține de dimensiuni: are nu mai puțin de 180 de pagini format A4, față de cele câteva file ale unei reviste cenacliere obișnuite. În al doilea rând, deși inițiativa a pornit și s-a concretizat efectiv în redacția cenaclului ieșean, ea a recoltat și colaborări din alte cenacluri existente în epocă, așa cum avea să procedeze, în fond, și *Almanahul Anticipația* nu peste mult timp. În fine, structurarea volumului – pe secțiuni de SF, fantastic și literatură în manieră avangardistă, cu compartimente rezervate articolelor științifice, aventurii critice a genului și materialelor distractive, de coloratură – urmează, de asemenea, compoziția mai bogată a unui almanah.

Conducerea redacției se distribuie între Doru Pruteanu (redactor-șef), George Ceaușu (redactor-șef adjunct), Dan Merișca (secretar de redacție), aceștia sprijinindu-se pe o echipă din care mai fac parte Sorin Antohi, Radu Gavrilescu, Lucian Merișca, Sorin Simion, Cătălin Bordeianu și Cristian Ostafi.

Printre colaboratorii autohtoni din *Fantastic Magazin* figurează Lucian Merișca, George Ceaușu, Leonard Oprea, Alexandru Ungureanu (cu proză), Doru Pruteanu și Dan Petrescu (cu eseu critic), George Aaron, Radu Gavrilescu, Grigore Bejenaru și Marina Nicolaev (cu materiale de grafică). Există și traduceri din Fredric Brown, Isaac Asimov, Jean-Pierre Andrevon, Damon Knight, Jacques Bergier și Iuli Kagarlițki (ultimului publicându-i-se prefața volumului *Ce este literatura științifico-fantastică?*). Almanahul datorează mult energiei și inteligenței practice a lui Dan Merișca, autor și al complicatei tehnoredactări pe care o presupunea executarea volumului cu mijloace tehnice precare. În concepția redacțională, inițiativa din 1981 urma să fie continuată, întrucât tipăritura în cauză are înscris pe copertă numărul 1. În plus, o notă anunța intenția redacției de a dedica numărul 2 temei timpului și paradoxurilor caracteristice chirurgiei temporale. Dacă numărul acesta n-a mai apărut, o explicație plauzibilă ar fi faptul că în vara anului 1982 apărea deja, editat de revista *Știință și tehnică,* așadar în formă tipărită și beneficiind de o logistică mult mai puternică, *Almanahul Anticipația*. Cu șapte numere până la Revoluție și tot pe atâtea din 1990 încoace, acesta avea să strângă în jurul său, ani în șir, forțele creatoare ale fandomului, constituind inclusiv pentru foarte activii membri ai Cenaclului „Quasar" un irezistibil centru de gravitație.

Semn(al) de carte

Elisabeta Faiciuc, *Strâmtura Maramureșului. Carte de identitate,* Editura Carolina, Cluj-Napoca, 2015

Este vorba despre o carte masivă, de peste 500 de pagini de format A4, prezentând cu minuțioase și documentate detalii, inclusiv numeroase fotografii, cele trei sate ale comunei Strâmtura din Maramureș, Strâmtura, Slătioara și Glodul. Am primit de curând cartea de la un maramureșean de toată isprava, stabilit în Pitești, mare prieten al culturii argeșene și al revistei noastre, inginerul Gheorghe Griguța, unul dintre sponsorii cărții, prin firma sa Coniz Romarg SRL, Pitești, www.conizromarg.ro. Reluăm mai jos câteva rânduri din finalul prefeței, „Cuvinte către cititori", semnată de geograful clujean Nicolae Hodor:

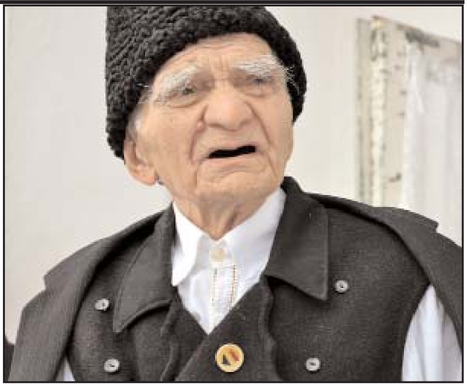
Așadar, aveți în fața domniilor voastre o carte de istorie, de lingvistică, de etnografie și folclor, de onomastică, de geografie, un model de cercetare monografică de arhivă și de teren. O împletire a cunoașterii și pasiunii, pentru că, dacă n-ar fi fost pasiunea autoarei, n-ar exista nici această lucrare, întrucât interesele științifice și culturale ale românilor ocupă azi un loc din ce în ce mai redus, comparativ cu cele economice și financiare imediate. Însă, acolo unde nu există interes și respect pentru trecut și pentru realizările strămoșilor, nu se poate crea un suport pe care să se clădească viitorul. Totul se poate disipa într-o mare masă de populații, în care să se piardă mult din personalitate și să se urmeze o cale necunoscută și fără orizont.

Pe de altă parte, prezenta lucrare are o mare importanță pentru cele trei localități, pentru Valea Izei și pentru întreaga regiune, întrucât din studiile monografice ale satelor și orașelor se pot realiza opere de sinteză care să cuprindă întregul Maramureș.

În final, ne permitem să venim cu un sfat pentru locuitorii comunei și pentru toți maramureșenii de la sate, recomandându-le să nu simtă deloc un sentiment de inferioritate reieșit din condiția lor de țărani. Dimpotrivă, să fie convinși că aceasta reprezintă astăzi un mare avantaj, să păstreze cu sfințenie cultura populară și tradiția strămoșilor. Să se bucure dacă vor avea permanent în casa lor credința, omenia, optimismul și veselia! Se pare că încă le mai au. Așa sunt locuitorii satelor Strâmtura, Slătioara și Glod!

Iată de ce vă îndemnăm cu tărie, stimați cititori ai cărții, să parcurgeți cu atenție paginile acestei valoroase lucrări, pentru că în cuprinsul lor veți descoperi adevărate comori ale lumii tradiționale maramureșene. Și apoi, să mergeți să le vedeți la fața locului și să le simțiți sensibilitatea, profunzimea și excelența!

Nicolae M. Nica

„Un patriarh al sculpturii populare” l-a numit istoricul piteștean Grigore Constantinescu, „sfinxul de la Chilia” i-a zis Laurențiu Guțică, directorul Muzeului Județean Olt. A trăit 97 de ani – s-a născut la 7 februarie 1917, în comuna Chilia, județul Olt (acum sat al comunei Făgețelu) și a murit la 8 iulie 2014. A lucrat ca tâmplar la Muzeul Satului din București (1936-1938), în 1939 a fost chemat în armată, iar în 1940 a plecat pe frontul de est, luptând în Regimentul 53 de artilerie. A fost decorat cu Medalia „Bărbăție și credință”. În noiembrie 1943 este luat prizonier și petrece cinci ani grei în lagărele sovietice. În 1948 este eliberat și revine în țară. Între 1959 și 1962 urmează cursurile Școlii Populare de Artă din Pitești, specializarea sculptură, pe care a absolvit-o în 1963.

Locuiește o vreme la Pitești, iar în 1970 se mută la Ștefănești, în satul Izvorani. Colaborează cu Muzeul Golești, din apropiere, refuzând însă să se angajeze definitiv, cu următoarea justificare (către Vasile Novac, directorul de atunci al muzeului): „Niciodată nu-i voi putea egala pe Brătieni, pe Golești, pe Izvorani sau pe Rebreanu. Așa că, dle director, dați-mi voie să plec în satul meu natal, Chilia, să încerc să-l pun și pe el undeva pe harta culturii.”

Și l-a pus. La 1 iunie 1979 deschide prima expoziție și cu aceasta Muzeul Sătesc din Chilia, în care, pe lângă lucrările sale, adună obiecte de patrimoniu istoric și etnografic local. „Lucrările mele, începând de astăzi nu vor mai pleca din satul meu”, a fost decizia lui. Între 1994 și 2003 a fost custode al filialei Chilia-Făgețelu a Muzeului Județean Olt.

Deasupra ușii de intrare în muzeu a plasat inscripția „Moștenirea nu se vinde!”

A sculptat mult, în lemn și os, lucrări de interior și ambientale; are, de asemenea, numeroase tablouri-intarsii, din os, corn de animal, metal. La muzeul din Chilia sunt păstrate peste 300 de lucrări ale sale. Lucrările ambientale, de mari dimensiuni, sunt plasate în curtea muzeului, la intrările în Chilia, prin sat (așa cum e impresionanta lucrare *Chemarea Basarabiei,* prezentată deasupra). De altfel, mai toate sculpturile sale au nume expresive, poetice chiar: *Ascultând iubirea, Energie captivă, Eroi ai păcii, Legământul Goleștilor* (se găsește în apropierea Muzeului Golești, înainte de intrare), *Ultima torcătoare, Ultimul cizmar, Omenie, Ospitalitate, Vatra, Lecția vieții, Ochi și univers, Viața, Fântâna pandurilor, Tunelul timpului.* A realizat și o serie de portrete: *Cap de fată, Burebista, Mihai Eminescu, Horea, Nicolae Iorga* etc.

A participat la numeroase expoziții: Arad, București, Botoșani, Curtea de Argeș, Câmpulung, Iași, Mioveni, Pitești, Slatina, Sibiu, Golești ș.a. A publicat trei cărți în timpul vieții, *Cioplitorul de gânduri* (2006), *Cronică în tăcere* (2008) și *Ciochia fermecată* (2012), iar în 2015, *Nașterea Muzeului de la Chilia-Făgețelu,* sub îngrijirea fiicei sale, Nușa Cantemir, devotată și activă în promovarea moștenirii artistice a „dacului liber, Nenea Nică”. O personalitate puternică, un oltean bățos (deloc *politically correct,* a prezis continuu reabilitarea mareșalului Antonescu) și altruist (a susținut financiar mai mulți tineri din sat plecați la școală), muncind zi-lumină și chiar mai mult, cu o bibliotecă impresionantă (donată și ea muzeului), conștient de valoarea sa și a creației sale. „Veniți, veniți, vă cheamă nemurirea!” era una dintre zisele sale, iar despre muzeu spunea, printre altele: „Muzeul este scutul care apără istoria neamului”, „Muzeul ne arată cine suntem, de unde venim și unde ne ducem”, „Muzeul trebuie respectat ca un templu; în el nu se vorbește”, „Muzeul nu trebuie să lipsească din nicio localitate, oricât de mică ar fi ea, tot are amintirile ei”.

Cine a avut sau va avea șansa să îl cunoască pe decanul de vârstă al meșterilor populari din județul Olt va simți emoția revelației descoperirii în contemporaneitate a unui fiu al meșterului Manole, a unui destin dăltuit între Doina și Miorița neamului românesc. (...)

El cioplește în lemn metafore, dorind să ne reamintească taina unuia dintre cele mai semnificative mituri ale neamului românesc, cel al tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte. (Laurențiu Guțică)

Număr ilustrat cu lucrări de Nicolae M. Nica.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Johan GALTUNG – politolog, Norvegia
- Mihai NADIN – prof. univ., SUA
- Dumitru PĂSAT – scriitor, Chișinău
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Radu PINTEA – scriitor, București
- Victor TOMA – inginer, Membru de Onoare al Academiei Române
- Acad. Florin Gheorghe FILIP – București
- Acad. Petru SOLTAN – Chișinău, Membru de Onoare al Academiei Române
- Vasile ANDRU – scriitor, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Mihai SPORIȘ – publicist, Râmnicu-Vâlcea
- Fernando Sancho CAPARRINI – prof. univ., Spania
- Octavian CURPAȘ – scriitor, SUA
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Victoria MILESCU – scriitor, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca